

Master in het vertalen

**“Lambik, van nu af spreken
wij beschaafd Nederlands
en daarom wil ik voortaan
Sidonia heten”**

Een analyse van intralinguale
vertalingen van *Suske en Wiske*-albums
(1958-1998)

Masterproef aangeboden door

Liesbeth VICCA

tot het behalen van de graad van

Master in het vertalen Duits-Spaans

Promotor: Elke BREMS

Academiejaar 2016 – 2017

1 Voorwoord

Ik heb de masterproef geschreven om het diploma van de master in het vertalen te behalen. De vreemde talen die ik studeer, zijn Duits en Spaans. Mijn promotor is prof. dr. Elke Brems.

Het onderwerp van deze masterproef sprak me erg aan, omdat ik in mijn bachelorproef *Audiovisuele vertalingen van Engelstalige animatiefilms voor kinderen. Een vergelijking tussen de Nederlandse en Vlaamse ondertiteling en dubbing van de Amerikaanse animatiefilm Rise of the Guardians* reeds werkte rond de Nederlandse taal en de verschillen tussen het Nederlands-Nederlands en het Belgisch-Nederlands. Ik vond die materie vorig jaar heel interessant. Daarom wilde ik in mijn masterproef ook graag rond de Nederlandse taal werken. Een andere reden waarom dit onderwerp me aantrok, was omdat er over intralinguaal vertalen nog niet veel geschreven is. De strips van *Suske en Wiske* hielpen me om de theorie over intralinguaal vertalen toe te passen in de praktijk. Bovendien zorgden strips als *Suske en Wiske* voor een vrolijke noot.

Ik zou graag mijn promotor bedanken voor de aangebrachte verbeteringen, suggesties en opmerkingen en het goed opvolgen van mijn vooruitgang. Ook mijn moeder wil ik bedanken, omdat zij de tijd nam om mijn teksten als eerste te screenen vooraleer ik ze indiende. Ten slotte wil ik nog dankjewel zeggen tegen de mensen die geholpen hebben bij het zoeken en vinden van oude en moderne strips van *Suske en Wiske*.

Pellenberg, 19 mei 2017

Liesbeth Vicca

2 Inhoudsopgave

1	Voorwoord.....	3
2	Inhoudsopgave.....	5
3	Abstrakt	7
4	Inleiding.....	9
5	Geschiedenis.....	10
6	Groot-Nederlandse gedachte	13
7	Nederlands als pluricentrische taal	14
8	Vlaams versus Nederlands.....	16
8.1	Het ontstaan van taalcontinua	16
8.2	Kenmerken van Vlaamse dialecten en tussentaal	19
9	Nationalisme.....	20
10	(Standaardtaal)ideologie	22
11	Intralinguaal (versus interlinguaal) vertalen	24
12	De strips van <i>Suske en Wiske</i>	30
12.1	Strips.....	30
12.2	De geschiedenis van <i>Suske en Wiske</i> -strips.....	33
12.3	Personages.....	35
12.4	Taalgebruik.....	36
12.5	Realia.....	38
12.6	Albums	41
13	Vergelijkend onderzoek.....	43
13.1	<i>De geverniste zeerovers</i>	44
13.1.1	Vergelijking	45
13.2	<i>De duistere diamant</i>	62
13.2.1	Vergelijking	62
13.3	<i>De Texasridders</i>	83
13.3.1	Vergelijking	83
14	Conclusie.....	107
15	Referentielijst.....	111

3 Abstract

Die niederländische Sprache hat sich in Belgien anders als in den Niederlanden entwickelt. In den sechziger Jahren des zwanzigsten Jahrhunderts und auch danach ist, unter anderem unter Einfluss des Unterrichts sowie der Medien, der Gebrauch der niederländischen Standardsprache in Belgien stark ins Kommen geraten. Dafür benutzten sie das Niederländisch der Niederlande und Niederländisch wurde somit als eine monozentrische Sprache betrachtet.

Im einundzwanzigsten Jahrhundert betrachten viele Sprachwissenschaftler(innen) die niederländische Sprache als eine plurizentrische, d.h. mehrere Normen aufweisende Sprache. Dementsprechend unterscheidet man erstens die Standardsprache, die im ganzen niederländischsprachigen Raum benutzt werden kann, zweitens die Standardsprache, die nur in Belgien benutzt wird bzw. das sogenannte Belgisch-Niederländisch oder Flämisch, und drittens die Standardsprache, die nur in den Niederlanden benutzt wird, das sogenannte Niederländisch-Niederländisch.

In dieser Masterarbeit wird das Verhältnis zwischen dem Belgisch-Niederländisch und der nordniederländischen Norm untersucht. Die kontextuellen und textlichen Aspekte der intralingualen Übersetzungen werden anhand von Bildergeschichten von *Suske en Wiske* besprochen.

Im Literaturstudium wird nicht nur das intralinguale Übersetzen thematisiert. Da sich das Forschungsinteresse deutlich mehr auf den Bereich des interlingualen Übersetzens bezieht, sind allerdings nicht sehr viel wissenschaftliche Studien zum Thema des intralingualen Übersetzens vorhanden. Im Literaturstudium werden auch die Entwicklungen der niederländischen Sprache sowie die Eigenschaften des Flämischen besprochen. Schließlich werden die Bildergeschichten von *Suske en Wiske* ausführlich behandelt.

In der vergleichenden Analyse der Bildergeschichten von *Suske en Wiske* werden drei Titel miteinander verglichen. Die flämischen Ausgaben von *De geverniste zeerovers* und *De Texasridders* werden mit den entsprechenden Ausgaben der niederländischen Hochsprache verglichen. Die flämische Ausgabe von *De duistere diamant* wird mit der nordniederländischen Ausgabe sowie mit jener der niederländischen Standardsprache verglichen.

Die standardsprachigen Übersetzungen aus den flämischen Ausgaben zeigen, dass der nordniederländischen Norm gefolgt wird. Außerdem stellt sich in dem Vergleich von *De duistere diamant* heraus, dass die nordniederländische und die standardsprachige Ausgabe fast identisch sind. Belgisch-Niederländisch kommt nie in den standardsprachigen Ausgaben vor. Nur Niederländisch-Niederländisch und die niederländische Hochsprache sind erlaubt.

4 Inleiding

De Nederlandse taal wordt in 2017 door de meeste linguïsten als een pluricentrische taal beschouwd. Vóór de 21ste eeuw was het Nederlands een monocentrische taal en lag de norm daarvan in het Noorden, in Nederland.

Het Nederlands uit België (het ‘Vlaams’) voldeed niet aan die Noord-Nederlandse norm. Daarom werd er vooral in de jaren vijftig, zestig en zeventig van de 20ste eeuw voor gepleit om het ‘Vlaams’ achterwege te laten en te spreken en te schrijven zoals de Noord-Nederlandse norm het voorschreef.

De vooropstelling van het Standaardnederlands in die jaren was onder andere te zien in het onderwijs en in de media, die die norm hanteerden en propageerden. Ook in het culturele veld werd het taalgebruik vernederlandst. Zo kenden de strips van *Suske en Wiske* ook een evolutie van uitgaven in het ‘Vlaams’ naar uitgaven in het Standaardnederlands. In de periode van 1947 tot 1953 werd *Suske en Wiske* in het ‘Vlaams’ uitgegeven in albumvorm. Van 1953 tot 1964 kreeg de strip twee albumversies, één in het ‘Vlaams’ voor Vlaanderen en één in het Noord-Nederlands voor Nederland. In 1964 werd er beslist om één albumversie uit te geven in het Standaardnederlands voor Vlaanderen en Nederland. Tot op de dag van vandaag lezen Vlamingen en Nederlanders dezelfde versie van een nieuwe strip van *Suske en Wiske*.

In deze masterproef onderzoek ik de contextuele en tekstuele aspecten van intralinguaal vertalen in het Nederlands en maak ik een analyse van de intralinguale vertaling van *Suske en Wiske*-albums (1958-1998). De albums die opgenomen zijn in het vergelijkend onderzoek zijn *De geverniste zeerovers*, *De duistere diamant* en *De Texasridders*. De drie ‘Vlaamse’ uitgaven worden vergeleken met hun drie overeenstemmende Standaardnederlandse uitgaven. Bij de vergelijking van *De duistere diamant* wordt ook de Noord-Nederlandse uitgave toegevoegd aan het onderzoek.

Het vergelijkend onderzoek wordt voorafgegaan door de literatuurstudie. Daarin schrijf ik onder andere over de geschiedenis van het Nederlands, over het Nederlands als pluricentrische taal, over standaardtaalideologie en over intralinguaal vertalen. Ik sluit de literatuurstudie af met een hoofdstuk over de strips van *Suske en Wiske*.

5 Geschiedenis

Om de ontwikkeling van de standaardtaal van het Nederlands beter te begrijpen, moet er ver terug gegaan worden in de tijd. Volgens Van der Horst (1996-1997) kan vanaf de zevende eeuw het Nederlands als een aparte taal gezien worden in de Germaanse taalfamilie. Het Nederlands onderscheidt zich onder andere van het Duits, dat andere klankverschuivingen gekend heeft, en van het Engels (Van de Velde, 2016). Ondanks het feit dat het Nederlands zijn eigen weg ging binnen de Germaanse talen en zodoende een eigen taal werd, kan er niet gesproken worden van “het Nederlands” in de middeleeuwen zoals we dat nu kunnen (Van der Horst, 2013). In de Lage Landen sprak elke burger namelijk zijn eigen plaatselijk dialect (Van der Horst, 1996-1997). Er werd geen aandacht besteed aan een standaardvariant voor het Nederlands.

Hoewel het Nederlands (of een verzameling van Nederlandse dialecten) als spreektaal in onze gebieden diende, was het Latijn de schrijftaal bij uitstek (Van der Horst, 2013). Er werd pas in de renaissance meer belang gehecht aan het Nederlands als schrijftaal. Teksten werden neergeschreven volgens het dialect dat de schrijver sprak (Van der Horst, 1996-1997). Er was pas nood aan een standaardspelling en standaardtaal vanaf de veertiende en vijftiende eeuw, omdat er sindsdien meer politieke eenheid in de Lage Landen was en omdat er rond 1450 boeken gedrukt konden worden in grote oplagen (Van der Horst, 1996-1997). Met de opkomst van de boekdrukkunst werd er werk gemaakt van een eenheidsspelling omdat dit natuurlijk commercieel gezien veel handiger en lucratiever was dan het behouden van de vaak zelfgekozen spelling van de auteur (Van der Horst, 2013). Om meer boeken te verkopen over het hele Nederlandse taalgebied moest elke lezer in elke streek het boek kunnen lezen en drukkers pasten soms zelf de spelling aan als woorden te regionaal klonken of neergeschreven waren (Kloots & Gillis, 2012). Volgens Van der Horst (1996-1997) is er pas sinds de zestiende eeuw een standaard voor de geschreven taal in de Nederlanden.

Het Nederlands kent twee evoluties: een ontwikkeling in het Noorden van het taalgebied en een ontwikkeling in het Zuiden. Tijdens de Tachtigjarige Oorlog wist het huidige Nederland zich los te trekken van de Spaanse overheerser en een onafhankelijke Nederlandstalige staat te vormen (Van der Horst, 1996-1997). Het Zuiden, oftewel het huidige Vlaanderen, bleef onder Spaans bewind achter (Van der Horst, 1996-1997). De scheiding tussen noord en zuid hield niet alleen een scheiding in het geloof in: het protestantisme kende een grote aanhang in Nederland, terwijl Vlaanderen onder de

Spanjaarden katholiek bleef/werd. De scheiding zorgde ook voor een verschillende ontwikkeling van het Nederlands. Nederland had als officiële taal het Nederlands, Vlaanderen had als officiële taal het Frans (Van der Horst, 1996-1997). Dat hield natuurlijk niet in dat er in Vlaanderen geen Nederlands meer gesproken werd. De Nederlandse dialecten waren echter wel inferieur aan het Frans dat onder andere als staatstaal, juridische taal en onderwijstaal gebruikt werd. (Van der Horst, 1996-1997)

Na de Spaanse overheersing, kwam Vlaanderen terecht onder Oostenrijks bewind en daarna onder het Franse bestuur van Napoleon. Het Nederlands kreeg in Vlaanderen zodoende bijna geen kans om zich te ontwikkelen zoals in Nederland. (Van der Horst, 1996-1997) In 1815 (Congres van Wenen) werden het huidige België en Nederland verenigd tot het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden. Zij dienden militair en politiek gezien als bufferstaat tegen Frankrijk. (Van der Horst, 1996-1997; Van de Velde, 2016) Op taalpolitiek vlak kende het Nederlands een enorme boost in het Zuiden, omdat het de officiële taal van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden onder koning Willem I was (Van der Horst, 1996-1997). Het Nederlandstalige beleid van koning Willem I stootte echter op verzet, bij de Franstalige elite en bij katholieken, omdat het Nederlands te veel met het protestantisme geassocieerd werd (D. Van De Mierop, persoonlijke mededeling, 7 oktober, 2016). Het Frans bleef dus goed vertegenwoordigd in Vlaanderen en toen België onafhankelijk werd in 1830, was het Nederlands opnieuw staatstaal af.

In de negentiende eeuw ontstond de Vlaamse Beweging, die opkwam voor de Vlaamse rechten (Van der Horst, 1996-1997). De Vlaamse Beweging zorgde ervoor dat het Vlaams weer meer aandacht kreeg en in 1932 werd het Nederlands de officiële taal in Vlaanderen (Vandekerckhove, 2005). Daarmee ging een oude discussie gepaard rond wat de standaardtaal zou moeten zijn: een eigen Vlaamse standaardtaal of de reeds bestaande Nederlandse standaardtaal van Nederland overnemen (Van der Horst, 1996-1997). De eerste groep, die een eigen Vlaamse of Belgisch-Nederlandse standaard verkoos, werd de particularisten genoemd, de anderen, die de standaard uit Nederland wilden importeren, de integrationisten (Van de Velde, Kissine, Tops, Van der Harst, & Van Hout, 2010). De argumenten van de integrationisten hielden onder andere in dat “een Vlaamse standaardtaal [...] te weinig sprekers [zou] tellen om als volwaardig tegenhanger te fungeren voor het Frans” (Kloots & Gillis, 2012, p. 236) en dat het Vlaams vervuild was “door gallicismen en andere slecht verteerde invloeden van buitenaf” (Absillis, Jaspers, & Van Hoof, 2012, p. 11). Kloots en Gillis (2012, p. 236) voegen toe dat “door te kiezen voor de bestaande

Nederlandse standaard [...] niemand nog [zou] kunnen beweren dat de Vlamingen slechts een *patois* spraken of dat het ze aan opvoeding en beschaving ontbrak”. Van der Horst (1996-1997) bekijkt het eerder langs de praktische kant:

Those who favoured a separate Belgian standard Dutch were in a weaker position than those who favoured the Dutch of the Netherlands: standardisation is a lengthy process, and there was a standard already available (in the Netherlands), whereas a separate Belgian standard was a dream of the distant future. (p. 170)

De standaardtaal in Nederland was gebaseerd op het Hollandse dialect, omdat deze regio met steden zoals Haarlem en Amsterdam dichtbevolkt was en het haar economisch voor de wind ging (Van der Horst, 1996-1997). Van de Velde (2016) noemt dat de *macro-selectie* in het proces van de standaardisering. Ook de boekdrukkunst speelde een rol in Nederland bij het vormen van de standaardtaal. De vertaling van de Bijbel in 1637 werd in heel Nederland gelezen of voorgelezen. De Statenvertaling verspreidde dus mee het Standaardnederlands. (Van der Horst, 1996-1997)

Deprez (2012) benadrukt dat al sinds de zeventiende eeuw de elite in Vlaanderen Frans sprak en daardoor de kans om een Vlaamse standaardtaal uit te bouwen voorbij liet gaan. Een Standaardvlaams ontstond niet en de integrationisten haalden hun slag thuis in de discussie rond de taalnormen in Vlaanderen (Deprez, 2012). Door de Noord-Nederlandse standaardtaal over te nemen, hadden de Vlamingen, volgens Jans (2012, p. 248), het nadeel dat ze zich “als vreemden in hun officiële taal” voelden. In de jaren zestig en zeventig kregen Vlamingen via radio en televisie in opvoedende programma’s te horen en te zien hoe ze het Standaardnederlands correct moesten gebruiken in hun spreek- en schrijftaal (Van de Velde et al., 2010).

Als er anno 2017 gekeken wordt naar de Nederlandse spreektaal, zijn er duidelijke verschillen vast te stellen tussen het Nederlands dat gesproken wordt in Nederland en het Nederlands dat gesproken wordt in Vlaanderen (Van der Horst, 1996-1997). Ook de Nederlander Van der Horst (1996-1997, p. 171) brengt aan dat “in both countries Dutch (abn) is the language of culture, although there are sometimes slight but recognisable differences in pronunciation. One could compare these to the differences between British and American English”.

Ook op het vlak van de schrijftaal kende Vlaanderen ooit verschillen met Nederland. Daar is nu niets meer van te zien, maar vroeger hadden Nederland en Vlaanderen een

verschillende spelling (Van De Mieroop, 9 december, 2016). Nederland kende eerst de Siegenbeekspelling (in 1804). In Vlaanderen wilden ze een andere spelling, omdat ze de spelling van Nederland onder andere te veel aan het protestantisme linkten. In 1839 werd de spelling van Willems in Vlaanderen ingevoerd. Door de gezamenlijke samenwerking tussen Nederland en België aan het Woordenboek der Nederlandsche Taal moest er één spelling vastgelegd worden. Die spelling staat bekend als de spelling van De Vries & Te Winkel (1863). In Nederland werden enkele aanpassingen doorgevoerd, waardoor er terug twee spellingen in het Nederlandse taalgebied in omloop waren. Met de Woordenlijst Nederlandse Taal in 1954, beter bekend als het Groene Boekje, hebben België en Nederland uiteindelijk opnieuw voor een en dezelfde spelling gekozen. In 1995 kwam de vernieuwde versie uit van het Groene Boekje. Er werd toen beslist dat de Woordenlijst om de tien jaar een update kreeg. (Van De Mieroop, 9 december, 2016)

6 Groot-Nederlandse gedachte

Bogaerts (2003, p. 16) stelt dat na het uiteenvallen van het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden in een onafhankelijk België en Nederland “de cultuurverschillen tussen twee volkeren die dezelfde taal spreken [nergens] zo groot [zijn] als tussen Vlamingen en Nederlanders”. Toch zagen de integrationisten een kans om Vlaanderen terug bij Nederland te laten aansluiten, toen de norm voor het Nederlands uit Nederland geïmporteerd werd (Bogaerts, 2003). De wens om Vlaanderen samen te laten smelten met Nederland wordt de Groot-Nederlandse gedachte genoemd (Bogaerts, 2003).

Een integratie van Vlaanderen met Nederland heeft niet plaatsgevonden. Er zijn wel samenwerkingen uit voortgekomen zoals het Woordenboek der Nederlandsche Taal in 1851 (Bogaerts, 2003; Van De Mieroop, 2015). De Caluwe (2013) merkte vier jaar geleden op dat “bij alle ondernemingen die zich met één product of dienst richten op de gehele Nederlandstalige markt, [...] door de band Nederlanders én Vlamingen betrokken [worden]” (p. 54). De Caluwe (2013) geeft het voorbeeld van woordenboeken als hij aan commerciële initiatieven denkt. In deze masterproef zouden ook strips die voor het hele Nederlandse taalgebied bestemd zijn tot dat commercieel initiatief gerekend kunnen worden.

De Groot-Nederlandse gedachte wordt ook niet meer nagestreefd, ook al zouden er nog enkelingen voor te vinden zijn (Bogaerts, 2003). Vlaanderen heeft zijn eigen taaladviesdiensten, net zoals Nederland (De Caluwe, 2013). Taaladvies in Vlaanderen vind je onder andere bij de Taaltelefoon, een dienst van de Vlaamse overheid (De Caluwe, 2013).

7 Nederlands als pluricentrische taal

Toen de integrationisten hun gelijk haalden en de standaard uit Nederland importeerden in België lag daarmee ook de norm voor het Standaardnederlands in Nederland. Het Nederlands werd dus als een monocentrische taal beschouwd, met het zwaartepunt in Nederland (Vandekerckhove, 2005). Tegenwoordig wordt ervoor geopteerd om het Nederlands als een pluricentrische taal te benaderen (Vandekerckhove, 2005). Dat wil zeggen dat er niet één norm meer is, namelijk die uit Nederland, maar dat er meerdere kunnen zijn (Boonen & Harmes, 2012; De Caluwe, 2013).

De Nederlandse taal bevat dus meerdere officiële ‘Nederlandsen’, namelijk het Nederlands-Nederlands, het Belgisch-Nederlands en het Surinaamse Nederlands (Van der Horst, 2013). Hoewel Suriname sinds 2004 lid is van de Nederlandse Taalunie wordt het Surinaamse Nederlands meestal nog niet meegeteld in studies over een pluricentrisch Nederlands (Van de Velde et al., 2010). In een ouder artikel dan dat van Van der Horst (2013) wordt het Nederlands als pluricentrische taal wel aanvaard, maar met slechts twee normen voor de standaardtaal, namelijk het Nederlands-Nederlands en het Belgisch-Nederlands (Vandekerckhove, 2005).

Het Nederlands dat gesproken wordt in België is dus standaard op voorwaarde dat het aan de norm voldoet die in Nederland of in België gangbaar is (Vandekerckhove, 2005). Van de Velde et al. (2010) stellen zelfs dat de Nederlandse norm apart van de Belgische evolueert, wat duidelijk op een pluricentrische visie wijst. De Belgische standaard is niet meer afhankelijk van de Nederlandse standaard omdat de eerstgenoemde de (veranderende) Nederlandse norm niet meer volgt (Van de Velde, et al., 2010).

Andere auteurs, zoals De Caluwe en Vandekerckhove gaan net zoals Van de Velde uit van een verschillende norm voor het Nederlands en volgen dus het idee dat het Nederlands een

pluricentrische taal is. Zelfs de Nederlandse Taalunie volgt dat standpunt (Absillis et al., 2012). De Caluwe (2013) laat echter wel verstaan dat de ene variëteit meer prestige kan genieten dan de andere binnen diezelfde pluricentrische taal. Een voorbeeld voor het Nederlands is te vinden in de Nederlandse lessen die in het buitenland gegeven worden; daar wordt het Nederlands-Nederlands aangeleerd (De Caluwe, 2013). “Daarom noemen we het Nederlandse Nederlands dominant, en het Belgische Nederlands niet-dominant” (De Caluwe, 2013, p. 46). Waarom het Nederlands-Nederlands meer prestige geniet kan tweeledig verklaard worden. Ten eerste zijn er “tweeënhalf keer meer Nederlandstaligen in Nederland dan in Vlaanderen” (De Caluwe, 2013, p. 46) en ten tweede is Nederland “veel vroeger en veel ingrijpender gestandaardiseerd dan Vlaanderen” (De Caluwe, 2013, p. 46). Toch zal het Belgisch-Nederlands, dat minder prestige geniet dan het Nederlands dat in Nederland gehanteerd wordt, niet evolueren naar het Nederlands-Nederlands (Van de Velde et al., 2010). “Pluricentric powers will make sure that Flemish remains Dutch, although not Netherlandic” (Van de Velde et al., 2010, p. 412).

Van der Horst (1996-1997) stelt echter dat het een misvatting is dat het Standaardnederlands anders zou zijn in Nederland dan in België. Hij wijt die misvatting aan het arsenaal aan benamingen voor het Standaardnederlands. In België spreken ze Vlaams, in Nederland Hollands en dan is er ook nog het Nederlands (Van der Horst, 1996-1997). Van der Horst (1996-1997) verklaart de verschillende benamingen als volgt:

There is a ready historical explanation for the difference in terminology: because the standard language in the Netherlands is based primarily on the dialect of the province of Holland, in the other provinces the designation ‘*Hollands*’ came to be used to describe the standard language, whereas in Belgium ‘*Vlaams*’ was used to indicate what was not French. However, today ‘*Nederlands*’ is the official and most usual designation in both countries. (p. 163)

Het Nederlands al dan niet als pluricentrische taal zien, is dus onder linguïsten nog een discussiepunt.

8 Vlaams versus Nederlands

8.1 Het ontstaan van taalcontinua

In de jaren zestig en zeventig werden de Vlamingen overspoeld met normerende taalprogramma's op hun radio en televisie waarin uitgelegd werd welke woorden wel standaardtaal waren en wat de juiste uitspraak van het Standaardnederlands was (Van de Velde, 2010). "In de tweede helft van de 20ste eeuw [namen Vlaamse uitgevers] Nederlandse redacteurs in dienst [...] om te Vlaams klinkende teksten te vernederlandsen" (Absillis, 2012, p. 74). De Nederlandse schrijver Jeroen Brouwers werkte voor de uitgeverij Manteau en zorgde er als corrector voor dat de teksten persklaar waren, met andere woorden dat de teksten vernederlandst waren (Kloots & Gillis, 2012).

In die tijdsgeest moeten ook de strips van *Suske en Wiske* geplaatst worden die ik in deze masterproef zal behandelen. In dezelfde periode waarin boeken vernederlandst werden, namelijk in de tweede helft van de twintigste eeuw, kregen de strips van *Suske en Wiske* ook een Nederlandse uitgave naast de Vlaamse. De Vlaamse uitgaven waren gericht op de Vlaamse markt en de Nederlandse uitgaven op de Nederlandse markt. Hiermee was de eerste stap gezet richting de strips van *Suske en Wiske* zoals we ze nu kennen: één uitgave in het Standaardnederlands voor het hele Nederlandse taalgebied. Met de duidelijke stellingname van onder andere de media, namelijk het promoten van de Noord-Nederlandse norm, veranderde het taalgebruik in de *Suske en Wiske*-strips van Vlaams naar Standaardnederlands. Volgens Peter Van Gucht, stripauteur en hoofd van het scenarioteam bij *Suske en Wiske* hadden (en hebben) de strips een opvoedende taak en daarbij hoorde het Standaardnederlands (De Jonge, 2010). De Vlaamse en Nederlandse versie werd teruggebracht naar één uitgave, een Standaardnederlandse uitgave. Hoe de Vlaamse uitgave en de Standaardnederlandse van elkaar verschillen, onderzoek ik in de vergelijkende studie verderop in deze masterproef. Er zal ook gekeken worden of de Noord-Nederlandse norm dominant is in de modernste uitgaven of het Belgisch-Nederlands ook aanvaard wordt. In het laatste geval zouden de strips dan een pluricentrische houding tegenover het Nederlands aannemen.

Door het Nederlands als een pluricentrische taal te beschouwen, is er wel een ruimte gecreëerd waarin kranten en magazines volgens de eigen landsgebonden norm konden schrijven (De Caluwe, 2013). Vlaanderen heeft zijn eigen kranten en magazines net zoals Nederland hiervoor een eigen markt heeft (De Caluwe, 2013). De vraag zou hier dus gesteld kunnen worden of de strips van *Suske en Wiske* door de pluricentrische kijk op het

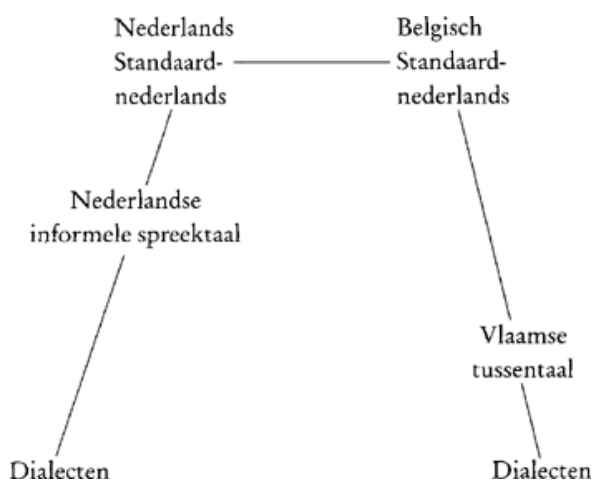
Nederlands terug in twee versies uitgegeven zouden kunnen worden. Een eigen variëteit van het Nederlands drukt ook de maatschappelijke eigenheid uit van het beoogde publiek (De Schryver & De Saedeleer, 2014). Omwille van financiële redenen zal dat echter niet snel gebeuren. Bovendien zijn de verschillen in de schrijftaal tussen het Belgisch-Nederlands en het Nederlands-Nederlands volgens de Taalunie niet problematisch groot (Boonen & Harmes, 2012). Het gebruik van het Standaardnederlands vormt geen problemen om de strips uit te geven in Vlaanderen of in Nederland, aangezien er de standaardtaal gebruikt wordt die in het hele taalgebied gangbaar is (Boonen & Harmes, 2012). Of die veronderstellingen kloppen, zal duidelijk worden in het vergelijkend onderzoek verderop in de masterproef.

Naast het onderzoek naar de officiële variëteiten in het Nederlands wordt er tegenwoordig meer en meer onderzoek verricht naar niet-standaardtalige variëteiten, zoals naar het Verkavelingsvlaams in Vlaanderen en naar het Poldernederlands in Nederland (Boonen & Harmes, 2012). Dialectsprekers werden vooral in de jaren zestig en zeventig aangespoord (onder andere, zoals al eerder aangehaald, door de media) om hun dialect te laten vallen en Standaardnederlands te spreken (Plevoets, 2008). Het Standaardnederlands stond hoger op de sociale en culturele ladder dan de inferieure Vlaamse dialecten (Brems, 2013). De dialectspreekende Vlamingen slaagden er eind twintigste eeuw echter niet in om zich volledig aan te passen aan de standaardtaal, ondanks het belang dat al sinds 1930 aan het Standaardnederlands gegeven werd, waardoor er een tussentaal in Vlaanderen ontstond (De Schryver, 2012; Plevoets, 2008). “Tussentaal is dan alles wat staat *tussen* de twee enige geaccepteerde grootheden: de Noord-Nederlandse standaardtaal en het (al dan niet verguisde) dialect” (De Schryver, 2012, p. 148). De tussentaal in Vlaanderen is volgens Vandekerckhove (2005) en Van de Velde (2016) te plaatsen tussen de standaardtaal en de Brabantse dialecten. De tussentaal wordt sterker door de Brabantse dialecten beïnvloed dan door andere dialecten (Vandekerckhove, 2005; Van de Velde, 2016). Dat fenomeen wordt de Brabantse expansie genoemd. Aangezien Vlaanderen de norm uit het noorden niet meer nastreeft, moet er een nieuwe toonaangevende variëteit als norm gelden (Strowe, 2013). Door zich te verzetten tegen de geldende macht uit het Noorden kan er in het Zuiden een eigen norm gevormd worden (Strowe, 2013). Die Brabantse beïnvloeding lijkt dan ook de norm te worden waarop het Belgisch-Nederlands zich zal richten (Vandekerckhove, 2005). Ook Remael, De Houwer en Vandekerckhove (2008) stellen zich de vraag “whether this will ultimately lead to a Flemish alternative for the Netherlandic Dutch norm” (p. 79).

De tussentaal in Vlaanderen kent een enorme opmars, omdat het niet alleen de functies van de dialecten overneemt, maar ook de functies van de standaardtaal (Boonen & Harmes, 2012; Plevoets, 2008). Plevoets (2008, p. 10) haalt de volgende punten aan, in dalende volgorde van belangrijkheid, die geleid hebben tot de tussentaal:

1. De negatieve attitude tegenover het dialect
2. De gebrekkige beheersing van het Standaardnederlands en daaraan gekoppeld de negatieve attitude ertegenover, die beide het resultaat zijn van de formalistische ('zeg niet, zeg wel') en schoolmeesterachtige manier waarop het taalonderwijs in Vlaanderen georganiseerd werd
3. De toegenomen mobiliteit, zowel geografisch als sociaal, van de Vlamingen
4. Een "conglomeraat" van economische en politieke ontwikkelingen die hebben geleid tot zelfbewustwording, en daarmee gepaard gaande een bepaalde mate van zelfgenoegzaamheid en regionalisering
5. De veranderingen in het medialandschap, in casu de opkomst van de commerciële zenders zoals VTM

Toch moet erop gewezen worden dat die zuidelijke norm niet veraf staat van de Noord-Nederlandse norm (Van de Velde, 2016). De afstand tussen de standaardtaal in Vlaanderen en de standaardtaal in Nederland is gering (Van de Velde, 2016). Dat wordt ook weergegeven in Figuur 1. Verder valt er uit Figuur 1 af te leiden dat de Vlaamse tussentaal dichterbij de Vlaamse dialecten staat dan de Nederlandse informele spreektaal; die staat dichterbij de Nederlandse standaardtaal (Van de Velde, 2016). Ten slotte kan er uit Figuur 1 afgelezen worden dat de Vlaamse en Nederlandse dialecten zich het verst van elkaar bevinden (Van de Velde, 2016).

Figuur 1. Taalcontinua in Nederland en Vlaanderen (Van de Velde, 2016, p. 109).

8.2 Kenmerken van Vlaamse dialecten en tussentaal

Het Vlaams verschilt op bepaalde punten van het Standaardnederlands. Wat die punten juist zijn, wil ik hieronder overlopen. In het hoofdstuk “Het ontstaan van taalcontinua” werd reeds vermeld dat de Vlaamse dialecten een grotere invloed hebben op de Vlaamse tussentaal dan het Belgisch Standaardnederlands (Van de Velde, 2016). Vele kenmerken die typerend zijn voor een (Brabants) dialect kunnen teruggevonden worden in de tussentaal in Vlaanderen. Sommige kenmerken zullen eerder enkel in de spreektaal voorkomen. Het is in zulke spreektaalige situaties dat Vlamingen meer en meer tussentaal beginnen te gebruiken. Andere kenmerken verwacht ik ook te zien in de schrijftaal, bijvoorbeeld in de Vlaamse versies van de strips van *Suske en Wiske*.

In de spreektaal kan de ‘h’ weggelaten worden aan het begin van een woord (*ebbe* in plaats van *hebben*), dit is de h-procope (Caluwé & Verreycken, 2012; Van de Velde, 2016). Ook aan het einde van het woord kan de klank wegvallen, dit is een apocope (Caluwé & Verreycken, 2012; Van de Velde, 2016). De ‘n’ valt bijvoorbeeld weg in het voorbeeld bij de h-procope. Woorden zoals *dat*, *wat*, *met* en *niet* verliezen de eind –t, dit wordt ook deletie van de ‘t’ genoemd: *da*, *wa*, *me* en *ni* (Cajot, 2012; Van de Velde, 2016). Syncope komt niet alleen voor aan het begin en/of aan het einde van een woord, het kan er ook middenin voorkomen: *als* wordt *as* (Caluwé & Verreycken, 2012).

Op morfologisch vlak is er variatie bij het lidwoord (*den bakker*), bij het bijvoeglijke naamwoord (*ne kleinen bakker*) en bij bijvoeglijke voornaamwoorden (*diejen bakker*) (Cajot, 2012; Caluwé & Verreycken, 2012). “Onder bepaalde fonetische en grammaticale condities zijn – afwijkend van het Standaardnederlands – bij het adjectief flexielloze (*die schoon vaas*, *een klein tafel*, *warm handen*, *het oud paard* [in plaats van *die schone vaas*, *een kleine tafel*, *warme handen*, *het oude paard*]) en accusativistische vormen (*die groten aap*) de regel” (Cajot, 2012, p. 48). De verkleinwoorden worden niet op –je gevormd, maar op –ke (*manneke*, *boekske*, *schaapke*) (Caluwé & Verreycken, 2012; Van de Velde, 2016).

Een bekend voorbeeld is het gebruik van het persoonlijk voornaamwoord *gij* in plaats van de standaardtalige vorm *jij* (Cajot, 2012; Caluwé & Verreycken, 2012; Plevoets, 2008; Van de Velde, 2016). Het persoonlijke voornaamwoord *ik* kan soms de enclitische vorm *ekik* worden (Caluwé & Verreycken, 2012; Plevoets, 2008). Dat komt voor in pronominale clusters (*ik heb ekik da ni gedaan*), het onderwerp wordt verdubbeld of zoals in dit geval bestaat de *ik* zelfs uit een drievoudige vorm (Cajot, 2012; Van de Velde, 2016). De

imperatieve eindigen op een ‘t’ (*loopt, kijkt* in plaats van *loop, kijk*) (Van de Velde, 2016). De eerste persoon enkelvoud kan in de tegenwoordige tijd de infinitief bij zich krijgen (*ik gaan*) in plaats van de vervoegde vorm (*ik ga*) (Caluwé & Verreycken, 2012; Van de Velde, 2016). De enclitische postverbale subjectsvorm op –de of –te (*komde, pakte*) komt niet voor in de standaardtaal (Cajot, 2012). Bovendien kan er volgens Cajot (2012) repetitie optreden bij zulke vormen (*komde gij, pakte gij*) of kunnen er dubbele vormen gevormd worden (*ge komt gij, ge pakt gij*). Ten slotte haalt Cajot (2012, p. 48) aan dat het “accusativisme bij de enclitische subjectsvorm van het persoonlijk voornaamwoord 3de persoon mannelijk enkelvoud: *wanneer komt ‘m?’*” nog een voorbeeld vormt van het gebruik van typische Vlaamse eigenschappen in de Nederlandse taal.

Naast morfologische variatie is er ook syntactische variatie zoals dubbele negatie en het doorbreken van de werkwoordelijke eindgroep (Caluwé & Verreycken, 2012). In de werkwoordelijke eindgroepen ontbreekt soms de *te* (*hij is beginnen werken* in plaats van *hij is beginnen te werken*) (Cajot, 2012). Het gebruik van het redundant voegwoord *dat* (*ik weet wanneer da ze verjaart*) en het voegwoord *gelijk* (*‘t is gelijk (da) ge voorspeld hebt*) worden niet toegepast in de standaardtaal (Cajot, 2012). Het gebruik van de voorzetsels *binnen* (*tot binnen tien dagen*) in plaats van *over* en *op* (*twee meter op vier*) in plaats van *bij* vallen buiten de norm van het Standaardnederlands (Cajot, 2012).

9 Nationalisme

“Nationalisme en visie op taal hangen nu eenmaal nauw samen”, zegt Van der Horst (2013, p. 73). De taal werd vroeger en nu nog steeds als nationaal kenmerk gezien van een land; ze werkt namelijk als een eenheid binnen de landsgrenzen en ze onderscheidt zich van alle andere talen en varianten die er buiten vallen (Van der Horst, 2013). De taal wordt op die manier van nationaal belang (Van der Horst, 2013). Om de eenheid van de taal binnen de landsgrenzen te bewaren, dient de taal vast te liggen (Van der Horst, 2013). In het eerste hoofdstuk, “Geschiedenis”, kon gelezen worden dat er tijdens de renaissance pogingen ondernomen werden om in de taal meer orde aan te brengen. Een belangrijke maatregel was terug te vinden in de vastlegging van de taal door onder andere grammatica’s te schrijven en een spelling uit te werken voor het hele taalgebied (Van der Horst, 2013). “De verdediging van de eigen taal, bijvoorbeeld door die ‘zuiver’ te houden, wordt een nationaal

belang” (Van der Horst, 2013, p. 75). Gallicismen en andere vreemde invloeden moesten geweerd worden en niet toegelaten worden binnen de landsgrenzen van het Nederlandse taalgebied in de negentiende eeuw.

In de eerste versies van de strips van *Suske en Wiske* spraken de personages Vlaams. De Vlaamse lezers konden zich dus identificeren met de stripfiguurtjes. Suske en Wiske waren Vlamingen in de ogen van de Vlamingen. Zodra de strips vertaald werden naar het Noord-Nederlands om ze ook uit te brengen op de Nederlandse markt spraken de personages geen Vlaams meer. Dat zorgde ervoor dat het Nederlandse publiek zich kon identificeren met de Nederlands sprekende stripfiguren. De Nederlanders zagen Suske en Wiske niet als Vlamingen, maar als Nederlanders. (De Jonge, 2010) De interpretatie van de nationaliteit van stripfiguren, zoals Suske en Wiske, hing dus samen met het taalgebruik dat ze hanteerden. De vertaling van de Vlaamse strips naar het Nederlands zorgde ervoor dat het publiek de strips anders waarnam. Die bevinding is ook bij Strowe (2013) terug te vinden: “Translation in a broad sense affects the formation and perception of national and cultural identities” (Translation and power at the macro-level, para. 1). Opnieuw haal ik het citaat van Van der Horst (2013, p. 73) aan: “Nationalisme en visie op taal hangen nu eenmaal nauw samen”. Suske en Wiske veranderden door hun veranderde taalgebruik ook van nationaliteit.

Wat Bogaerts (2003, p. 32) opvalt, “is dat Vlamingen en Nederlanders graag hun eigen identiteit bewaren”. Dat staat samenwerken niet in de weg (Bogaerts, 2003). Samenwerken vormt geen probleem, zolang ze elk daarbij hun eigenheid kunnen behouden (Bogaerts, 2003). “De Vlamingen identificeren zich niet met de Nederlanders” en omgekeerd (Deprez, 2012, p. 142).

De vertalingen van het Vlaams naar het Noord-Nederlands en uiteindelijk naar het Standaardnederlands tonen dat de Noord-Nederlandse norm in de jaren vijftig sterk stond tegenover het Vlaams (Strowe, 2013). In de vertalingen van de strips krijgt het Noord-Nederlands voorrang op het Belgisch-Nederlands. De strips van *Suske en Wiske* volgen in dat geval nog een monocentrische visie op de Nederlandse taal. Ook daarom zal er niet snel besloten worden om terug twee versies, een Nederlands-Nederlandse en een Belgisch-Nederlandse uitgave, uit te geven. Nochtans zou als tegenargument aangevoerd kunnen worden dat Vlamingen zich niet met Nederlanders identificeren en dus ook niet met hun taal (Deprez, 2012). Producten zoals de strips van *Suske en Wiske* houden echter niet alleen

rekening met het (veranderen van het) taalgebruik en het lezerspubliek, maar ook de financiële kant is van belang (Remael et al., 2008). België telt ongeveer zes miljoen mensen die Nederlands spreken, Nederland telt zestien miljoen Nederlandstaligen (Brems, 2013). Uit commercieel standpunt is het interessanter om één versie voor twee landen (namelijk België en Nederland) uit te geven in plaats van extra kosten te moeten maken om een tweede versie uit te brengen. Het digitaliseren van boeken en strips zorgt er wel voor dat de kosten voor “elektronisch lezen” dalen (Koskinen & Paloposki, 2003).

De grootste inmenging die een regering kan hebben in verband met teksten is als er beslist wordt een tekst of stukken tekst te censureren (Strowe, 2013). Die situatie is echter niet van toepassing in België. Nederland heeft niet de norm opgelegd in Vlaanderen, het is juist omgekeerd. De Noord-Nederlandse norm is geïmporteerd door Belgen om het Belgisch-Nederlands te *boosten* en een norm te geven waarnaar opgekeken kon worden. Nederland kan wel zijn macht laten gelden in Nederlandstalige literatuur als het aankomt op taalgebruik in vertalingen (Strowe, 2013). Er zal bij mogelijke verwarring of een woord correct is, nagegaan worden wat de Nederlandse norm is en het woord zal dan (eventueel) aangepast worden. Niet alleen op het vlak van taalgebruik in de literatuur kan Nederland beslissen de tekst te veranderen, maar ook cultureel gezien kunnen er wijzigingen optreden (Strowe, 2013). Bekende Vlamingen kunnen plots bekende Nederlanders worden of een vliegtuig landt niet meer in Zaventem, maar in Schiphol. Tegenwoordig zou er geopteerd worden voor een bekende persoon die zowel in Vlaanderen bekend is als in Nederland, aangezien er maar één uitgave van een boek of een strip voor de beide gebieden op de markt komt. K3, Marco Borsato of Paul de Leeuw zijn voorbeelden van bekende mensen of groepen die in België en in Nederland bekend zijn. Waar het vliegtuig in de huidige moderne literatuur landt of opstijgt, lijkt me door de globalisering niet meer zo’n groot probleem als vroeger in de jaren vijftig. Het lezerspubliek in Vlaanderen weet wat er bedoeld wordt met Schiphol ook al is dat dan iets typisch Nederlands.

10 (Standaardtaal)ideologie

Het invoeren van de Noord-Nederlandse norm had niet alleen als doel het Nederlands in België meer prestige te geven, bijvoorbeeld tegenover het Frans (zie het hoofdstuk “Geschiedenis”). De standaardtaal zou ook de verschillen tussen de sprekers kleiner maken

en uiteindelijk volledig laten verdwijnen of dat was toch de ideale uitkomst (Delarue, 2014). De standaardtaal had dus een heel belangrijke taak: ze moest zorgen voor sociale gelijkheid tussen de burgers (Delarue, 2014). Daarom was het ook zo belangrijk dat de standaardtaal uniform was, aangezien dat andere taalvariëteiten ervoor zorgden dat de sociale gelijkheid tussen burgers niet tot stand kwam (Delarue, 2014). “Met andere woorden: een ideale samenleving wordt gekenmerkt door één taal” (Delarue, 2014, p. 233). Van wat eerst nog door elkaar gebruikt werd (bijvoorbeeld *groter dan* en *groter als*), is na een beslissing nog maar één mogelijkheid de beste keuze (hier *groter dan*) en wordt de andere mogelijkheid (hier *groter als*) als domme fout bestempeld (Van der Horst, 2013).

De standaardtaalideologie houdt in dat enkel de standaardtaal aanvaard wordt, andere variëteiten zijn dan niet meer gewenst (Delarue, 2014). Om de standaardtaalideologie te kunnen behouden, worden onder andere de media en het onderwijs ingezet (Delarue, 2014). Past de overgang van het Vlaams in de strips van *Suske en Wiske* naar het Standaardnederlands dan in het gedachtegoed van de standaardtaalideologie? Alle andere taalvariëteiten hebben geen plaats meer in de strips. Bovendien hebben de strips volgens de makers een opvoedende taak waarvoor het Standaardnederlands zich perfect leent (De Jonge, 2010). Zo helpen *Suske en Wiske*, door hun opvoedende rol en omdat ze het Standaardnederlands gebruiken, om de gelijkheid tussen hun lezers te bevorderen. De strips dragen in dat opzicht bij tot de standaardtaalideologie.

Wat niet in het ideologische kader van de standaardtaal past, wordt weggelaten of weggeredeneerd – het is niet langer juist om die mogelijkheid te gebruiken – (Delarue, 2014). De standaardtaalideologie kan twee kanten opgaan: ofwel treedt demotisering op ofwel destandaardisering (Delarue, 2014). Demotisering houdt in dat de ideologie rond de standaardtaal als beste taal behouden blijft, maar dat die beste taal een bredere invulling kan krijgen (Delarue, 2014). “De oprichting van de Nederlandse Taalunie in 1980 is zelf de reflectie van een dergelijke ideologie van ‘eenheid in verscheidenheid’ bij de toenmalige bewindvoerders in Nederland en Vlaanderen” (De Caluwe, 2013, p. 56). Destandaardisering houdt in dat de ideologie rond de standaardtaal zijn positie niet kan handhaven, waardoor de ideologie verloren zal gaan en andere taalvariëteiten opnieuw de bovenhand kunnen nemen (Delarue, 2014).

11 Intralinguaal (versus interlinguaal) vertalen

Bij het woord ‘vertalen’ wordt onmiddellijk gedacht aan een tekst die van de ene taal naar de andere taal wordt omgezet, bijvoorbeeld van het Spaans naar het Nederlands of van het Nederlands naar het Duits (Zethsen, 2009). In deze masterproef bekijk ik vertalingen binnen een en dezelfde taal, namelijk de taalvariëteiten binnen het Nederlands. Het begrip ‘vertalen’ kan immers veel meer omvatten dan de ene vreemde taal omzetten naar de andere. Munday (2012) overloopt de verschillende mogelijkheden van het begrip ‘vertalen’:

In the field of languages, translation today has several meanings:

- (1) the general subject field or phenomenon (‘I studied translation at university’)
- (2) the product – that is, the text that has been translated (‘they published the Arabic translation of the report’)
- (3) the process of producing the translation, otherwise known as translating (‘translation service’). (p. 8)

Meestal zal ‘vertalen’ dus opgevat worden als de ene vreemde taal naar de andere vreemde taal omzetten, zoals Munday (2012) in punt twee aanhaalde. Als het begrip ‘vertalen’ in de betekenis van het product en het proces bekeken wordt, kan het nog eens opgedeeld worden in drie verschillende interpretaties van ‘vertalen’ (Zethsen, 2009). Die driedelige opdeling wordt gehaald uit de drie soorten vertaling die Roman Jakobson onderscheidt (Zethsen, 2009):

We distinguish three ways of interpreting a verbal sign: it may be translated into other signs of the same language, into another language, or into another, nonverbal system of symbols. These three kinds of translation are to be differently labeled:

- 1) Intralingual translation or *rewording* is an interpretation of verbal signs by means of other signs of the same language.
- 2) Interlingual translation or *translation proper* is an interpretation of verbal signs by means of some other language.
- 3) Intersemiotic translation or *transmutation* is an interpretation of verbal signs by means of signs of nonverbal sign systems. (Jakobson, 1959, p. 233)

Jakobson benadert ‘vertalen’ altijd als het interpreteren van verbale tekens, zoals natuurlijke talen, in andere verbale of non-verbale tekens (Zanettin, 2015). Het eerste type

vertaling dat Jakobson (1959) aanhaalde, is vertalen binnen dezelfde taal. Dat is wat ik in het vergelijkend onderzoek ga bekijken in de strips van *Suske en Wiske*. De Vlaamse uitgave, de Noord-Nederlandse uitgave en de Standaardnederlandse uitgave zijn alle drie variëteiten van het Nederlands, vertalingen binnen een en dezelfde taal. Dat wordt intralinguaal vertalen genoemd. Intralinguaal vertalen is in de definitie van Jakobson de interpretatie van verbale tekens door middel van andere tekens binnen dezelfde taal (Van Bork, Delabastita, Van Gorp, Verkruijsse, & Vis, 2012; Zethsen, 2009). Intralinguaal vertalen omvat dus het anders verwoorden van de tekst binnen dezelfde taal, maar naast het taalgebruik kan ook de vorm aangepast worden (Munday, 2012). Een voorbeeld van het veranderen van de vorm is de tekst aanpassen aan het beoogde publiek, zoals voor een kinderencyclopedie gedaan wordt (Göpferich, 2010; Munday, 2012). Het taalgebruik in een kinderencyclopedie is gericht op kinderen en zal simpeler zijn dan het taalgebruik in een gewone encyclopedie. Ook de vorm is anders. Kinderencyclopedieën bevatten bijvoorbeeld meer prenten en zijn in een groter lettertype geschreven. Andere voorbeelden van intralinguaal vertalen zijn het optimaliseren van de tekst en aanpassingen doorvoeren na verloop van tijd (Göpferich, 2010). Oude vertalingen kunnen dus vervangen worden door nieuwe of oudere theaterstukken, zoals *Romeo en Julia* van Shakespeare of *De toverfluit* van Wolfgang Amadeus Mozart, kunnen in een nieuw modern jasje gestoken worden (Göpferich, 2010; Karas, 2016). Revisie, zoals het aanpassen, verbeteren of moderniseren van de bestaande tekst, is vaak al een eerste stap naar een vertaling van de heruitgave (Koskinen & Paloposki, 2010). Karas (2016) haalt nog de volgende drie voorbeelden aan: het omzetten van een tekst met veel jargon in voor experts naar een tekst voor leken, de vertaling van sociolecten en de vertaling van registers, zoals de reeds aangehaalde kinderencyclopedie of de vertaling tussen formeel en informeel taalgebruik. Ook bij Zethsen (2009) vallen er voorbeelden te rapen. Samenvattingen en ondertiteling voor doven en slechthorenden zijn naast reeds genoemde voorbeelden twee nieuwe illustraties die Zethsen (2009) met het intralinguaal vertalen in de praktijk verbindt.

Het intralinguaal vertalen van teksten over de tijd heen houdt in dat er een vertaling wordt gemaakt van een brontekst in dezelfde doeltaal (Koskinen & Paloposki, 2010). De vertaling van de oudste strips van *Suske en Wiske* naar het Standaardnederlands zijn hier een voorbeeld van. Koskinen en Paloposki (2010) wijzen erop dat een intralinguale vertaling in de tijd ook simultaan kan gebeuren of bijna-simultaan. De gelijklopende uitgaven van de Vlaamse en Noord-Nederlandse strips van *Suske en Wiske* zijn hiervan een voorbeeld.

Het nadeel van zo'n proces is dat het moeilijker is om uit te maken welk van de twee uitgaven eerst was en welk de vertaling is (Koskinen & Paloposki, 2010). Volgens Gert Meesters, striprecensent en -onderzoeker, is er "bij Suske en Wiske duidelijk sprake [...] van een brontekst met een bewuste hertaling" (2000, p. 166). Het voordeel om de tijd als variabele in een vertaalstudie te hebben, is dat er gekeken kan worden naar verandering in de vertaalstrategieën, naar de effecten van politieke of culturele context en naar de standaardisering van taal (Koskinen & Paloposki, 2010). Bij dat laatste zou ik nog toevoegen dat er ook gekeken kan worden naar hoe de norm van de standaardtaal eventueel verschuift.

Munday (2012) merkt op dat intralinguaal vertalen bijvoorbeeld wordt toegepast op de Engelstalige markt. Hij haalt het voorbeeld aan van de *Harry Potter*-boeken. De boeken die in het Verenigd Koninkrijk worden gelezen, zijn niet dezelfde boeken die een Amerikaan in zijn of haar hand neemt (Munday, 2012). De titel van het eerste boek van de *Harry Potter*-reeks is in beide landen verschillend: *Harry Potter and the Philosopher's Stone* in het Verenigd Koninkrijk en *Harry Potter and the Sorcerer's Stone* in de Verenigde Staten van Amerika (Munday, 2012). In België is dat boek bekend onder de titel *Harry Potter en de steen der wijzen*. Naast de andere titel zijn er verschillen te vinden in het verhaal zelf (Munday, 2012). Munday (2012, p. 187) denkt hierbij aan "some lexical, cultural and syntactic selections – for instance, US *cookies* for UK *biscuits* and US *baseball* for UK *rounders*". De namen van de personages blijven in de Engelstalige boeken ongewijzigd (Munday, 2012).

Harry Potter kent voor de Nederlandstalige markt maar één uitgave in tegenstelling tot de Engelstalige markt. Het voorbeeld van de boeken van *Harry Potter* is vergelijkbaar met het intralinguaal vertalen in de strips van *Suske en Wiske*. Ik verwacht in het vergelijkend onderzoek ook vooral verschillen op lexicaal, cultureel en syntactisch vlak. De namen van de personages in de strips ondergingen wel een vertaling, zo werd bijvoorbeeld Jerom in de Noord-Nederlandse versie Jeroen, in tegenstelling tot de personages in de Engelstalige *Harry Potter*-boeken. Waarom het Verenigd Koninkrijk en Amerika, via een intralinguale vertaling, elk een eigen versie te lezen krijgen en Nederland en Vlaanderen opteren voor één uitgave (zowel voor boeken als voor strips) is me niet bekend. Een mogelijke verklaring zou zijn dat de afzetmarkt in Amerika veel groter is dan in Vlaanderen en dat het daarom de moeite kan lonen een Amerikaanse versie uit te geven. Een andere mogelijkheid is dat het Amerikaanse Engels binnen het pluricentrische Engels een hogere status heeft dan het

Belgische Nederlands in het pluricentrische Nederlands. Persoonlijk denk ik dat beide mogelijkheden invloed hebben op het proces van intralinguaal vertalen.

Het tweede type vertaling in Jakobsons opdeling, interlinguaal vertalen, krijgt vaak de meeste aandacht in studies (Zethsen, 2009). Dat is ook het soort ‘vertalen’ waar de meeste mensen spontaan aan zouden denken (Zethsen, 2009). Het grote verschil tussen intralinguaal vertalen en interlinguaal vertalen is dat er bij interlinguaal vertalen twee verschillende officiële (nationale) talen aan te pas komen (Zethsen, 2009). Nochtans zijn er ook twee ‘talen’ nodig bij het intralinguaal vertalen, maar die talen hebben niet het label officieel, maar zijn eerder genregebonden of groepsgebonden (Zethsen, 2009). “The codes of different discourse communities within the same language may be almost as different from each other as two different national languages” (Zethsen, 2009, p. 808).

Het derde en laatste soort van ‘vertalen’ dat Jakobson (1959) onderscheidt, is het intersemiotisch vertalen. De informatie in het ene semiotische systeem wordt omgezet naar een ander semiotisch systeem (Göpferich, 2010). Als voorbeeld geeft Göpferich (2010) het overbrengen van taal in een roman naar visuele scènes in een film. Intersemiotisch vertalen kan niet alleen van het verbale systeem (bijvoorbeeld tekst) naar het non-verbale systeem (bijvoorbeeld muziek), maar het kan ook tussen non-verbale systemen plaatsvinden (Zanettin, 2015). De voorbeelden die Zanettin (2015) geeft, zijn muziek in film omzetten en strips in beeldhouwwerken gieten. Het ene medium transformeren naar het andere wordt ook adaptatie genoemd (Zanettin, 2015).

Alle vormen van ‘vertalen’ hebben iets gemeenschappelijk, namelijk dat alle teksten omgevormd worden voor specifieke redenen (Göpferich, 2010). Daarom is het volgens Göpferich (2010) niet alleen handig om (a) te kijken naar het soort veranderingen die de tekst ondergaan heeft, (b) te onderzoeken of er een bepaalde vertaalstroming aan het werk is (bijvoorbeeld *Les belles infidèles*) en waarom en (c) wat hun doelen zijn, maar ook (d) of die doelen behaald worden, met andere woorden nagaan of de tekst zijn functie vervult.

Stripverhalen worden vaak herschreven (Zanettin, 2015). Dat gebeurt op verschillende manieren: “there are reprints, new editions and new versions of comics” (Zanettin, 2015, p. 11). Verschillende zaken kunnen aangepast worden in strips. Zanettin (2015) somt er enkele op:

When a comic is reprinted or republished, either in the same or in a different country/ area, other semiotic systems are ‘translated’ besides verbal language (which may itself not be translated, as

verbal text remains unchanged in most reprints). Not only might ‘reprints’ of the same stories be (partially) re-written and re-drawn, but a comic may be reproduced with a different page size and layout, different panels arrangement and reading direction, in colour rather than in black and white and vice versa, and different types of ‘translation’ may co-exist [sic] at different levels. (p. 12)

Een stripverhaal is dus een visuele vertelling die tot stand komt door zowel woord als beeld en de samenhang tussen beide (Zanettin, 2015). Elke hervertaling, dat is een nieuwe vertaling van een vertaling, die een strip ondergaat is volgens Zethsen (2009) een intralinguale vertaling. Verder vindt ze dat toevoegingen, weglatingen en herstructureringen radicaler gebruikt worden in intralinguale vertalingen dan in interlinguale vertalingen. Vertaalstrategieën, zoals weglating, parafrase, uitbreiding om iets te verduidelijken, kunnen zowel in een intralinguale vertaling gebruikt worden als in een interlinguale vertaling (Zethsen, 2009).

Zoals al gezegd, wordt er vooral onderzoek gedaan naar het interlinguaal vertalen en niet zo veel naar het eerste soort vertalen, intralinguaal vertalen, en Jakobsons derde soort vertalen, intersemiotisch vertalen (Van Bork et al., 2012; Zethsen, 2009). Dat wil niet zeggen dat vertaalstudies intralinguaal en intersemiotisch vertalen uitsluiten; er zijn in aantal gewoon minder studies naar intralinguaal en intersemiotisch vertalen (Zethsen, 2009). Ook Karas (2016) vermeldt dat specifieke studies rond intralinguaal vertalen schaars zijn. Zij verwijst naar de resultaten van een klein onderzoekje dat tussen 2008 en 2013 maar twee artikelen over intralinguaal vertalen vond in drie vooraanstaande tijdschriften (Karas, 2016). Karas (2016) roept daarom op om meer aandacht te besteden aan en onderzoek te verrichten naar intralinguaal vertalen. “While intralingual translations are marginalized in translation studies, they can and should be looked at more closely by translation scholars” (Karas, 2016, p. 462). Zethsen (2009) treedt Karas bij in haar mening over het intralinguaal vertalen dat onaangeroerd lijkt te blijven in de vertaalwetenschap:

Despite Jakobson’s classical definition, intralingual translation or rewording is extremely peripheral to translation studies, more so than it deserves, and the relationship between interlingual and intralingual translation is a neglected area of research, as is a thorough description of intralingual translation; it is next to impossible to find any relevant literature. (p. 795)

Het interlinguaal vertalen wordt zowel door de leek als door de experts in de vertaalwetenschap beschouwd als de klassieke manier van vertalen (Zethsen, 2009). Om

daar verandering in te brengen is er veel meer “empirically-based research [nodig] to provide a thorough and comprehensive description of intralingual translation and of the similarities and differences between intralingual and interlingual translation” (Zethsen, 2009, p. 810). Het lijkt Zethsen (2009) ook interessant na te vorsen wie de taak van intralinguaal vertalen uitvoert en op welke manier de relatie tussen de brontekst en de doelttekst verschillend kan samenhangen afhankelijk van het type vertaling, namelijk een intralinguale vertaling of een interlinguale.

Omdat er niet veel wetenschappelijke studies zijn rond het intralinguaal vertalen – waar deze masterproef toch wat verandering in tracht te brengen – bestaat er (nog) geen systematische wetenschappelijke uiteenzetting van intralinguaal vertalen (Zethsen, 2009). Om dat probleem te verhelpen heeft Zethsen (2009) zelf geprobeerd een overzicht te geven van de belangrijkste factoren die invloed uitoefenen bij het intralinguaal vertalen. Die factoren zijn kennis, tijd, cultuur en ruimte (Zethsen, 2009). Die vier factoren beïnvloeden niet alleen de intralinguale vertaling, zij zijn ook de reden waarom er überhaupt zoiets bestaat of nodig is als een intralinguale vertaling (Zethsen, 2009). Over de factor kennis schrijft Zethsen (2009) dat die factor draait rond “the ability of comprehension of the target group, i.e., the target group’s general ability to understand a text, its level of general background knowledge or its level of expertise (or lack of) in connection with a specific subject” (p. 806). De factor tijd “covers instances where it is the temporal distance which makes a new version necessary” (Zethsen, 2009, p. 806). De derde factor, cultuur, “refers to the need to explain cultural references in a text which time or general background knowledge prevent the target group from understanding even though the languages involved are the same” (Zethsen, 2009, p. 807). Zethsen (2009) haalt als voorbeeld de intralinguale vertaling in de *Harry Potter*-boeken aan. De Britse versie is voor de Amerikanen vreemd in die zin dat ze buitenlands aanvoelt qua gebruiken, woordenschat en culturele elementen (Zethsen, 2009). Woorden zoals biscuit, football, Mummy, rounders en sherbet lemons worden in de Amerikaanse boeken van *Harry Potter* cookies, soccer, Mommy, baseball en lemon drops (Zethsen, 2009). Intralinguaal vertalen lijkt voor de Engelse taal heel normaal. De literatuur houdt rekening met de verschillende normen van het Engels en volgt dus een pluricentrisch beleid voor de Engelstalige markt. In België zijn er uiteraard Vlaamse schrijvers actief, maar wie voor het hele taalgebied wil schrijven (of wie in het hele taalgebied wil verkopen), volgt een meer monocentrische visie en laat Belgisch-Nederlands achterwege. De laatste factor in de uiteenzetting van Zethsen (2009)

is de ruimte. Die factor “refers to instances where the text is either reduced or extended, i.e., the physical space of the text is changed” (Zethsen, 2009, p. 807). Omdat er dus niet veel onderzoek rond intralinguaal vertalen voor handen is, valt ook Karas (2016) terug op het onderscheid in de vier factoren dat Zethsen zeven jaar eerder maakte.

Zethsen (2009) vond dat intralinguale vertalingen tot stand kwamen door één of meer van de vier genoemde factoren. Bovendien vond ze in haar vergelijkend werk dat intralinguale vertalingen sterk de neiging hadden om te vereenvoudigen (Zethsen, 2009). Die vereenvoudigingen houden ook in dat de vertaalstrategieën (bijvoorbeeld weglating) in een intralinguale vertaling veel radicaler zijn dan in een interlinguale vertaling (Zethsen, 2009). Jakobson (1959) zelf schrijft dat het intralinguaal vertalen van een woord kan via “another, more or less synonymous, word or [...] a circumlocution” (p. 233). Circumlocution kan vertaald worden door perifrased. Dat is een stijlfiguur die een begrip omschrijft door er eigenschappen van op te noemen.

12 De strips van *Suske en Wiske*

12.1 Strips

Stripverhalen werden voor het eerst rond het einde van de negentiende eeuw in kranten gedrukt om meer mensen te overtuigen een krant te kopen (Kaindl, 1999; Zanettin, 2015). Met de komst van *Yellow Kid* van Richard F. Outcalt werd de geboorte van de strip ingeluid (Zanettin, 2015). *Yellow Kid* was in 1894 de eerste strip die in kleur werd gedrukt in de New Yorkse kranten en maakte als eerste gebruik van tekstballonnen om dialogen weer te geven (Zanettin, 2015). *Yellow Kid* bewees dat een strip winstgevend kon worden verhandeld, waardoor de weg voor andere stripreeksen open lag (Zanettin, 2015). “In most of the strips, form and content were thus determined by that pole of the journalistic field which was primarily oriented at economic capital, i.e. at boosting sales” (Kaindl, 1999, p. 269).

Over de status van het stripgenre kan denigrerend gedaan worden (Zanettin, 2015). Strips worden soms als sub-literatuur omschreven als ze geplaatst worden tegenover andere, traditionele genres, zoals de roman (Zanettin, 2015). Strips worden vaak gezien als

populaire literatuur voor mensen die een lage opleiding genoten hebben of als “repetitious mass products with no intrinsic artistic quality” (Zanettin, 2015, p. 7).

De strips in de Verenigde Staten van Amerika passen meer in het journalistieke veld, terwijl Europese strips, die een andere ontwikkeling hebben gekend, in het literaire veld geplaatst worden (Kaindl, 1999). Een ander verschil tussen de Amerikaanse strips en de Europese is dat in Europa de strips vooral gepubliceerd werden voor kinderen, terwijl de strips in Amerika niet exclusief voor kinderen bedoeld waren in het begin van de twintigste eeuw (Zanettin, 2015). In Europa werden strips in het begin van de twintigste eeuw naast literatuur voor kinderen ook beschouwd als educatief materiaal voor de jonge lezertjes, terwijl strips in Amerika een entertainende functie hadden (Zanettin, 2015).

Omdat de stroom van strips uit Amerika naar Europa verminderde in de jaren vijftig, begonnen vele Europese landen, waaronder België en Nederland, het werk van ‘eigen’ auteurs uit te geven (Zanettin, 2015). Europese tijdschriften publiceerden dus niet alleen vertaalde Amerikaanse strips, maar ook de strips van auteurs van eigen bodem die ofwel in dezelfde lijn lagen als de Amerikaanse strips door er bijvoorbeeld een vervolg op te breien ofwel volledig nieuw waren (Zanettin, 2015). Het stripgenre sloeg erg goed aan in België en andere Europese landen:

In France, Belgium and Italy, which were perhaps the European countries where comics reached the widest readership as well as cultural recognition, comic books and magazines contained stories whose content and treatment of themes were not confined to child or adolescent imagery. (Zanettin, 2015, p. 3)

De titel van de stripreeks bevat vaak de namen van de hoofdpersonages (Kaindl, 1999). Dat klopt in het geval van *Suske en Wiske*. Het publiek herkent op die manier gemakkelijker het product (Kaindl, 1999). De titel van een specifieke strip binnen een stripreeks probeert de interesse te wekken van de lezer en informatie te geven over de inhoud van de strip (Kaindl, 1999). Opvallend bij de titels in de *Suske en Wiske*-reeks is dat ze vaak alliteratie bevatten. Het adjectief in de titel heeft dezelfde beginletter (soms ook een cluster van beginletters) als het zelfstandig naamwoord. Een paar voorbeelden hiervan zijn *De kleppende klipper*, uitgegeven in 1955, *De duistere diamant*, uitgegeven in 1958 en *De zingende zwammen*, uitgegeven in 1960.

Dialogen in strips staan in tekstballonnen (Kaindl, 1999; Zanettin, 2015). De personages praten en denken via tekstballonnen (Zanettin, 2015). Het onderscheid tussen praten en

denken wordt in de strips van *Suske en Wiske* duidelijk gemaakt door de verbinding tussen de tekstballon en het personage. Als een stripfiguur praat, krijgt de tekstballon een streepje dat in de richting van het sprekende personage staat (zie Figuur 2). Als de gedachten van het stripfiguurtje worden weergegeven, dan wordt de tekstballon door middel van opeenvolgende rondjes met het personage verbonden (zie Figuur 3).

Figuur 2. Tekstballon dialoog (*De duistere diamant*, p. 7)

Figuur 3. Tekstballon gedachten (*De duistere diamant*, p. 7)

Extra informatie staat in aparte prentkaders of (links)bovenaan in kadertjes in de prent zelf. Die extra informatie duidt vaak een verandering in de tijd en/of ruimte aan (Kaindl, 1999). De kadertjes kunnen ook informatie over de gevoelens van de personages bevatten of soms dienen ze als oplossing om een situatie uit te leggen die te ingewikkeld is om via tekeningen over te brengen (Kaindl, 1999). In de kaders is als het ware de verteller aan het woord en niet zozeer een van de personages.

Extra informatie is ook te vinden in de prenten zelf, bijvoorbeeld op een poster die omhoog hangt (Kaindl, 1999). Die gegevens geven lokale, temporele of historische verwijzingen aan (Kaindl, 1999). Een andere mogelijkheid om informatie te verschaffen aan de lezer is het gebruik van onomatopoeën. Vaak worden onomatopoeën gebruikt om gevoelens, emoties en geluiden uit te drukken (Kaindl, 1999). “Onomatopoeia provides a visual reflection in writing of the auditive dimension of events and emotions” (Kaindl, 1999, p. 274). Volgens Kaindl (1999) kunnen er drie soorten onomatopoeën onderscheiden worden: “interjections, derivations of nouns or verbs and invented words, which are formed from vowels and consonants for their specific auditive quality” (p. 274). Geluiden worden het vaakst door onomatopoeën weergegeven in strips, maar dat

kan ook door een reeks van letters die op zich geen betekenis hebben (bijvoorbeeld grmbl) en door leestekens (Zanettin, 2015). Een vraagteken in een tekstballon zonder bijbehorende tekst duidt bijvoorbeeld aan dat het personage verbaasd is of met stomheid geslagen is.

Typografie is de vormgeving van het drukwerk (Kaindl, 1999). Het lettertype, de tekengrootte en de lay-out zijn hier een voorbeeld van (Zanettin, 2015). Het kan echter ook breder gezien worden. Dan houdt typografie ook de pictogrammen in (Kaindl, 1999). De grootte van een letter kan de intensiteit van een geluid, lawaai of emotie uitdrukken (Kaindl, 1999). “The directionality of the letters and the rhythm of the lettering and the spacing between the letters can be used to indicate movements, direction [and] speed” (Kaindl, 1999, p. 274).

Volgens Zanettin (2015, p. 28) is “the study of comics in translation [...] certainly still an underdeveloped area, especially if compared with that of other art forms such as cinema, of which comics are coeval”. Verder onderzoek is dus aangewezen.

12.2 De geschiedenis van *Suske en Wiske*-strips

De Vlaamse Willy Vandersteen stelde *De avonturen van Rikki en Wiske* voor aan het publiek in 1945 in *De Nieuwe Standaard* (De Jonge, 2010; Meesters, 2000). Rikki, de grote broer van Wiske werd al snel vervangen door Suske. Ook Suske en Wiske werden in 1945 voor het eerst in *De Nieuwe Standaard* getoond aan de lezers (De Jonge, 2010). Suske en Wiske woonden in de wijk Seefhoek in het noorden van Antwerpen (De Jonge, 2010). Die wijk bestaat echt. Zij praten in de eerste strips geen Antwerps dialect, maar zeker ook nog geen Standaardnederlands. Het taalgebruik was Vlaams getint en zou nu gezien kunnen worden als een voorloper van de informele tussentaal. (De Jonge, 2010)

Suske en Wiske werd in 1946 voor het eerst in Nederland uitgegeven in de Bredase krant *De Stem* (Meesters, 2010). In tien jaar tijd publiceerden meer dan twintig kranten de avonturen van Suske en Wiske in Nederland (Meesters, 2010). De Vlaamse uitgaven werden voor de Nederlandse kranten vertaald en aangepast aan het Nederlands van Nederland (Meesters, 2010). Onder andere omdat het aantal lezers van *Suske en Wiske* in Nederland toenam, werd de beslissing genomen om de strips – naast het Vlaams – ook in het Nederlands uit te brengen (Meesters, 2010). De Nederlandse uitgaven die parallel liepen met de Vlaamse uitgaven dateren van 1953 tot 1964 (Meesters, 2010). Die Nederlandse

strips ondergingen aanpassingen, maar volledig herschreven strips werden het niet (Meesters, 2010). “Naast enkele wijzigingen in tekeningen en culturele referenties verschilde de Nederlandse versie vooral van de Vlaamse door een grondig aangepast taalgebruik” (Meesters, 2000, p. 165). Per honderd woorden werden er ongeveer vijftien aanpassingen doorgevoerd om de originele Vlaamse strip klaar te stomen voor de Nederlandse markt (De Jonge, 2010; Meesters, 2010). Opvallend is dat er in de jaren vijftig nog ongeveer vijftien aanpassingen per honderd woorden doorgevoerd werden, maar dat er in het begin van de jaren zestig plots veel minder veranderingen nodig waren (Meesters, 2010). De gemiddeld vijftien aanpassingen per honderd woorden in de Nederlandse strips in de jaren vijftig zijn in de jaren zestig gedaald tot zes aanpassingen per honderd woorden (Meesters, 2010). Dat kwam omdat de Vlaamse versie al aan het conformeren was met de standaardtaal, waardoor er minder aangepast moest worden voor de Nederlandse markt (Meesters, 2010). In de jaren zestig kwamen het Vlaams en zijn dialecten onder druk te staan door het prestige dat het Standaardnederlands kreeg en de promotie die ervoor gevoerd werd door onder andere media en onderwijs (De Jonge, 2010; Meesters, 2010). Willy Vandersteen voelde die druk en in 1964 werd beslist dat er nog maar één uitgave voor Nederland en Vlaanderen voor handen moest zijn, namelijk die in het Standaardnederlands (De Jonge, 2010; Meesters, 2000; Meesters, 2010). Meesters (2000, p. 165) goot het uitgavebeleid van de albums van *Suske en Wiske* in een overzichtelijke tabel (zie Tabel 1).

Tabel 1

Uitgavebeleid van Suske en Wiske van 1947 tot nu

periode	uitgavebeleid
1947-1953	één albumversie
1953-1964	twee albumversies: één voor Vlaanderen en één voor Nederland
1964-nu	één albumversie voor Vlaanderen en Nederland

De eerste strip waarin het Standaardnederlands gebruikt werd, is *De nerveuze Nerviërs* (Meesters, 2000). Tante Sidonie geeft erin aan dat zij niet langer zo genoemd wilt worden, maar wel als tante Sidonia aangesproken wilt worden (De Jonge, 2010; Meesters, 2000). Bovendien zegt ze letterlijk dat zij vanaf dan de standaardtaal zullen gebruiken (zie Figuur 4, p. 35) (Meesters, 2000; Meesters, 2010).

Figuur 4. Tante Sidonie wordt tante Sidonia (De nerveuze Nerviërs, p. 2).

Meesters (2000) verklaart de aanpassingen naar het Standaardnederlands door de duidelijke commerciële bedoeling van de strips. Om goed te blijven verkopen, zijn er aanpassingen doorgevoerd die tegemoet kwamen aan de taalattitudes van het publiek (Meesters, 2000). Dat er net in de jaren zestig beslist werd om de strips in het Standaardnederlands uit te geven, verbaast niet omdat dat ook de periode is waarin op taalpolitiek vlak zoveel mogelijk met de Noord-Nederlandse norm geconvergeerd werd (Meesters, 2000). Tante Sidonia gaf zelf aan dat het vroegere taalgebruik niet meer ‘beschaafd’ was en dus niet meer aan de norm voldeed (Meesters, 2000; Meesters, 2010).

12.3 Personages

Suske en Wiske behielden hun namen in de strips die voor de Nederlandse markt bedoeld waren. Jerom en Lambik verloren hun Vlaamse naam in de Nederlandse uitgaven (De Jonge, 2010). Daar waren ze gekend als Jeroen en Lambiek (De Jonge, 2010). Toen er in 1964 besloten werd om één versie uit te brengen in het Standaardnederlands moesten de Nederlanders toch hun Jeroen en Lambiek vervangen zien worden door Jerom en Lambik (De Jonge, 2010; Meesters, 2010). Tante Sidonie kreeg in de Standaardnederlandse uitgave de Nederlandse naam tante Sidonia (Meesters, 2010). Het popje van Wiske kende in elke versie een andere naam: in de Vlaamse uitgaven wordt het Schalulleke genoemd, in de Nederlandse uitgaven heet het popje Schabolleke en sinds de standaardtalige uitgaven kent het grote publiek Wiskes popje als Schanulleke (De Jonge, 2010; Meesters, 2010). De naamsverandering van Schalulleke in Schabolleke zou gekomen zijn omdat schalulleke een

Brussels woord is voor pijpajuin ('sjalotje') en dat kenden de Nederlanders niet (De Jonge, 2010). Ook had het woord in Nederland een scabreuze connotatie.

Sinds de overschakeling naar het Standaardnederlands in de strips van *Suske en Wiske* wonen de personages niet meer in Seefhoek in Antwerpen (De Jonge, 2010). Waar de striphelden en hun vrienden dan wel wonen is niet bekend. Ze wonen ergens in de Benelux, maar meer wordt er niet prijsgegeven over de verblijfplaats van de personages (De Jonge, 2010). De lezer kan dus zelf de woonplaats invullen. Een Vlaming zal de personages in Vlaanderen plaatsen, terwijl een Nederlandse lezer de stripfiguren dichterbij zijn/haar thuis zal situeren (zie ook het hoofdstuk "Nationalisme"). Die strategische zet om *Suske en Wiske* ergens in de Benelux te laten wonen, komt niet alleen de Nederlandstalige markt ten goede (De Jonge, 2010). In Wallonië worden er per album ongeveer tienduizend strips van *Suske en Wiske* die naar het Frans vertaald zijn, verkocht (De Jonge, 2010). Het is dan ook handig dat *Suske en Wiske* eventueel ook ergens in Wallonië kunnen wonen.

12.4 Taalgebruik

Willy Vandersteen koos bij het ontstaan van *Suske en Wiske* bewust voor de Vlaamse taal. Het moest een taal zijn die voor hem natuurlijk aanvoelde (Meesters, 2010). Zoals al gezegd, spraken de personages geen echt dialect (De Jonge, 2010). Willy Vandersteen schreef niet in het 'plat Antwerps', maar in een Vlaams dat nu omschreven zou worden als tussentaal (De Jonge, 2010; Meesters, 2010). Die tussentaal wordt tussen de dialecten en de standaardtaal geplaatst en functioneert als voertaal in informele situaties (Meesters, 2010). Willy Vandersteen "wist dat de levendige omgangstaal die hij zijn personages liet spreken, een van de vroege troeven van zijn strip was" (Meesters, 2010, p. 86). Het Vlaams zorgde mee voor een humoristische insteek in de strips van Vandersteen (Meesters, 2010). Er werd in de strips van *Suske en Wiske* gespeeld met de taal en diezelfde taal diende ook voor het creëren van humoristische effecten (Meesters, 2010). In de eerste strips van *Suske en Wiske* zijn nog spellingfouten te vinden omdat er net een spellingverandering plaatsvond (Meesters, 2010).

Elk personage heeft een herkenbare stijl. Jerom staat voor kracht, Lambik doet zich graag slimmer voor dan hij eigenlijk is, professor Barabas is de typische verstrooide professor, enzovoort. Maar het zijn niet alleen de handelingen die de stripfiguren typeren, ook het taalgebruik kan per personage en karakter ontleed worden. Jerom is de taalarme (De Jonge,

2010). Zijn zinnen hebben vaak geen onderwerp en namen kort hij af: Jerommeke wordt Rommeke en Lambik wordt Bik. Soms wordt Lambik ook Bikske genoemd, met het Vlaamse verkleinwoord, wat nog verwijst naar de Vlaamse tijd (Meesters, 2010). Lambik gebruikt graag gezwollen en hoogdravende taal (De Jonge, 2010). Hij overdrijft graag (zeker als hij wil zeggen hoe slim hij is) en komt daardoor soms wat dramatisch over. Tante Sidonia spreekt normaal. Suske en Wiske spreken eerder tienertaal (De Jonge, 2010). De huidige scenarist van *Suske en Wiske*, Peter Van Gucht, probeert het taalgebruik van kinderen van tien tot twaalf jaar te gebruiken (De Jonge, 2010). Hij probeert moeilijke woorden te vermijden, maar het blijft wel steeds Standaardnederlands dat ze spreken (De Jonge, 2010). De strips van *Suske en Wiske* onderscheiden zich van strips zoals *Jommeke* van Jef Nys waar er toch net iets minder ingewikkeld gesproken wordt (De Jonge, 2010).

In de Vlaamse taal en haar dialecten zitten nog veel gallicismen (Brems, 2013). Franse woorden zoals *merci*, *voilà* en *madame* zijn perfect normaal in het Vlaams of in de Vlaamse dialecten (Brems, 2013). In vertalingen naar het Standaardnederlands worden zulke woorden stevast veranderd; hier wordt dat *dank je*, *ziezo* en *mevrouw* (Brems, 2013). Het Vlaams in de strips in de jaren vijftig verschilt niet veel van het Vlaams nu en het zou voor Vlaamse lezers geen probleem vormen om het te begrijpen (Meesters, 2010).

Bij de overschakeling op het Standaardnederlands in 1964 zijn veel lexicale veranderingen doorgevoerd ten opzichte van het Vlaamse origineel (Meesters, 2000). Zulke veranderingen konden plaatsvinden omdat het woord te Belgisch was en dus Nederlands-Nederlands moest worden, maar het kon ook zijn dat de registerkeuze meespeelde (Meesters, 2000). Meesters (2000) vraagt zich hardop af of “de Nederlandse versie misschien in een iets verhevener register [moest] worden herschreven” (p. 169). Of kunnen de verschillen verklaard worden door de frequentie van het woordgebruik? Dat zou dan willen zeggen dat het ene woord vaker voorkomt in België dan in Nederland of omgekeerd (Meesters, 2000). Om dit meer-minderverschil beter te begrijpen, geeft Meesters (2000) een hypothetisch voorbeeld: in België wordt *rap* in 50% van de gevallen gebruikt, *vlug* in 40% en *snel* in 10% van de gevallen. In Nederland liggen de percentages anders: in 5% van de gevallen komt *rap* voor, in 35% *vlug* en *snel* komt 60% voor. *Snel* wordt volgens het bovenstaande hypothetische voorbeeld veel meer gebruikt in Nederland dan in België. Zulke frequentievoorwaarden kunnen invloed hebben op lexicale veranderingen. Ook weten we niet of er consequent gehandeld is in de vertalingen naar het Nederlands (Meesters, 2000).

Als een Vlaams woord vervangen is door een Nederlands woord bestaat de mogelijkheid dat die vervanging niet in 100% van de gevallen doorgevoerd werd (Meesters, 2000).

Vanaf 1966 werden de strips van *Suske en Wiske* in kleur uitgebracht, zoals we ze nu ook nog lezen (Meesters, 2010). Oudere albums werden in de jaren zeventig ook van kleur voorzien en omdat er dan toch aan de strips gewerkt werd, kreeg de taal ineens ook een beurt (Meesters, 2010). Dat betekent dat de oudere strips in kleur en in het Standaardnederlands werden heruitgegeven (Meesters, 2010). “Een commerciële zet en louter strategie om [...] de Nederlandse markt te veroveren” (Meesters, 2010, p. 89). Meesters (2010) vermeldt dat de charme van de strips samen met het Vlaamse taalgebruik verdween, maar dat Willy Vandersteen het waarschijnlijk belangrijker vond zo veel mogelijk lezers te hebben (en dus veel te verkopen).

Peter Van Gucht, de huidige scenarist van *Suske en Wiske*, lijkt zowel qua inhoud als qua taal geen immense veranderingen door te willen voeren (De Jonge, 2010). Paul Geerts, de scenarist die Willy Vandersteen opvolgde, liet soms wel een ‘miljaar’ of ‘wocha’ toe, maar dat zal met de huidige scenarist niet meer gebeuren (De Jonge, 2010). Peter Van Gucht laat de stripfiguren Standaardnederlands spreken, omdat dat volgens hem perfect past in de opvoedende taak die de strips van *Suske en Wiske* hebben (De Jonge, 2010).

12.5 Realia

Realia is Latijn voor ‘concrete zaken’ (Leppihalme, 2011). Die zaken kunnen materieel zijn, maar ook cultuurgebonden, zoals waarden, instituties en religie (Leppihalme, 2011). In de vertaalwetenschap wordt de term realia gebruikt voor concepten die in de ene taal/cultuur wel voorkomen, maar in de andere taal/cultuur niet (Leppihalme, 2011). Dat maakt vertalen tussen de brontaal en de doeltaal moeilijker.

Teksten die realia bevatten, ‘verraden’ hiermee de plaats en tijd waarin ze geschreven zijn (Leppihalme, 2011). Realia kunnen op die manier ook zorgen voor een couleur locale in de teksten (Leppihalme, 2011). De eerste strips van *Suske en Wiske* kregen door het taalgebruik en de realia een Vlaamse toets. Nadat in 1964 besloten werd om alleen nog strips van *Suske en Wiske* in de standaardtaal uit te geven, verloren de Vlaamse strips hun couleur locale aangezien het Vlaamse taalgebruik wegviel. De realia in de originele Vlaamse strips werden vertaald naar passende equivalenten. In de Vlaamse versie van *De duistere diamant* heeft tante Sidonie – zo heette ze nog in de Vlaamse strips – het

bijvoorbeeld over ‘50 frank’ (zie Figuur 5 links). De Belgische frank was in de jaren zestig nog de munteenheid in België. In 2002 schakelde België over op de euro. In de Noord-Nederlandse versie van dezelfde strip is ‘50 frank’ omgezet in ‘een rijksdaalder’ (zie Figuur 5 midden). Een rijksdaalder is een munt met de waarde van twee en een halve gulden, de munteenheid in Nederland in de jaren zestig. In de standaardtalige uitgave van *De duistere diamant* is het Noord-Nederlandse cultureel specifiek element (CSE) behouden (zie Figuur 5 rechts).

Figuur 5. CSE munteenheid Vlaams – Noord-Nederlands – Standaardnederlands (*De duistere diamant*, p. 13).

In de uitgave die dus zowel voor Nederland als voor Vlaanderen bedoeld is, wordt een Nederlands CSE behouden. De Vlaamse lezer krijgt geen apart kadertje waarin eventueel een omrekening naar de Belgische frank staat. Dat toont hoe sterk de strip gericht is op de Noord-Nederlandse norm en hoe weinig ruimte er is voor Vlaamse invloed. De strips die sinds 2002 voor de eerste keer gedrukt worden, hebben dat specifieke probleem niet meer, aangezien zowel Nederland als België sindsdien met de euro werken.

Realia kunnen op zeven verschillende manieren vertaald worden. De eerste manier is het woord uit de brontaal overnemen in de doeltaal. (Leppihalme, 2011) ‘Paella’ is bijvoorbeeld uit het Spaans overgenomen in het Nederlands. De tweede manier heet calque. Er wordt woord voor woord vertaald. De vertaling die daaruit voortkomt, moet betekenis hebben in de doeltaal. (Leppihalme, 2011) Een voorbeeld: ‘la Iglesia de Nuestra Señora del Carmen de la Legua’ in het Spaans wordt ‘Onze-Lieve-Vrouwe van El Carmen de la Legua-kerk’ in het Nederlands. De derde mogelijkheid is om het woord in de brontaal bij benadering te vertalen in de doeltaal. In culturen waar alcohol drinken niet geaccepteerd

wordt, zal het woord ‘bier’ veranderd worden in een andere drank. Een culturele adaptatie vindt dan plaats. (Leppihalme, 2011) Ten vierde kan een vertaler ervoor opteren het hyperoniem te gebruiken als het hyponiem een CSE is in de brontaal. Als er in de brontekst een ‘Leo’ gegeten wordt, staat er misschien in de doeltekst dat er ‘koekjes’ gegeten worden. (Leppihalme, 2011) Een vijfde mogelijkheid om realia te vertalen, is door het woord in de brontaal wat verder uit te leggen in de doeltaal. Bijvoorbeeld: ‘Tuonela’ in de Finse mythologie wordt in de doeltekst ‘Tuonela, de onderwereld’. (Leppihalme, 2011) Ten zesde kan er buiten de tekst info gegeven worden over het onbekende woord in de doeltaal. Dat gebeurt dan meestal in een voetnoot. (Leppihalme, 2011) Ten laatste kan de vertaler ook beslissen om realia weg te laten (Leppihalme, 2011).

De realia in de strips van *Suske en Wiske* kunnen op een van de zeven bovenstaande manieren vertaald worden. Een combinatie van mogelijkheden kan eventueel ook (Leppihalme, 2011). Figuur 5 (p. 39) toonde reeds hoe een CSE in een strip vertaald kan worden. In dat voorbeeld werd ‘50 fr.’ vertaald door ‘een rijksdaalder’. Hier werd de methode van benadering gebruikt. Een culturele adaptatie vond plaats om de munteenheid van het ene land aan te passen aan de munteenheid van het andere land.

Een andere mogelijkheid die in de strips van *Suske en Wiske* toegepast wordt om realia te vertalen, is omissie. Een voorbeeld hiervan is te vinden in Figuur 6.

Figuur 6. Weglating van CSE Vlaams – Standaardnederlands (*De Texasridders*, p. 19)

In de Vlaamse uitgave zegt Jerom: “Teddy Boys”, soort nutteloze jeugd. In de Standaardnederlandse uitgave zegt hij: Waarschijnlijk soort nutteloze jeugd. ‘Teddy Boys’ wordt weggelaten. ‘Teddy Boys’ wordt in de Vlaamse strip tussen aanhalingstekens geplaatst om aan te tonen dat het een vreemd woord is. Ook voor de Vlaamse lezer is ‘Teddy Boys’ een CSE. Daarom wordt er in de Vlaamse versie bij het CSE ‘Teddy Boys’ wat extra uitleg gegeven. Enkel die extra uitleg behoudt de Standaardnederlandse versie.

Een laatste voorbeeld van hoe realia vertaald worden in *Suske en Wiske* is te zien in Figuur 7. Het hyponiem ‘glazen gin’ in de Vlaamse uitgave wordt vertaald door het hyperoniem ‘borreltjes’ in de Standaardnederlandse uitgave.

Figuur 7. Hyponiem wordt hyperoniem Vlaams – Standaardnederlands (*De geverniste zeerovers*, p. 22)

De drie aangehaalde voorbeelden (zie Figuur 5, p. 39, Figuur 6, p. 40 en Figuur 7) zijn de methodes die het meest gebruikt worden in de vertalingen van *Suske en Wiske*. De realia komen ook in het vergelijkend onderzoek aan bod. Daar zullen nog andere voorbeelden van realia in de strips van *Suske en Wiske* gegeven worden.

12.6 Albums

In Vlaanderen worden er per album ongeveer vijftigduizend strips van *Suske en Wiske* verkocht (De Jonge, 2010). In Wallonië zijn dat er ongeveer tienduizend per album (De Jonge, 2010). Nederland kent de grootste afzetmarkt, daar gaan per album maar liefst negentigduizend strips over de toonbank (De Jonge, 2010). In de hoogdagen kon van een strip van *Suske en Wiske* zelfs vierhonderdduizend exemplaren verkocht worden en dat kon oplopen tot maar liefst zeshonderdduizend stuks (De Jonge, 2010). De strips van *Suske en Wiske* hebben ook vele vertalingen gekend, maar die waren nooit echt succesvol (De Jonge, 2010). De strips zijn in meer dan vijftientig talen vertaald en zijn vaak niet bekend onder de naam *Suske en Wiske*. Omdat Suske, afgeleid van Franciscus, en Wiske, afgeleid van Louisa, te Vlaams klinken, werden de namen voor de buitenlandse markt aangepast (bijvoorbeeld *Bob et Bobette* in het Frans). De meest populaire en meest vertaalde strips in de wereld zijn *Asterix* van Goscinny en Uderzo en *Kuifje* van Hergé (Zanettin, 2015).

Er is een daling in de stripverkoop op te merken. Een verklaring zou kunnen zijn dat *Suske en Wiske* niet meer zo populair zijn, of dat met het digitale tijdperk de mensen niet snel meer een papieren strip kopen. Dat zijn echter veronderstellingen. Verder onderzoek is nodig om hier een sluitend antwoord op te krijgen. Gert Meesters, striprecensent en -onderzoeker, vermoedt dat een deel van de verklaring in het taalgebruik van *Suske en Wiske* ligt: er wordt niet afgeweken van het Standaardnederlands. Het zelfvertrouwen stijgt bij de Vlaamse lezers en dat zorgt er ook voor dat ze meer vertrouwen krijgen in hun eigen taalgebruik (De Jonge, 2010). Stripfiguren mogen dus best wat meer zoals de man in de straat spreken (De Jonge, 2010; Meesters, 2010). De personages in de Vlaamse strips van *Jommeke* (van Jef Nys) hanteren bewust opnieuw een regionaal gekleurd taalgebruik (De Jonge, 2010). Daardoor zijn in Vlaanderen de strips van *Jommeke* tegenwoordig populairder dan die van *Suske en Wiske* volgens Meesters (2010). Jef Nys heeft nooit de Nederlandse markt willen veroveren (Meesters, 2010). Meesters (2010) vat de vergelijking tussen de strips van *Suske en Wiske* en de strips van *Jommeke* als volgt samen:

Ook *Jommeke* begon met een sterk regionale taal en verving die geleidelijk meer en meer door standaardtaal, maar Jef Nys deed dat met een flinke tegenzin. Ter vergelijking: Nys schrapte de gij-vorm in *Jommeke* in 1989, oftewel 25 jaar nadat Vandersteen proactief hetzelfde had gedaan. Dat de aanpassing schoorvoetend gebeurde, blijkt ook uit het feit dat *Jommeke* de laatste tien jaar opnieuw wat Vlaamser wordt, in tegenstelling tot *Suske en Wiske*. (p. 89)

Meesters (2010) vreest ervoor dat *Suske en Wiske*, die als volksfiguren zijn begonnen, aan het vervreemden zijn van hun lokale lezerspubliek en dat het gebruik van het Standaardnederlands daartoe bijdraagt.

De strips van *Suske en Wiske* brengen niet alleen geld op door ze te koop aan te bieden in de winkels. Op veilingen brengen ze bijvoorbeeld ook een heleboel geld op. In een artikel in *Metro* (donderdag 16 februari 2017) stond dat een veilinghuis alle originele pagina's van *De nerveuze Nerviërs* veilt (Waem, 2017). *Metro* haalt ook kort de geschiedenis van de strips aan, waardoor het belang dat de *De nerveuze Nerviërs* binnen de reeks heeft gehad duidelijk wordt voor de lezers. Het was de eerste strip die in het Standaardnederlands uitkwam. Het veilinghuis Catawiki verwacht voor het album meer dan honderdduizend euro te krijgen (Waem, 2017).

13 Vergelijkend onderzoek

In het vergelijkend onderzoek leg ik verschillende versies van de strips van *Suske en Wiske* naast elkaar. Ik behandel drie titels: *De Texasridders*, *De geverniste zeerovers* en *De duistere diamant*. In het geval van *De Texasridders* en *De geverniste zeerovers* vergelijk ik de Vlaamse versie met de Standaardnederlandse versie, of de oudste versie met de modernste. Bij *De duistere diamant* vergelijk ik de Vlaamse versie, de Noord-Nederlandse versie die gelijk liep met de Vlaamse en de Standaardnederlandse uitgave.

Ik kies ervoor om de Noord-Nederlandse versie maar bij één titel in de vergelijking op te nemen omdat veel Noord-Nederlandse versies niet zuiver zijn. Ik wil daarmee zeggen dat de Noord-Nederlandse versies niet consequent vertaald zijn. Op een en dezelfde pagina in de Noord-Nederlandse uitgave van *De kaartendans* staat bijvoorbeeld in het eerste prentje ‘Jeroen’ als naam van het personage en het prentje erna wordt hetzelfde personage aangesproken als ‘Jerom’ (zie Figuur 8).

Figuur 8. Jeroen en Jerom in dezelfde Noord-Nederlandse versie door elkaar gebruikt. (*De kaartendans*, p. 55)

Omwille van die ruis op de gegevens heb ik ervoor gekozen om bij slechts één titel een Noord-Nederlandse versie mee in de vergelijking op te nemen. Of zulke foutjes alleen aan de slordigheid van de vertaler te wijten is, kan ik niet met zekerheid zeggen. Indien er van de Noord-Nederlandse versie nieuwe oplagen gedrukt worden en hierin verbeteringen worden doorgevoerd, ontstaan er van één titel meerdere Noord-Nederlandse versies. Op die manier wordt het nog moeilijker om anno 2017 in Vlaanderen een betrouwbare Noord-Nederlandse uitgave van *Suske en Wiske* te vinden. Toch vind ik het belangrijk dat in de

vergelijking van *De duistere diamant* de Noord-Nederlandse versie meegerekend wordt omwille van twee redenen. Ten eerste toont het de eerste stap in de vertaling van het Vlaamse origineel naar het Noord-Nederlands. Ten tweede kan er vergeleken worden tussen de Noord-Nederlandse versie en de Standaardnederlandse versie en afgeleid worden of er al dan niet veel verschil zit tussen de beide uitgaven.

In 1967 werden alle ongekleurde albums van *Suske en Wiske* ingekleurd en heruitgegeven. Die heruitgave werd opgenomen in de nummering van de albums. Een album vóór 1967 heeft dus twee albumnummers. Het ene nummer slaat op de ongekleurde uitgave, het andere nummer op de ingekleurde heruitgave.

In de vergelijkingen die nu volgen, haal ik niet alle verschillen aan die ik gevonden heb, omwille van plaatsgebrek. In de online bijlage staan alle verschillen chronologisch opgesomd per strip. De verschillen staan onder de bijbehorende prentjes kort opgesomd. De volledige vergelijkingen zijn dus te vinden in de online toegevoegde bijlage.

13.1 *De geverniste zeerovers*

De geverniste zeerovers is het 120ste album in de *Suske en Wiske*-reeks. Het eerste Vlaamse album verscheen in 1958 en het album had toen nummer 33. De Standaardnederlandse strip die ik in de vergelijking gebruik, dateert van 1985. In de vergelijking van *De geverniste zeerovers* gebruik ik het Vlaamse en het Standaardnederlandse album.

De korte inhoud van de strip: Sinds het vorige avontuur, nummer 199 *Het sprekende testament*, heeft Lambik veel geld. Omdat Jerom het gedrag van Lambik niet meer kan verdragen, gaat hij op een schip werken als kapitein, maar Lambik is jaloers op het uniform van Jerom. Lambik koopt het schip waarop Jerom werkt en is nu de werkgever van Jerom. Lambik wil de wereld rondreizen. Tante Sidonia, Suske en Wiske gaan stiekem mee aan boord en hebben onderweg van een zeeman toververnis gekregen. Suske snijdt uit verveling op het schip een poppetje uit hout dat op Lambik lijkt en vernist het met het toververnis. Door het toververnis komt de pop tot leven en groeit het popje totdat het zo groot is als een volwassen mens. De problemen beginnen als ook de piratenpoppen, die ook met het toververnis behandeld zijn, beginnen te groeien, tot leven komen en herrie schoppen.

In de vergelijking die nu volgt, zijn niet alle verschillen opgenomen. Wie de volledige lijst met verschillen wil raadplegen, verwijs ik graag naar de online bijlage. In deze vergelijking

wordt de Vlaamse uitgave van *De geverniste zeerovers* vergeleken met de Standaardnederlandse uitgave. In de toegevoegde figuren zal steeds links de Vlaamse versie staan en rechts de Standaardnederlandse versie. Aangezien er in de door mij gebruikte Vlaamse strip geen paginanummers staan, heb ik mij gebaseerd op de paginanummers van de Standaardnederlandse strip.

13.1.1 Vergelijking

Het opvallendste verschil tussen een Vlaamse uitgave van *De geverniste zeerovers* en een Standaardnederlandse uitgave is het gebruik van het persoonlijk voornaamwoord. In de Vlaamse strip wordt er gewerkt met ‘ge’ en ‘gij’. Die vormen worden in het Standaardnederlands vervangen door ‘je’ en ‘jij’ (zie Figuur 9).

Figuur 9. Persoonlijk voornaamwoord ge wordt je (*De geverniste zeerovers*, p. 17).

Het persoonlijk voornaamwoord beïnvloedt de werkwoordsvorm. In de Vlaamse strip wordt de persoonsvorm gevormd door de stam en een ‘t’. In de Standaardnederlandse uitgave valt de ‘t’ weg, omdat het persoonlijk voornaamwoord ‘je’ is en omdat het achter de persoonsvorm staat.

Een ander verschil waaruit afgeleid kan worden dat het linkse prentje uit de Vlaamse stripversie komt, is de naam van de tante (zie Figuur 10, p. 46). In de Vlaamse uitgave staat er ‘Sidonie’, maar in de Standaardnederlandse uitgave wordt ze ‘Sidonia’ genoemd.

Figuur 10. Sidonie wordt Sidonia (De geverniste zeeroovers, p. 42).

Ook de naam van het popje van Wiske maakt duidelijk welke versie de lezer leest. In Figuur 11 staat links, in de Vlaamse strip, ‘Schalulleke’. In het rechtse prentje, in het Standaardnederlands, staat ‘Schanulleke’ als naam voor het popje.

Figuur 11. Schalulleke wordt Schanulleke (De geverniste zeeroovers, p. 33).

Een andere naamsverandering valt op in de strip *De geverniste zeeroovers*. Het personage ‘Kapitein Bloedpens’ wordt in de Standaardnederlandse uitgave ‘Kapitein Bloedworst’ genoemd (zie Figuur 12).

Figuur 12. Bloedpens wordt Bloedworst (De geverniste zeeroovers, p. 37).

‘Bloedpens’ is volgens de online versie van het *Van Dale Groot woordenboek van de Nederlandse taal* Belgisch-Nederlands en krijgt ook het label niet algemeen. ‘Bloedworst’ behoort tot de standaardtaal.

Vlaamse scheldwoorden worden in de Standaardnederlandse uitgave vaak vervangen. Enkele voorbeelden zijn te zien in Figuur 13, Figuur 14 en Figuur 15 (p. 48).

Figuur 13. Scheldwoord ajuin wordt pias (*De geverniste zeerovers*, p. 13).

In de Vlaamse uitgave staat er ‘een of andere ajuin’. Dat wordt in het Standaardnederlands ‘een of andere pias’. ‘Ajuin’ is een Belgisch-Nederlands woord dat in de spreektaal gebruikt wordt volgens *Van Dale*. Het Standaardnederlands woord is ‘ui’. In de figuurlijke betekenis, zoals het hier gebruikt wordt, betekent het ‘domkop’. In de Standaardnederlandse uitgave is er dus een synoniem voor die figuurlijke betekenis van ‘ajuin’ gebruikt. ‘Pias’ betekent volgens *Van Dale* ‘paljas’ of ‘grappenmaker’.

Een variant hierop is Figuur 14. ‘Zeeajuinen’ in de Vlaamse strip wordt ‘zeeschavuiten’ in de standaardtalige uitgave.

Figuur 14. Scheldwoord zeeajuinen wordt zeeschavuiten (*De geverniste zeerovers*, p. 42).

Het laatste voorbeeld is te zien in Figuur 15. Hier wordt het Vlaamse ‘loebas’ vervangen door het standaardtalige ‘schooier’.

Figuur 15. Scheldwoord loebas wordt schooier (*De geverniste zeerovers*, p. 51).

Van Dale zegt over ‘loebas’ dat het niet algemeen taalgebruik is als het als scheldnaam gebruikt wordt. ‘Schooier’ is volgens het woordenboek wel een scheldwoord dat tot de standaardtaal behoort.

Uitroepen in de Vlaamse strip worden zo goed als allemaal door een andere uitroep vervangen in de Standaardnederlandse uitgave. Figuur 16 en Figuur 17 (p. 49) zijn hier voorbeelden van.

Figuur 16. Uitroep lieve deugd wordt pas op (*De geverniste zeerovers*, p. 33).

Suske roept ‘Lieve deugd’ in de Vlaamse strip. In de standaardtalige strip roept hij ‘Pas op’ naar Wiske. ‘Lieve deugd’ is een uitroep van verwondering volgens Van Dale. ‘Pas op’ heeft die connotatie van verwondering niet.

Figuur 17. Uitroep alle donders wordt sakkerloot (*De geverniste zeerovers*, p. 13).

Lambik roept in de Vlaamse uitgave ‘Alle donders’. In het Standaardnederlands roept hij ‘Sakkerloot’. Van Dale geeft het label archaïsch aan dat standaardtalige tussenwerpsel. Beide zijn het uitroepen van verbazing.

In de Vlaamse uitgave van *De geverniste zeerovers* wordt heel vaak de uitroep ‘hemel’ gebruikt (overigens ook in de andere Vlaamse strips die ik behandel). ‘Hemel’ wordt zo goed als nooit overgenomen in de Standaardnederlandse stripuitgave (zie Figuur 18).

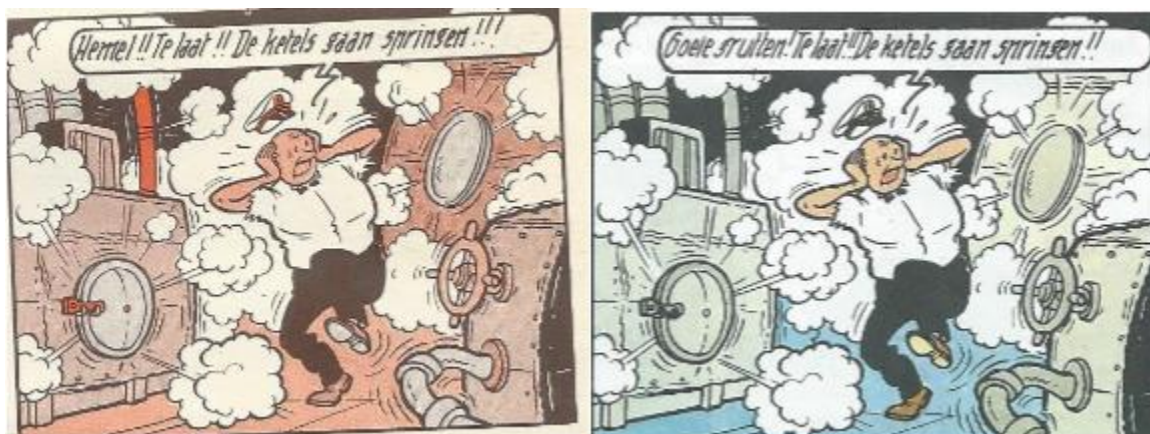
Figuur 18. Uitroep hemel wordt duizend ankers (*De geverniste zeerovers*, p. 13).

‘Hemel’ wordt de ene keer zus dan weer zo vertaald. Hier wordt ‘hemel’ in ‘duizend ankers’ veranderd. De verandering in de Standaardnederlandse uitgave past wel bij het jargon van een scheepskok. De standaardtalige uitgave gebruikt echter niet steeds dezelfde vertaling voor ‘hemel’. ‘Hemel’ kan bijvoorbeeld vertaald worden door ‘lieve help’ (zie Figuur 19, p. 50), ‘goeie grutten’ (zie Figuur 20, p. 50) of ‘deksels’ (zie Figuur 21, p. 50). Dat zijn

zeker niet de enige mogelijke vertalingen. Voor meer voorbeelden van vertalingen van ‘hemel’ verwijst ik naar de online bijlage.

Figuur 19. Uitroep hemel wordt lieve help (*De geverniste zeerovers*, p. 26).

Figuur 20. Uitroep hemel wordt goeie grutten (*De geverniste zeerovers*, p. 27).

Figuur 21. Uitroep hemel wordt deksels (*De geverniste zeerovers*, p. 30).

Als er toch een ‘hemel’ staat, is dat, volgens mij, eerder toe te schrijven aan de onoplettendheid van de vertaler. Het komt in deze strip een keer voor dat de uitroep ‘hemel’ behouden blijft in de versie die in het Standaardnederlands uitgegeven is (zie Figuur 22, p. 51).

Figuur 22. Uitroep hemel blijft (De geverniste zeerovers, p. 33).

Cultureel specifieke elementen worden meestal aangepast in de Standaardnederlandse versie. Een voorbeeld hiervan is te vinden in Figuur 23. In de Vlaamse strip drinkt Lambik ‘gin’, maar in de Standaardnederlandse uitgave drinkt hij ‘jenever’.

Figuur 23. Gin wordt jenever (De geverniste zeerovers, p. 21).

Een klein beetje kennis van de geschiedenis en van jenever kan de vertaling van het CSE verklaren. Jenever is een Nederlandse drank. Toen de Engelsen in de zeventiende eeuw in Nederland vochten, leerden ze het Nederlandse drankje kennen en probeerden ze het zelf te maken. Het lukte de Engelsen niet om de jenever na te maken, maar het brouwsel dat ze hadden gemaakt, kent heel de wereld nu wel als gin. De vertaler zal het feit dat jenever een Nederlandse oorsprong heeft belangrijk genoeg gevonden hebben om het CSE hierin te veranderen.

Ook in Figuur 24 (p. 52) wordt het CSE ‘glazen gin’ vertaald. Dit keer past de vertaler geen culturele adaptatie toe (zoals in Figuur 23), maar vervangt die het hyponiem ‘glazen gin’ door het hyperoniem ‘borreltjes’.

Figuur 24. Glazen gin worden borreltjes (*De geverniste zeerovers*, p. 22).

De Vlaamse woorden die van het Frans komen, worden in de strips die in het Standaardnederlands zijn uitgegeven, vervangen door een Nederlands alternatief. In de literatuurstudie haalde ik al aan dat de Vlaamse taal vele gallicismen bevat (Brems, 2013). In Figuur 25 zegt Jerom in de Vlaamse uitgave ‘curieus’. Dat wordt in het Standaardnederlands als ‘vreemd’ vertaald.

Figuur 25. Curieus wordt vreemd (*De geverniste zeerovers*, p. 13).

‘Curieus’ wordt door *Van Dale* in de betekenis van ‘vreemd’ niet als Belgisch-Nederlands beschouwd. Het woordenboek geeft aan dat het bijvoeglijk naamwoord van het Franse ‘curieux’ komt. Enkel in de betekenis van ‘nieuwsgierig’ krijgt ‘curieus’ het label Belgisch-Nederlands. Hier wordt ‘curieus’ met de betekenis van ‘eigenaardig’ of ‘raar’ gebruikt en is het volgens *Van Dale* eigenlijk niet nodig om het woord aan te passen, aangezien het in dat geval standaardtaal is.

In Figuur 26 wordt ‘Lambiks kajuit’ vervangen door ‘de hut van Lambik’. De genitiefvorm in de Vlaamse uitgave wordt in de Standaardnederlandse omschreven door een van-bepaling. Verder wordt ook het zelfstandig naamwoord vervangen: ‘kajuit’ wordt ‘hut’. *Van Dale* omschrijft ‘kajuit’ als de verblijfplaats van de kapitein. Lambik is op dat ogenblik kapitein van het schip. ‘Kajuit’ is hier dus op zijn plaats. ‘Hut’ omschrijft *Van Dale* als een verouderde scheepsterm.

Figuur 26. Kajuit wordt hut (*De geverniste zeerovers*, p. 16).

Figuur 27 toont de vertaling van het Vlaamse zelfstandig naamwoord ‘vent’. In het Standaardnederlands staat er ‘kerel’. *Van Dale* schrijft over ‘vent’ dat het niet algemeen is en dat het aan meerdere gevoelsnuances gelinkt kan worden zoals informeel of minachtend. *Van Dale* geeft als betekenis voor ‘vent’ onder andere ‘kerel’.

Figuur 27. Vent wordt kerel (*De geverniste zeerovers*, p. 19).

Een heel herkenbaar Vlaams woord is ‘goesting’. Het verbaast niet dat dat in de Vlaamse strip voorkomt (zie Figuur 28, p. 54). De Standaardnederlandse uitgave heeft ‘goesting’ niet overgenomen, maar vervangen door ‘trek’.

Figuur 28. Goesting wordt trek (De geverniste zeerovers, p. 31).

Van Dale schrijft dat ‘goesting’ Belgisch-Nederlands is. Het woordenboek geeft ook het label informeel aan ‘goesting’.

In Figuur 29 wordt aangetoond dat Vlaamse werkwoorden vertaald worden naar het standaardtalige equivalent. ‘Verwittigen’ wordt ‘waarschuwen’. Volgens Van Dale is ‘verwittigen’ in de betekenis van ‘waarschuwen’ Belgisch-Nederlands.

Figuur 29. Verwittigen wordt waarschuwen (De geverniste zeerovers, p. 37).

Figuur 30 (p. 55) toont een prentje uit de Vlaamse strip met een haai die meedeelt dat hij ‘naar de ziekenkas’ gaat. In het Standaardnederlands gaat de haai ‘in de ziektewet lopen’.

Figuur 30. Spreektaal wordt informeel (*De geverniste zeerovers*, p. 31).

‘Ziekenkas’ is volgens *Van Dale* Belgisch-Nederlands en het behoort tot de spreektaal. ‘In de ziektewet lopen’ is een uitdrukking en volgens *Van Dale* informeel. Het betekent dat de haai een uitkering krijgt door de ziekteverzekeringswet. De vertaler ziet er geen probleem in om informeel taalgebruik in de Standaardnederlandse uitgave te gebruiken, maar wel om Belgisch-Nederlandse woorden te gebruiken, want die worden vervangen. De Noord-Nederlandse norm wordt duidelijk gehanteerd.

In Figuur 31 wordt het hyperoniem ‘opstand’ vervangen door het hyponiem ‘muitelij’ in de Standaardnederlandse strip. ‘Opstand’ staat nochtans in *Van Dale* als een standaardtalig woord. Het hyponiem ‘muitelij’ is specifiekier dan het hyperoniem dat in de Vlaamse strip gebruikt wordt. ‘Muitelij’ wordt specifiek gebruikt om een opstand van scheepsvolk te benoemen. Aangezien Lambik op een schip vaart, past zulk maritiem taaltje wel.

Figuur 31. Hyperoniem wordt hyponiem (*De geverniste zeerovers*, p. 14).

In Figuur 32 staat er in de Vlaamse prent een Belgisch-Nederlandse uitdrukking: ‘Zal weer zaag spannen’. ‘Een zaag spannen’ is niet alleen Belgisch-Nederlands, het heeft ook het label spreektaal in *Van Dale*. In het Standaardnederlands staat er de vertaling ‘Zal weer opnieuw beginnen’. Dat Lambik zeurt, komt sterker naar voren in de Belgisch-Nederlandse uitdrukking. Bovendien staat er een tautologie in het Standaardnederlandse prentje: ‘weer opnieuw’. Ten slotte is er in dit prentje een wijziging aan de onomatopoeie doorgevoerd. ‘Ploup’ in de Vlaamse strip wordt ‘Plop’ in de Standaardnederlandse versie.

Figuur 32. Uitdrukking en onomatopoeie (*De geverniste zeerovers*, p. 18).

Een andere uitdrukking wordt in Figuur 33 getoond. ‘Moet maar plan trekken’ is een uitdrukking die in België gebruikt wordt. *Van Dale* geeft ‘zich behelpen’ als verklaring voor de uitdrukking. De vertaling die gebruikt wordt in de Standaardnederlandse uitgave sluit goed aan bij het idee achter de Belgische uitdrukking.

Figuur 33. Uitdrukking (*De geverniste zeerovers*, p. 18).

Het typische Vlaamse suffix ‘ke’ om een verkleinwoord te maken, wordt behouden in de naam van Jerom (zie Figuur 34). ‘Polleke’ heeft dat suffix ook, maar dit keer wordt het wel vertaald naar het Standaardnederlandse ‘tje’. Niet alleen verandert de uitgang van het verkleinwoord, ook het grondwoord en het getal veranderen. Het Vlaamse enkelvoudig zelfstandig naamwoord wordt meervoud in het Standaardnederlands. ‘Pol’ is volgens *Van Dale* een Belgisch-Nederlands, informeel woord voor ‘hand’. Het grondwoord in het Standaardnederlands is ‘vinger’.

Het spreektaalige ‘geflikt zijn’ wordt niet uit de Vlaamse strip overgenomen. In het Standaardnederlands staat er ‘opgelost’ te lezen. ‘Moffelen’ is in de betekenis zoals het hier gebruikt is in de Vlaamse strip volgens *Van Dale* correct en behoort dus tot de standaardtaal. In de Standaardnederlandse uitgave wordt ‘friemelen’ gebruikt, omdat dat werkwoord met ‘vingertjes’ een geheel vormt.

Figuur 34. Verandering werkwoorden en zelfstandig naamwoord (*De geverniste zeerovers*, p. 17).

In Figuur 35 (p. 58) is er een verschil in de laatste zin. ‘Laat gans het schip doorzoeken’ wordt ‘Doorzoek het hele schip’. De passieve Vlaamse zin wordt actief in het Standaardnederlands. Het bijvoeglijk naamwoord ‘gans’ is volgens *Van Dale* een Belgisch-Nederlands woord en het is bovendien archaïsch in Nederland. De Standaardnederlandse uitgave gebruikt daarom een verbogen vorm van het bijvoeglijk naamwoord ‘heel’.

Figuur 35. Passief wordt actief + bijvoeglijke naamwoorden (*De geverniste zeerovers*, p. 13).

Soms volstaat het om de delen van het Vlaamse woord om te draaien om een standaardtalig woord te krijgen. Dat is bijvoorbeeld zo in Figuur 36. ‘Weeral’ wordt in de Standaardnederlandse uitgave ‘alweer’.

Figuur 36. Weeral wordt alweer (*De geverniste zeerovers*, p. 23).

Het bijwoord ‘weeral’ is volgens *Van Dale* Belgisch-Nederlands en krijgt ook het label spreektaal in het woordenboek.

De gebiedende wijs wordt in de Vlaamse strip nog vaak gevormd door een ‘t’ aan de stam toe te voegen. In het Standaardnederlands wordt de imperatief uitgedrukt door de stam van het werkwoord. Figuur 37 (p. 59) toont de aanpassing van de gebiedende wijs voor het werkwoord ‘brengen’.

Figuur 37. Gebiedende wijs brengt wordt breng (*De geverniste zeerovers*, p. 15).

Alle Vlaamse imperatieven verliezen de 't' in de Standaardnederlandse uitgave. Een opmerking hierbij is dat er soms wel nog een gebiedende wijs te vinden is die bestaat uit de stam en een 't'. In Figuur 38 is te zien dat de imperatiefvorm van de Vlaamse strip niet verandert in de Standaardnederlandse strip. Nochtans verwacht de lezer de vorm 'zoek' in het Standaardnederlands in plaats van de vorm 'zoekt'. Door de onoplettendheid van de vertaler kan zo'n Vlaamse vorm in het Standaardnederlands geslopen zijn.

Figuur 38. Gebiedende wijs blijft (*De geverniste zeerovers*, p. 14).

In het volgende voorbeeld wil ik tonen dat de aanpassingen soms niet volgens de Noord-Nederlandse norm verlopen. Voorbeelden als in Figuur 39 (p. 60) komen echter niet veel voor. Misschien wist de vertaler dat er iets speciaals was met de constructie en ging die er automatisch van uit dat het Vlaamse 'laten wij' wel verkeerd zou zijn en aangepast moest worden naar 'laat ons'.

Figuur 39. Laten wij wordt laat ons (De geverniste zeerovers, p. 21).

De Taalunie zegt dat beide zinnen mogelijk zijn, maar dat ‘laten wij’ het meest gangbare is. ‘Laat ons’ is volgens de Taalunie gangbaarder in België dan in Nederland. Nederlanders beschouwen ‘laat ons’ als formeel taalgebruik. Opvallend is dan dat in Figuur 39 het meest gangbare (‘laten wij’) veranderd wordt in ‘laat ons’ in de uitgave die zowel voor Nederland als voor België bestemd is. Of speelt de registerkeuze hier een rol? Zoals ik in de literatuurstudie aanhaalde, vroeg Meesters (2000) zich af of de Nederlandse versie in een verhevener register geschreven moest worden. Zulke voorbeelden zijn eerder schaars en kunnen ook aan de vertaalwijze van de vertaler toegeschreven worden.

In de Vlaamse versie kan een onomatopoeie staan, zoals in Figuur 40, die niet meer terug te vinden is in de Standaardnederlandse versie. ‘Snok’ is niet overgenomen uit de Vlaamse strip, maar het is ook niet vertaald in iets anders in de Standaardnederlandse stripuitgave. ‘Snok’ is gewoon weggelaten in het rechtse prentje.

Figuur 40. Onomatopoeie verdwijnt (De geverniste zeerovers, p. 32).

Het kan ook omgekeerd. In Figuur 41 is te zien dat er in de Vlaamse strip geen onomatopoeie staat, maar in de standaardtalige wel. Daar is ‘vlam’ toegevoegd.

Figuur 41. Onomatopoeie toegevoegd (*De geverniste zeerovers*, p. 41).

De Vlaamse woorden, werkwoorden en uitdrukkingen worden vertaald naar het Standaardnederlands. Informeel taalgebruik kan in de standaardtalige uitgave voorkomen, maar Belgisch-Nederlands taalgebruik niet. Als er toch Vlaamse woorden blijven staan, komt dat waarschijnlijk door de onoplettendheid van de vertaler.

Realia worden, net zoals de woordenschat en grammatica, aangepast naar de norm van het Noorden. Onomatopoeën kunnen er in de ene versie wel staan en in de andere niet. Dat kan misschien ook een drukfout zijn.

13.2 *De duistere diamant*

De duistere diamant is het 121ste album in de *Suske en Wiske*-reeks. In 1958 verscheen het eerste Vlaamse album en had het als albumnummer 34. In 1959 verscheen dezelfde strip in het Noord-Nederlands. Het derde album dat ik in deze vergelijking gebruik, is in het Standaardnederlands uitgegeven in 1998. In de vergelijking van *De duistere diamant* vergelijk ik de Vlaamse versie, de Noord-Nederlandse versie en de Standaardnederlandse versie met elkaar.

De korte inhoud van de strip: Lambik, tante Sidonia, Suske en Wiske gaan samen op vakantie naar de Ganzenhoeve. Daar woont Alwina, een jonge vrouw die kan toveren. Suske en Wiske vinden in het nabij gelegen moeras een zwarte diamant en nemen hem mee. Maar wie de steen bezit, kan niet meer lachen en wie niet meer kan lachen, gaat langzaam dood. Lambik, tante Sidonia, Suske, Wiske en Alwina worden via de teletijdmachine van professor Barabas naar de vijftiende eeuw geflitst. Daar proberen ze het geheim van de duistere diamant te ontrafelen en uit te zoeken hoe ze de vloek kunnen verbreken. Zij stuiten in de middeleeuwen echter op de Zwarte ridder die hen voortdurend wil saboteren.

In de vergelijking die nu volgt, zijn slechts enkele voorbeelden uit *De duistere diamant* opgenomen. Het volledige overzicht van verschillen is terug te vinden in de online bijlage. In deze vergelijking wordt de Vlaamse uitgave van *De duistere diamant* vergeleken met zowel de Noord-Nederlandse uitgave als met de Standaardnederlandse uitgave. In de toegevoegde figuren staat links het Vlaamse prentje, in het midden het Noord-Nederlandse en rechts het Standaardnederlandse prentje. Het Standaardnederlandse prentje kan soms door gebrek aan ruimte onder het Vlaamse prentje komen te staan. In de Vlaamse en Noord-Nederlandse strip staan geen paginanummers. Daarom volg ik de paginering van de Standaardnederlandse strip.

13.2.1 Vergelijking

Net zoals in *De geverniste zeerovers* zijn er enkele heel opvallende verschillen in *De duistere diamant*. De naam van tante is in het Vlaams ‘Sidonie’ (zie Figuur 42, p. 63). In de Noord-Nederlandse uitgave is de naam veranderd naar ‘Sidonia’. De Noord-Nederlandse naam is behouden in de Standaardnederlandse uitgave.

Figuur 42. Sidonie wordt Sidonia (De duistere diamant, p. 5).

De naamsveranderingen die het popje van Wiske onderging, komen goed naar voren in deze vergelijking. In Figuur 43 staat er een voorbeeld. In het Vlaams heet het 'Schalulleke', in het Noord-Nederlands 'Schabolleke' en in het Standaardnederlands 'Schanulleke'.

Figuur 43. Schalulleke – Schabolleke – Schanulleke (De duistere diamant, p. 15).

In Figuur 44 (p. 64) wordt de naam van Lambik in de Noord-Nederlandse strip veranderd in 'Lambiek'. De Vlaamse uitgave en de Standaardnederlandse uitgave noemen hem 'Lambik'. Het gebeurt echter alleen in dit prentje dat de Noord-Nederlandse versie opeens 'Lambiek' schrijft.

Figuur 44. Lambik – Lambiek – Lambik (*De duistere diamant*, p. 37).

Naast de typische naamsveranderingen is er het verschil tussen de persoonlijke naamwoorden ‘ge’ en ‘je’ (zie Figuur 45). Enkel in de Vlaamse uitgave wordt de ‘ge’-vorm gebruikt.

Figuur 45. Persoonlijk voornaamwoord ge wordt je (*De duistere diamant*, p. 16).

Een andere verandering in Figuur 45 heeft met de vorm van de tekstballonnetjes te maken. In de Vlaamse en Noord-Nederlandse uitgave zijn er twee tekstballonnen. Beide ballonnetjes wijzen naar Suske. In de Standaardnederlandse uitgave zijn de tekstballonnetjes versmolten in elkaar zodat er nog maar één tekstballon is. Die aanpassing is logisch, aangezien enkel Suske spreekt.

Zoals reeds vermeld in de vergelijking van *De geverniste zeeroovers* wordt de uitroep ‘hemel’ heel vaak gebruikt in de Vlaamse strips van *Suske en Wiske*. In de Noord-Nederlandse en Standaardnederlandse uitgaven wordt die uitroep zo goed als altijd

vervangen door een andere. Figuur 46 toont een voorbeeld uit de strip *De duistere diamant*: ‘hemel’ wordt ‘nee maar’ in de Noord-Nederlandse en Standaardnederlandse strip.

Figuur 46. Uitroep hemel wordt nee maar (*De duistere diamant*, p. 8).

De vertalingen van realia in *De duistere diamant* tonen dat de Standaardnederlandse versie de Noord-Nederlandse norm volgt. In Figuur 47 past de vertaler een culturele adaptatie toe op het Vlaamse CSE '50 fr.'. In de Noord-Nederlandse uitgave wordt er van 'een rijksdaalder' gesproken. De Standaardnederlandse versie behoudt de Noord-Nederlandse aanpassing.

Figuur 47. Realia munteenheid (*De duistere diamant*, p. 12).

Hetzelfde gebeurt in Figuur 48 (p. 66). In de Vlaamse strip spreekt tante over '50 fr.'. In de Noord-Nederlandse en in de Standaardnederlandse is '50 fr.' aangepast aan de munteenheid van Nederland. Een rijksdaalder heeft de waarde van twee en een halve gulden.

Figuur 48. Realia munteenheid (*De duistere diamant*, p. 13).

Een laatste voorbeeld van realia dat met geld te maken heeft, is te zien in Figuur 49. ‘Belga’ in de Vlaamse uitgave wordt ‘kwartje’ in de Noord-Nederlandse en Standaardnederlandse uitgave.

Figuur 49. Realia belga wordt kwartje (*De duistere diamant*, p. 42).

‘Belga’ wordt door *Van Dale* omschreven als een Belgische munt die gebruikt wordt om wisselkoersen te verrekenen. ‘Kwartje’ heeft twee betekenissen in *Van Dale*. De eerste betekenis legt uit dat een ‘kwartje’ een muntstuk is ter waarde van vijftwintig cent in Nederland. Er wordt daarom ook bij vermeld dat het een Nederlands-Nederlands woord is. De tweede betekenis geeft aan dat het ook gebruikt kan worden om een Belgisch muntstuk van vijftwintig centiemen te benoemen. Zowel ‘belga’ als ‘kwartje’ krijgen van het woordenboek het label historisch. Sinds 2002 gebruiken Nederland en België de euro.

Door de grootte van de prentjes staan de afbeeldingen uit de drie uitgaven onder elkaar in Figuur 50 (p. 67). De volgorde Vlaams, Noord-Nederlands, Standaardnederlands blijft behouden. In het Vlaamse prentje spreekt Lambik over ‘het Atomium van Expo ‘58’. In de

Noord-Nederlandse versie verandert dat in 'het Atomium van Brussel'. De Standaardnederlandse prent is identiek aan de Noord-Nederlandse prent.

Figuur 50. Realia Atomium (*De duistere diamant*, p. 25).

'Brussel' zal meer betekenis hebben voor de Nederlanders dan 'Expo '58'. De vertaling van het Vlaamse CSE naar een Nederlands alternatief is bij benadering gebeurd. De vertaler heeft het Atomium niet veranderd door een ander gebouw omdat Lambik in de zin ervoor over atomen spreekt. 'Atomen' en 'Atomium' zorgen voor een woordgrapje en het Atomium stelt het atoom ijzer voor.

In Figuur 51 staat er ‘bureel’ in de Vlaamse prent. In de Noord-Nederlandse uitgave wordt dat vertaald door ‘kantoor’. De Standaardnederlandse uitgave volgt daar de Noord-Nederlandse uitgave in.

Figuur 51. Bureel wordt kantoor (*De duistere diamant*, p. 5).

‘Bureel’ krijgt in *Van Dale* het label ambtelijke taal mee en schrijft erbij dat het een Belgisch-Nederlands woord is.

Ook andere Belgisch-Nederlandse woorden moeten wijken. ‘Boogscheut’ in de Vlaamse prent wordt ‘steenworp’ in de Noord-Nederlandse afbeelding (zie Figuur 52). De prent in de standaardtalige uitgave is dezelfde gebleven als die in de Noord-Nederlandse uitgave.

Figuur 52. Boogscheut wordt steenworp (*De duistere diamant*, p. 5).

Het Belgisch-Nederlandse woord ‘verlengdraad’ wordt niet behouden in de Noord-Nederlandse en Standaardnederlandse strip (zie Figuur 53, p. 69). ‘Verlengdraad’ wordt vertaald door ‘verlengsnoer’.

Figuur 53. Verlengdraad wordt verlengsnoer (*De duistere diamant*, p. 7).

Van Dale schrijft dat ‘verlengdraad’ Belgisch-Nederlands is en krijgt het label spreektaal. Het lemma ‘verlengdraad’ is pas in 2009 toegevoegd. Dat wil zeggen dat voor 2009 volgens Van Dale enkel ‘verlengsnoer’ tot de standaardtaal behoorde. Sinds 2009 hoort ‘verlengdraad’ er ook bij, maar is het een woord dat in België gebruikt wordt.

In Figuur 54 wordt er in de Vlaamse uitgave ‘een klok kleppen’ geschreven. In de Noord-Nederlandse versie verandert het werkwoord ‘kleppen’ in ‘luiden’. De Standaardnederlandse versie volgt de Noord-Nederlandse uitgave.

Figuur 54. Kleppen wordt luiden (*De duistere diamant*, p. 8).

De alliteratie ‘klok kleppen’ gaat verloren in de Noord-Nederlandse uitgave en dus ook in de Standaardnederlandse uitgave. Volgens *Van Dale* behoren beide werkwoorden tot de standaardtaal, maar betekenen ze wel iets anders. Bij het kleppen van de klok wordt de klepel tegen dezelfde kant van de klok geslagen en bij het luiden van de klok slaat de klepel tegen de beide zijden van de klok.

In Figuur 55 spreekt Wiske eerst over haar ‘coiffure’. In de Vlaamse strip staan er aanhalingstekens rond ‘coiffure’ om aan te tonen dat het een woord is van vreemde origine. *Van Dale* zet bij het lemma ‘coiffure’ enkel dat het van het Frans afkomstig is. Over Belgisch-Nederlands of andere labels wordt niet gesproken. In de Noord-Nederlandse en de Standaardnederlandse uitgave staat er ‘kapsel’, een synoniem dat *Van Dale* ook geeft.

Figuur 55. Coiffure wordt kapsel (*De duistere diamant*, p. 33).

In Figuur 56 staat er ‘curieus’ in de Vlaamse prent. In de Noord-Nederlandse uitgave is dat vertaald naar ‘merkwaardig’. De Standaardnederlandse uitgave neemt de vertaling van de Noord-Nederlandse strip over.

Figuur 56. Curieus wordt merkwaardig (*De duistere diamant*, p. 43).

In de vergelijking van *De geverniste zeerovers* kwam het woord ‘curieus’ ook voor in de Vlaamse strip. Daar werd het in de Standaardnederlandse uitgave vertaald door ‘vreemd’. Zoals ik toen al vermeldde, is het gebruik van ‘curieus’ in de betekenis van ‘vreemd’ en ‘merkwaardig’ volgens *Van Dale* standaardtaal. Omdat de Franse origine in het woord ‘curieus’ duidelijk te horen is en omdat er synoniemen zijn die Nederlander zijn en/of klinken, heeft de vertaler, volgens mij, gekozen om ‘curieus’ te vertalen naar een Nederlander woord.

In Figuur 57 wordt ‘plezant’ veranderd in ‘leuk’. ‘Plezant’ wordt enkel in de Vlaamse uitgave gebruikt. *Van Dale* zegt dat het Belgisch-Nederlands is en geeft er ook nog het label spreektaal aan. ‘Leuk’ is de vertaling die gebruikt wordt in de Noord-Nederlandse en Standaardnederlandse versie.

Figuur 57. Plezant wordt leuk (*De duistere diamant*, p. 52).

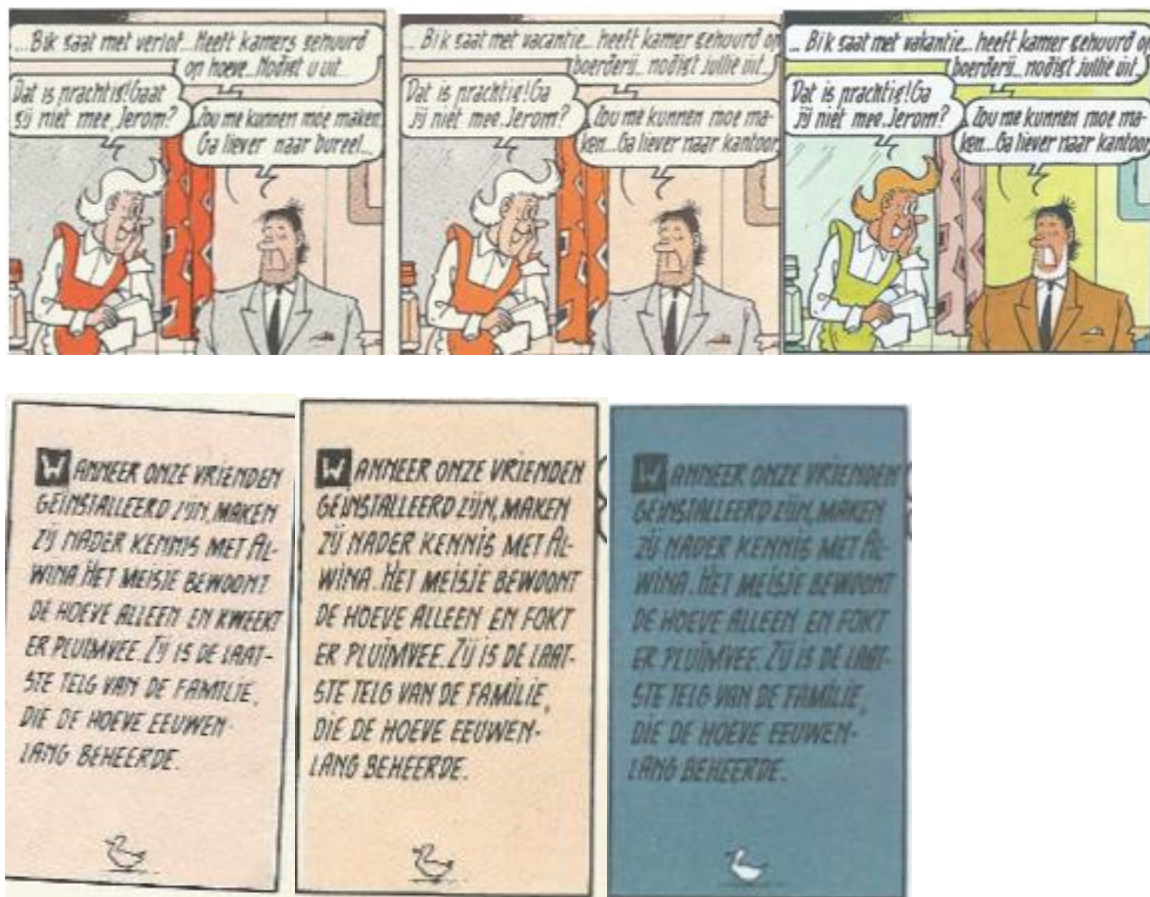
In Figuur 58 gebruikt Suske in de Vlaamse uitgave het gezegde ‘poets wederom poets’. In de Noord-Nederlandse uitgave zegt hij ‘leer om leer’ en in de Standaardnederlandse uitgave gebruikt hij ook het gezegde uit de Noord-Nederlandse uitgave.

Figuur 58. Gezegde verandert (*De duistere diamant*, p. 9).

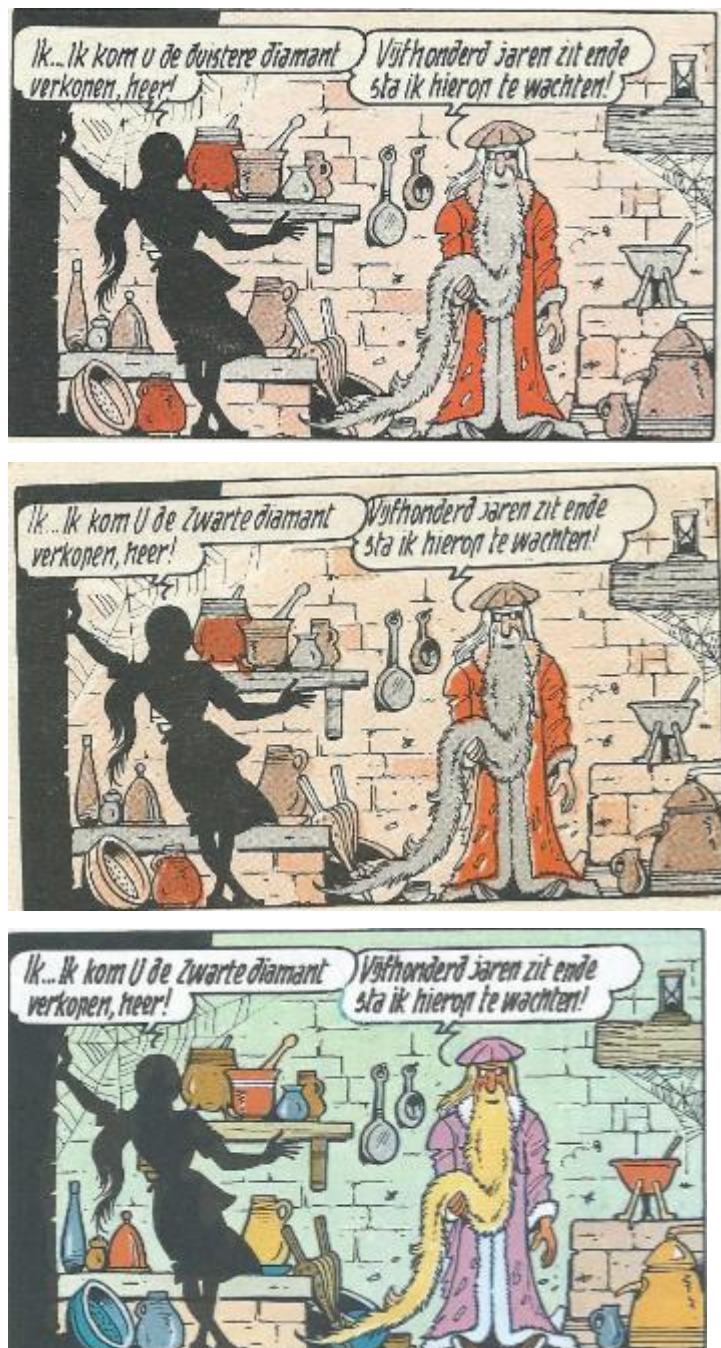
Van Dale geeft aan dat ‘poets wederom poets’ een gezegde is dat in België gebruikt wordt. Het is Belgisch-Nederlands, maar behoort dus wel degelijk tot de standaardtaal. ‘Leer om leer’ is ook standaardtaal, maar gebruikelijk in Nederland. Dat het gebruikelijke Belgische gezegde vertaald wordt naar een gebruikelijk Nederlands gezegde is normaal voor de uitgave die voor de Nederlandse markt bestemd is. In de Standaardnederlandse uitgave wordt duidelijk dat de Noord-Nederlandse norm gevolgd wordt, aangezien er gekozen wordt voor de Noord-Nederlandse variant terwijl beide gezegden tot de standaardtaal behoren.

Figuur 59 bestaat uit 2 rijen. De bovenste rij toont dat ‘hoeve’ in de Vlaamse uitgave vertaald wordt naar ‘boerderij’ in de Noord-Nederlandse uitgave. Ook in de Standaardnederlandse uitgave gebruikt Jerom het woord ‘boerderij’. In de onderste rij wordt ‘hoeve’ uit de Vlaamse uitgave echter wel behouden in de twee andere uitgaven. Heeft de vertaler in het tweede geval over het woordje ‘hoeve’ gelezen of vond die het daar wel goed gebruikt? *Van Dale* zegt dat beide woorden, ‘hoeve’ en ‘boerderij’, standaardtaal zijn in het hele Nederlandstalige gebied.

Figuur 59. Inconsequente vertaling van hoeve (*De duistere diamant*, pp. 5-6).

In Figuur 60 staan de prenten onder elkaar omwille van de grootte ervan. De volgorde blijft Vlaams, Noord-Nederlands, Standaardnederlands. In de Vlaamse uitgave zegt Alwina ‘de duistere diamant’. In de Noord-Nederlandse uitgave zegt ze echter ‘de Zwarte diamant’. Ook in de Standaardnederlandse uitgave heeft ze het over ‘de Zwarte diamant’.

Figuur 60. Duistere wordt Zwarte (*De duistere diamant*, p. 58).

De titel van het album (zowel in het Vlaams als in het Noord-Nederlands als in het Standaardnederlands) is *De duistere diamant*. Op het einde van het verhaal in de Vlaamse uitgave wordt dus uitdrukkelijk de titel gebruikt door Alwina: ‘de duistere diamant’. Een

vertaling naar ‘de Zwarte diamant’ is hier niet nodig. De verwijzing naar de titel geraakt verloren in de vertaling van de Noord-Nederlandse en Standaardnederlandse uitgave.

In het volgende voorbeeld zegt Wiske dat ze davert van nieuwsgierigheid (zie Figuur 61). Rond haar hoofd en schouders zijn lijntjes getrokken om het daveren ook visueel te maken. In het Noord-Nederlands is ‘daver’ veranderd in ‘plof’. Ook in het Standaardnederlands staat er ‘plof’ en is dus het Noord-Nederlands behouden. Het visuele komt beter overeen met wat er in de originele Vlaamse strip staat dan de vertaling die in de twee andere uitgaven gebruikt wordt.

Figuur 61. Daver wordt plof (*De duistere diamant*, p. 6).

Van Dale zegt dat ‘daveren’ Belgisch-Nederlands en niet algemeen is in de betekenis zoals ze in de Vlaamse strip gebruikt is. Van Dale geeft als vertaling in het Standaardnederlands ‘trillen’.

In de Vlaamse strip staat er in Figuur 62 ‘laat me gerust’. Van Dale schrijft dat dat Belgisch-Nederlands is en in de spreektaal gebruikt wordt. Omdat het Belgisch-Nederlands is, vervangt de vertaler het in ‘laat mij met rust’ voor de Noord-Nederlandse uitgave. In de uitgave voor het hele taalgebied blijft de Noord-Nederlandse vertaling behouden.

Figuur 62. Gerust laten wordt met rust laten (*De duistere diamant*, p. 12).

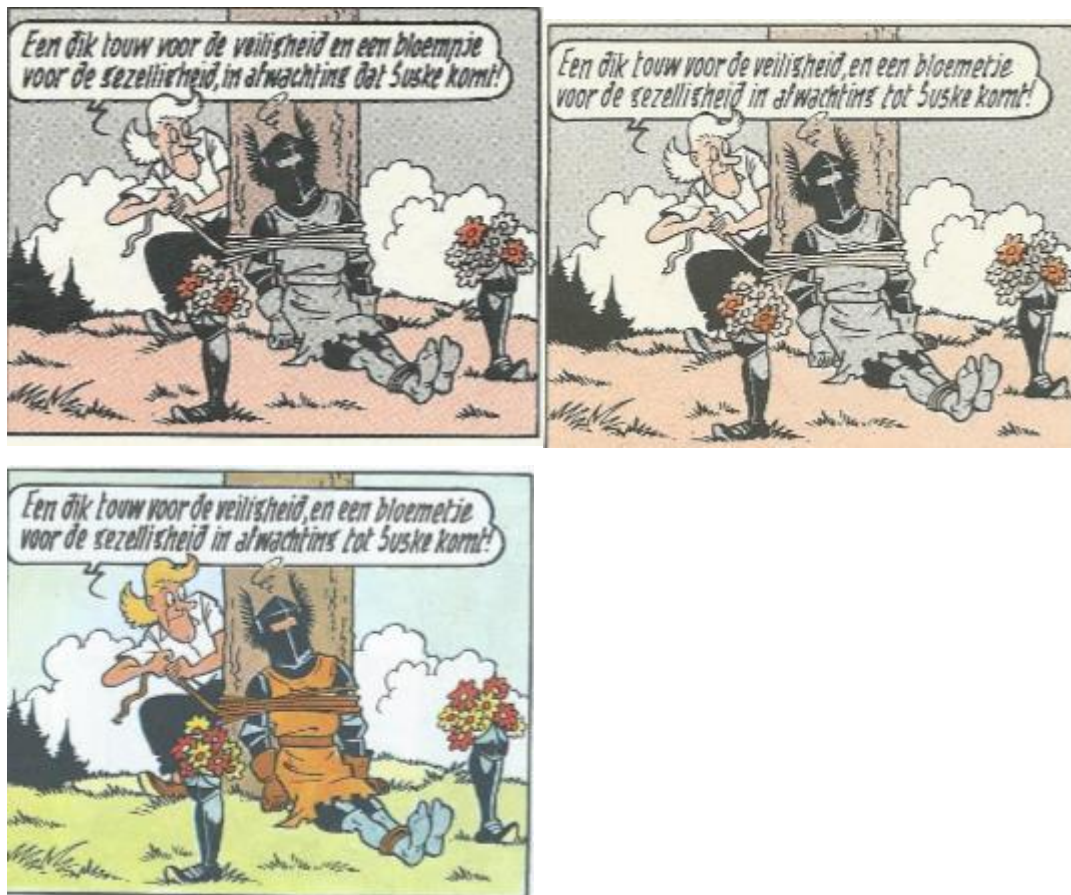
Sommige vertalingen gaan verder dan alleen maar Belgisch-Nederlandse woorden aanpassen naar woorden die in het hele Nederlandse taalgebied standaardtaal zijn of op z'n minst Nederlands-Nederlands zijn. Hele zinnen en hun betekenis kunnen veranderen. Figuur 63 bevat hier een voorbeeld van. Tante Sidonia is nog de enige die in de middeleeuwen is. Lambik, Suske en Wiske zijn al terug geflitst. Tante zit vast in de modder en zinkt steeds verder weg. Haar kapsel is om zeep en daarom zegt ze in de Vlaamse uitgave 'Ik wil absoluut mijn haar weer laten permanenten'. In de Noord-Nederlandse uitgave zegt tante Sidonia niets meer over haar kapsel. Daar zegt ze 'Wat zal er van Lambik geworden zonder mij aan zijn zijde'. In de Standaardnederlandse uitgave zegt ze hetzelfde als in de Noord-Nederlandse prent, alleen wordt 'geworden' in het Standaardnederlands 'worden'.

Figuur 63. Andere betekenis (*De duistere diamant*, p. 53).

De reden om de Vlaamse zin niet over te nemen, is mij onbekend. Er zitten geen Belgisch-Nederlandse woorden in. De Vlaamse zin over het kapsel past wel goed bij de prent, want de kuif van tante Sidonia hangt wat slap.

In Figuur 64 (p. 76) verandert het verkleinwoord. De Vlaamse uitgave gebruikt 'bloempje'. Het correcte verkleinwoord van 'bloem'. In de Noord-Nederlandse uitgave wordt 'bloempje' vertaald naar 'bloemetje'. Ook in de Standaardtaal staat er 'bloemetje'. Van Dale schrijft dat beide verkleinvormen correct zijn. Bij 'bloemetje' staat er als betekenis 'boeket bloemen' in de collectieve zin. Ik denk dat de vertaler om die reden 'bloemetje' heeft gemaakt van 'bloempje'.

Figuur 64. Bloempje wordt bloemetje (*De duistere diamant*, p. 42).

In Figuur 65 gebeurt er iets opvallends in de Noord-Nederlandse uitgave. De vertaler maakt van ‘kop’ in de Vlaamse versie ‘kopke’ in de Noord-Nederlandse versie. ‘Kop’ is informeel taalgebruik voor het hoofd van de mens, volgens *Van Dale*. Het is opmerkelijk dat in de Noord-Nederlandse uitgave het suffix ‘ke’ gebruikt wordt om een verkleinwoord te maken, aangezien dat typisch Vlaams is. In de Standaardnederlandse uitgave staat er ‘kopje’. Het verkleinwoord is gevormd met het standaardtalige suffix ‘je’.

Figuur 65. Verkleinwoord (*De duistere diamant*, p. 45).

In het volgende voorbeeld verandert het bijwoord van tijd. In de Vlaamse versie staat er ‘seffens’ (zie Figuur 66). In de Noord-Nederlandse versie wordt ‘seffens’ vertaald door ‘dadelijk’. De Noord-Nederlandse vertaling wordt behouden in het Standaardnederlands. Zowel ‘seffens’ als ‘dadelijk’ zijn bijwoorden van tijd. ‘Seffens’ is volgens Van Dale Belgisch-Nederlands en het krijgt het label spreektaal.

Figuur 66. Seffens wordt dadelijk (*De duistere diamant*, p. 17).

In Figuur 67 is er een verschil te zien tussen de vormen van de verleden tijd van het werkwoord willen. De Vlaamse uitgave gebruikt ‘wou’ terwijl de Noord-Nederlandse uitgave ‘wilde’ schrijft. De Standaardtalige uitgave volgt de Noord-Nederlandse.

Figuur 67. Wou wordt wilde (*De duistere diamant*, p. 5).

Volgens de Taalunie is in het enkelvoud zowel ‘wou’ als ‘wilde’ correct. Er wordt wel toegevoegd dat ‘wou’ gebruikelijker is in België dan in Nederland. De onregelmatige vorm ‘wou’ is voor een Nederlander informeler dan de regelmatige vorm ‘wilde’.

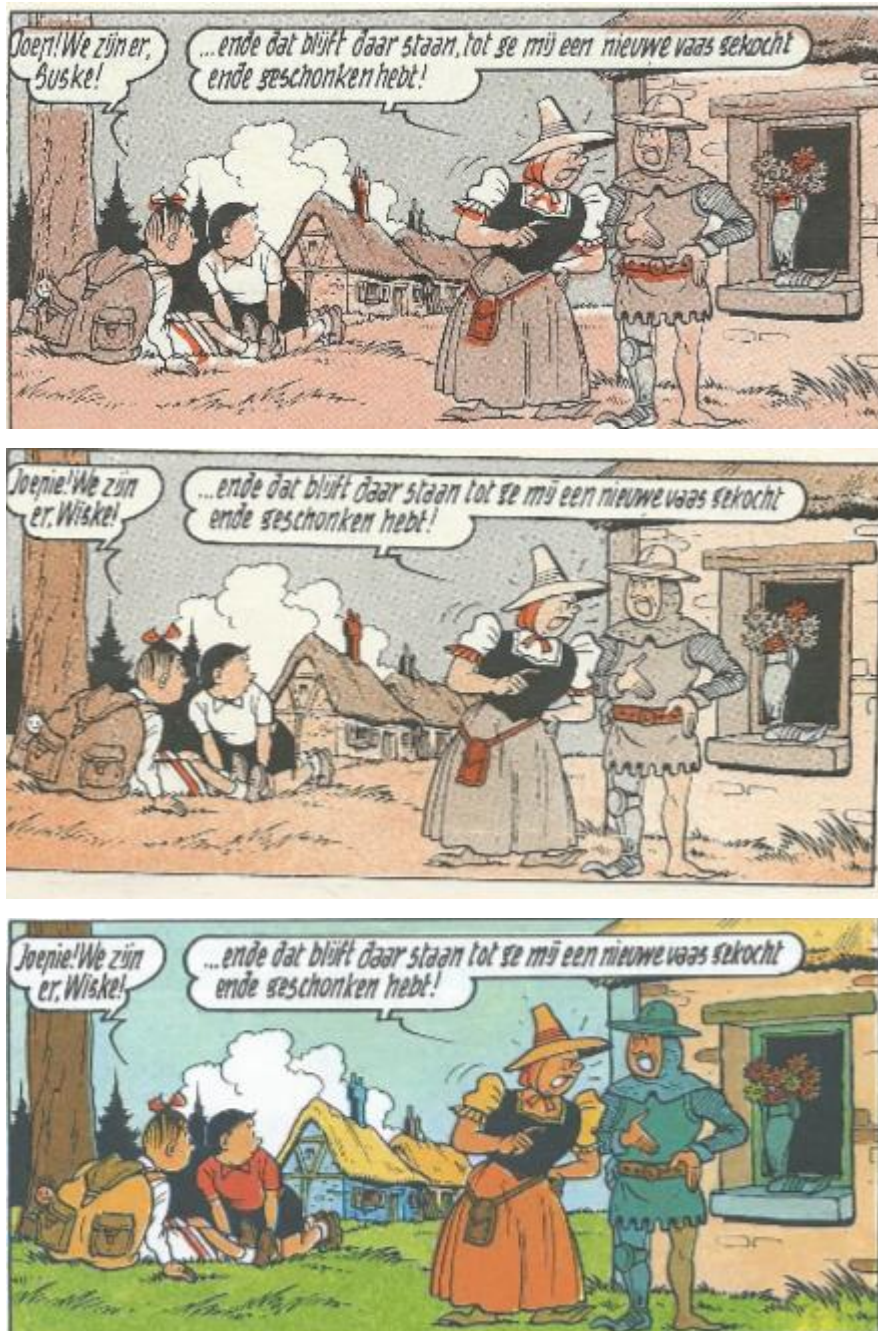
Figuur 68 toont hoe de gebiedende wijs wordt aangepast. In de Vlaamse uitgave staat er ‘komt’. De imperatief wordt gevormd door aan de stam een ‘t’ toe te voegen. In de Noord-Nederlandse uitgave wordt die vorm behouden: ‘komt’. De Standaardnederlandse uitgave verandert de gebiedende wijs wel: ‘kom’. De imperatief wordt er gevormd door de stam. Dat is ook de regel in de standaardtaal.

Figuur 68. Gebiedende wijs (*De duistere diamant*, p. 45).

Ook in andere prentjes wordt er in de Noord-Nederlandse uitgave de gebiedende wijs met ‘t’ behouden. In de standaardtalige versie wordt de imperatief wel aangepast en verliest de imperatiefvorm de ‘t’.

De volgende prentjes staan onder elkaar omdat ze door plaatsgebrek niet naast elkaar konden staan en omdat anders de tekst niet meer leesbaar zou zijn. Bovenaan staat de Vlaamse prent, in het midden de Noord-Nederlandse en de laatste is de Standaardtalige prent (zie Figuur 69, p. 79). Links op de prentjes zijn Suske en Wiske afgebeeld. In de Vlaamse uitgave spreekt Wiske tegen Suske (‘We zijn er, Suske’). In de Noord-Nederlandse versie spreekt Suske plots tegen Wiske (‘We zijn er, Wiske’). In de Standaardnederlandse uitgave blijft Suske het die Wiske aanspreekt. Waarom Wiske niet meer aan het woord mag zijn, is niet duidelijk. Bovendien richt het lijntje van het tekstballonnetje zich naar haar en niet naar Suske.

Figuur 69. Suske wordt Wiske + middeleeuws taalgebruik (*De duistere diamant*, p. 19).

Het is misschien ook opgevallen dat er in de Noord-Nederlandse en in de Standaardnederlandse uitgave ‘ge’ staat. De personen die rechts staan spreken in de Noord-Nederlandse en Standaardnederlandse versie zoals ze in de Vlaamse uitgave praten. Het gebruik van ‘ge’ en ‘ende’ zijn het opvallendst. Suske en Wiske zijn naar het verleden geflitst en alle uitgaven willen via het taalgebruik tonen dat die mensen niet uit de eigen tijd komen, maar een oudere variant van het Nederlands praten zoals vroeger in de

middeleeuwen. Het taalgebruik onderscheidt de middeleeuwen van de moderne personages, zoals Suske en Wiske.

De uitgave die in het Standaardnederlands gepubliceerd wordt, verschilt zo goed als niet van de Noord-Nederlandse uitgave. Als er toch een verschil tussen het Noord-Nederlands en het Standaardnederlands vast te stellen is, gaat het meestal om spellingaanpassingen, zoals in Figuur 70. ‘Verlof’ in de Vlaamse versie wordt vertaald door ‘vacantie’ in de Noord-Nederlandse versie van *De duistere diamant*. De Standaardtalige strip neemt het woord uit de Noord-Nederlandse versie over, maar past het wel aan de spelling aan: ‘vakantie’.

Figuur 70. Spelling (*De duistere diamant*, p. 5).

Er treden echter ook spellingfouten (door de onoplettendheid van de vertaler?) op in de Standaardnederlandse uitgave. In Figuur 71 is te zien dat het woord ‘vacantie’ uit de Noord-Nederlandse uitgave met die spelling behouden wordt in de Standaardnederlandse uitgave. In de Vlaamse uitgave staat er ‘verlof’.

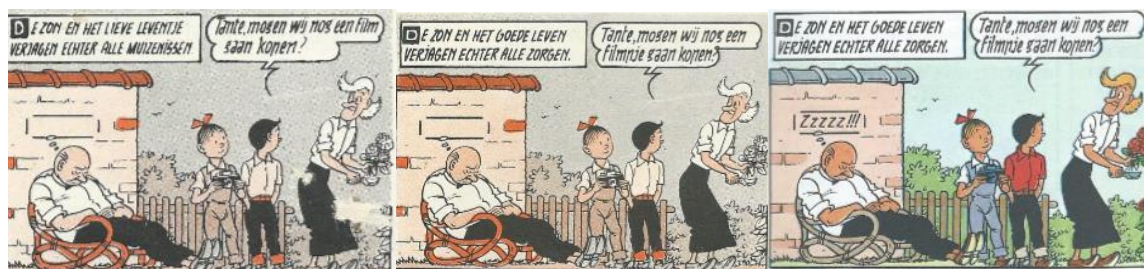
Figuur 71 Spellingfout (*De duistere diamant*, p. 11).

In Figuur 72 (p. 81) is te zien dat in de Vlaamse uitgave ‘middeleeuwen’ staat geschreven met een kleine letter. In de Noord-Nederlandse en Standaardnederlandse uitgave staat er ‘Middeleeuwen’ met een hoofdletter. De correcte spellingwijze is met een kleine letter, zoals in de Vlaamse uitgave. De oudste uitgave is in dit geval correct.

Figuur 72. Spelling hoofdletter (*De duistere diamant*, p. 17).

Ik sluit de vergelijking van *De duistere diamant* af met een onomatopoe. In Figuur 73 doet de tekst er niet toe, maar wel het rechthoekje boven het hoofd van Lambik. In de Vlaamse en Noord-Nederlandse strip staat er duidelijk een leeg rechthoekig gedachtekadertje boven Lambik. In de Standaardnederlandse uitgave is dat rechthoekige gedachtekadertje ingevuld met ‘zzzzz’ om aan te geven dat Lambik slaapt.

Figuur 73. Onomatopoe toegevoegd (*De duistere diamant*, p. 11).

De evolutie van de namen van de personages zijn goed te zien in de driedelige vergelijking van *De duistere diamant*. Vooral de naamsverandering van het popje van Wiske is goed te zien: van Schalulleke naar Schabolleke en dan naar Schanulleke. De naamsverandering van Lambik en tante Sidonia is ook waar te nemen. Naast de verschillen in de voornamen valt ook het gebruik van ‘ge’ en ‘gij’ op in de Vlaamse strip en de vertaling naar ‘je’ en ‘jij’ in de Noord-Nederlandse en Standaardnederlandse strip. Toch kan er in de Noord-Nederlandse en in de Standaardnederlandse uitgave ook ‘ge’ en ‘gij’ gelezen worden. Dat komt omdat de personages die ‘ge’, ‘gij’ en ‘ende’ zeggen uit de middeleeuwen komen. Hun taalgebruik maakt duidelijk dat zij uit die tijdsperiode komen en nog geen Standaardnederlands spreken.

De Belgisch-Nederlandse woorden in de Vlaamse uitgave worden niet overgenomen in de Noord-Nederlandse uitgave. De Standaardnederlandse uitgave volgt bijna altijd de Noord-

Nederlandse uitgave en niet de originele Vlaamse. De Noord-Nederlandse norm wordt in de standaardtalige uitgave gevolgd. Verschillen tussen de Noord-Nederlandse en de Standaardnederlandse uitgave zijn vaak veranderingen in de spellingwijze.

De vertalingen van realia laten zien dat de strips niet alleen op taalvlak volgens de Noord-Nederlandse norm vertaald zijn, maar ook op cultureel vlak. De Standaardnederlandse uitgave die zowel voor Nederland als voor België bestemd is, neemt de Noord-Nederlandse versie van *De duistere diamant* over.

13.3 *De Texasridders*

De Texasridders is het 125ste album in de *Suske en Wiske*-reeks. Het verscheen voor de eerste keer in albumvorm in 1959 in het Vlaams en had toen het albumnummer 37. De Standaardnederlandse strip die ik gebruik in de vergelijking dateert van 1997. De titel van de Vlaamse strip is anders gespeld dan de titel van de Standaardnederlandse strip: *De Texas-ridders* in het Vlaams, *De Texasridders* in het Standaardnederlands. In de vergelijking van de strip *De Texasridders* vergelijk ik een Vlaams exemplaar met een Standaardnederlands.

De korte inhoud van de strip: Lambik krijgt een nieuwe buur, Theofiel Boemerang. Hij is een handelsreiziger die niet snel opgeeft. (Vandaar ook zijn familienaam: een boemerang gooi je weg, maar komt steeds terug; Theofiel wijs je de deur met zijn stofzuigers, maar hij komt toch steeds terug.) Aan Lambik verkoopt hij een kist gevuld met flessen sterke drank. Lambik vindt echter in een van de flessen een verkleinde Texasranger. De stad vanwaar de ranger komt, wordt geterroriseerd door de schurk Jim Parasijt. Alle rangers zijn verkleind en niemand weet waar ze zijn. Lambik, Jerom, Suske en Wiske gaan naar Texas om de vermiste rangers te vinden en de stad te bevrijden van de schurk Jim Parasijt.

In de laatste vergelijking hieronder neem ik opnieuw niet alle verschillen op die in *De Texasridders* voorkomen. Om een volledig overzicht te krijgen van de verschillen verwijs ik naar de online bijlage. De verschillen staan er in chronologische volgorde in. In deze vergelijking wordt de Vlaamse uitgave van *De Texasridders* vergeleken met de Standaardnederlandse uitgave. Het linkse prentje in de toegevoegde figuren komt uit de Vlaamse strip, het rechtse prentje komt uit de Standaardnederlandse strip. In de Vlaamse strip wordt er geen gebruik gemaakt van paginanummers, maar in de Standaardnederlandse strip wel. Daarom baseer ik me voor de paginanummers op de Standaardnederlandse strip.

13.3.1 Vergelijking

Net zoals in de vergelijking van *De geverniste zeeroovers* en *De duistere diamant* is de Vlaamse uitgave goed te onderscheiden van de Standaardnederlandse uitgave in de vergelijking van *De Texasridders*. Aan de naam van de tante is te zien of het om een Vlaamse strip gaat of niet. In Figuur 74 (p. 84) staat er ‘Sidonie’ in de Vlaamse uitgave. In de Standaardnederlandse versie staat er ‘Sidonia’.

Figuur 74. Sidonie wordt Sidonia (*De Texasraker*, p. 5).

Ook aan het gebruik van het persoonlijk voornaamwoord is op te maken of het om een Vlaamse strip gaat of niet. ‘Gij’ wordt in de Vlaamse uitgave gebruikt, ‘jij’ en ‘je’ in de Standaardnederlandse uitgave (zie Figuur 75).

Figuur 75. Persoonlijke voornaamwoorden (*De Texasrakers*, p. 6).

Het persoonlijk voornaamwoord dat als lijdend voorwerp gebruikt wordt in de Vlaamse uitgave is ‘u’ (zie Figuur 75). Dat is niet de beleefdheidsvorm, maar wel de verbogen vorm van het persoonlijk voornaamwoord ‘gij’ (of ‘ge’). In de Standaardnederlandse tekst wordt ‘je’ gebruikt. De vorm ‘jou’ is ook mogelijk, maar de Taaltelefoon stelt dat het natuurlijker is – zowel in geschreven als in gesproken taal – om de gereduceerde vorm ‘je’ te gebruiken.

De scheldwoorden in de Vlaamse strips van *Suske en Wiske* worden vaak vertaald. In Figuur 76 (p. 85) staan er twee scheldwoorden in de Vlaamse uitgave van *De Texasrakers*: ‘knul’ en ‘idioot’. *Van Dale* geeft geen labels aan de woorden. Zij behoren tot de standaardtaal volgens het woordenboek. Nochtans worden de scheldwoorden in de Vlaamse uitgave niet overgenomen in de Standaardnederlandse uitgave van de strip. ‘Knul’

wordt ‘kluns’ en ‘idiot’ veranderd in ‘ezel’. Van Dale zegt over het woord ‘kluns’ dat het informeel taalgebruik is. ‘Ezel’ is hier figuurlijk gebruikt en behoort ook in deze figuurlijke betekenis tot de standaardtaal.

Figuur 76. Scheldwoorden veranderen (De Texasridders, p. 6).

In de Vlaamse uitgave zijn de gebruikte scheldwoorden al Standaardnederlands. In de Standaardnederlandse uitgave worden scheldwoorden gebruikt die tot de standaardtaal behoren, maar ook een scheldwoord dat het label informeel heeft. De scheldwoorden uit de Vlaamse strip moeten eigenlijk niet vertaald worden in de Standaardnederlandse strip.

Een ander voorbeeld van de vertaling van scheldwoorden in *De Texasridders* is te zien in Figuur 77. ‘Snul’ in de Vlaamse uitgave wordt vertaald naar ‘sul’ in de Standaardnederlandse uitgave.

Figuur 77. Snul wordt sul (De Texasridders, p. 9).

‘Snul’ wordt in *Van Dale* aangeduid als een Belgisch-Nederlands woord. Het zelfstandig naamwoord krijgt ook het label spreektaal van het woordenboek. De vertaling die in de Standaardnederlandse uitgave staat, ‘sul’, stelt *Van Dale* ook voor. ‘Sul’ krijgt geen labels van het woordenboek. De vertaling naar ‘sul’ is hier op zijn plaats, omdat het past in de context: de man is te goed, kan geen nee zeggen tegen Theofiel Boemerang en heeft vervolgens een stofzuiger van hem gekocht.

De uitroepen in de Vlaamse uitgave van *De Texasridders* worden zo goed als altijd omgezet in andere uitroepen in de Standaardnederlandse versie. Een uitroep die vaak in de Vlaamse strips van *Suske en Wiske* voorkomt, is ‘hemel’ (zie Figuur 78). Net zoals in *De geverniste zeeroovers* en in *De duistere diamant* blijft ‘hemel’ uit de Vlaamse uitgave niet behouden, maar wordt het steeds vervangen door andere uitroepen in de overige uitgaven. In Figuur 78 wordt ‘hemel’ vertaald door ‘deksels’.

Figuur 78. Hemel wordt deksels (*De Texasridders*, p. 7).

In Figuur 79 wordt ‘hemel’ vertaald door ‘lieve help’. Andere voorbeelden zijn te vinden in de online bijlage.

Figuur 79. Hemel wordt lieve help (*De Texasridders*, p. 43).

In Figuur 80 ziet Lambik de trein weggrijden die hij probeerde te halen. In de Vlaamse uitgave roept hij daarom ‘daverende donders’ uit. In de Standaardnederlandse uitgave roept Lambik ‘bliksemse bliksems’ uit.

Figuur 80. Daverende donders wordt bliksemse bliksems (*De Texasridders*, p. 8).

‘Daverende donders’ heeft een d-alliteratie in de Vlaamse strip. De vertaling in het Standaardnederlands heeft het stijlfiguur van de alliteratie kunnen behouden. ‘Daverend’ als bijvoeglijk naamwoord heeft volgens *Van Dale* een positieve betekenis. Het versterkt het zelfstandig naamwoord eerder op een positieve manier, zoals in een daverend succes. ‘Bliksems’ wordt in het woordenboek als een bijvoeglijk naamwoord omschreven dat eerder negatief is. *Van Dale* geeft ‘ellendig’ en ‘vervelend’ als synoniemen voor ‘bliksems’. In Figuur 80 is een bijvoeglijk naamwoord met een negatieve connotatie meer op zijn plaats.

In de Vlaamse uitgave staat in Figuur 81 (p. 88) ‘Tarara’ geschreven. In de Standaardnederlandse versie is die uitroep weggelaten. In de online versie van *Van Dale* vind ik het woord niet terug, maar dat wil daarom niet zeggen dat het geen standaardtaal kan zijn. Ook in de online versie van het Groene Boekje (woordenlijst.org) staat ‘tarara’ niet opgenomen. In het Vlaams Woordenboek (vlaamswoordenboek.be) staat ‘tarara’ als tussenwerpsel opgenomen. Het zou vooral in de provincie Antwerpen voorkomen. Het is niet zo gek dat een Antwerps tussenwerpsel in de Vlaamse uitgave staat, aangezien Suske en Wiske oorspronkelijk (in de Vlaamse uitgave) in een Antwerpse wijk woonden. In de Standaardnederlandse uitgave komt er geen standaardtalig tussenwerpsel in de plaats. ‘Tarara’ wordt in de Standaardnederlandse strip gewoon weggelaten.

Figuur 81. Tarara weggelaten (De Texasridders, p. 27).

In Figuur 82 wordt ‘patatten’ uit de Vlaamse prent vertaald in ‘aardappels’ in de Standaardnederlandse prent. Dat is een correcte vertaling volgens Van Dale, aangezien ‘patatten’ een Belgisch-Nederlands woord is en ook nog eens het label spreektaal bij zich heeft. ‘Aardappels’ is een van de meervouden van ‘aardappel’ die tot de hele standaardtaal behoren. De andere meervoudsvorm is ‘aardappelen’. Maar als we beter kijken in het Vlaamse tekstballonnetje en ook lezen wat er voor de ‘patatten’ geschreven staat, moeten we constateren dat het hier om een uitdrukking gaat: ‘tussen de soep en de patatten’. De uitdrukking die gebruikt is in de Vlaamse uitgave is een uitdrukking die in België gebruikt wordt en tot de spreektaal behoort volgens Van Dale. Het betekent dat je snel iets tussen andere bezigheden door doet. De uitdrukking ‘tussen de soep en de aardappels’ staat niet in Van Dale.

Figuur 82. Patatten worden aardappels (De Texasridders, p. 46).

In Figuur 83 wordt het Vlaamse hyponiem ‘ginneke’ vertaald door het hyperoniem ‘glaasje’ in de Standaardnederlandse strip. Het specifieke drankje wordt algemener genoemd in de Standaardnederlandse uitgave.

Figuur 83. Ginneke wordt glaasje (*De Texasridders*, p. 6).

In Figuur 84 (p. 90) staan de prentjes onder elkaar omwille van hun grootte. Het bovenste prentje komt uit de Vlaamse uitgave van *De Texasridders*, het onderste uit de Standaardnederlandse uitgave. In de Vlaamse versie denkt Jerom: ‘Teddy Boys, soort nutteloze jeugd’. ‘Teddy Boys’ is een cultureel specifiek element uit de Engelse cultuur. Daarom staat ‘Teddy Boys’ in de Vlaamse uitgave tussen aanhalingstekens. Het CSE wordt voor de Vlaamse lezer een beetje uitgelegd: ‘soort nutteloze jeugd’. In de Standaardnederlandse uitgave staat er ‘Waarschijnlijk soort nutteloze jeugd’. Het Engelse CSE wordt weggelaten in het Standaardnederlands. De uitleg uit de Vlaamse uitgave wordt wel behouden in de Standaardnederlandse versie.

Figuur 84. “Teddy Boys” weggelaten (*De Texasridders*, p. 19).

In Figuur 85 zingen de verkleinde Texasrangers in de Vlaamse uitgave in het Engels. In de Standaardnederlandse uitgave zingen zij in het Nederlands.

Figuur 85. Engels wordt Nederlands (*De Texasridders*, p. 55).

Tales of the Texas Rangers is een Amerikaanse televisiereeks uit de jaren vijftig. Die televisieserie zou Willy Vandersteen geïnspireerd hebben om het album *De Texasridders*

te schrijven. Het lied dat de verkleinde Texasrangers in de Vlaamse uitgave zingen is een verwijzing naar die televisiereeks. *These are Tales of Texas Rangers* is het themalied dat bij de uitzendingen op de televisie hoort. In de Standaardnederlandse uitgave valt die verwijzing weg. Er is geen vertaling van het themalied gemaakt in de jaren vijftig. De vertaling die in de rechtse prent gebruikt wordt, komt hoogstwaarschijnlijk van de vertaler zelf. Wie de televisieserie niet kent, heeft natuurlijk niet door dat er in de Vlaamse uitgave een verwijzing gemaakt wordt. In de Standaardnederlandse uitgave wordt dat opgelost door de verwijzing niet over te nemen. In de Engelse tekst zit wel een taalfout: ‘this’ moet ‘these’ zijn. Ten slotte heeft Vandersteen het lidwoord ‘the’ toegevoegd aan de Engelse tekst.

In Figuur 86 vliegt Lambik met de motor uit de bocht. Lambik denkt in de Vlaamse uitgave dat zijn uur gekomen is en dat hij zal verongelukken met de motor. In de Vlaamse versie zegt hij daarom een stuk van een gebed op: ‘en sta ons bij in het uur van’. De gelovige mensen kunnen de zin aanvullen: ‘en sta ons bij in het uur van de dood’. In de Standaardnederlandse uitgave vraagt Lambik zich af of er omleiding is.

Figuur 86. Schietgebedje weggelaten (*De Texasridders*, p. 8).

Heeft de vertaler om religieuze redenen de Vlaamse tekst niet overgenomen in de Standaardnederlandse uitgave? Dacht de vertaler aan het verschil tussen het christelijke Vlaanderen en het protestantse Nederland? De vertaler heeft alleszins niet geopteerd voor een stuk uit een protestantse tekst in de rechtse prent. Het religieuze stukje is weggelaten in de vertaling naar het Standaardnederlands.

In Figuur 87 (p. 92) noemt Lambik zich in de Vlaamse uitgave een ‘alkoholieker’. In de Standaardnederlandse uitgave noemt hij zich ‘een alcoholist’.

Figuur 87. Alkoholieker wordt alcoholist (De Texasridders, p. 6).

Van Dale schrijft over ‘alkoholieker’ dat het Belgisch-Nederlands is. Het behoort ook tot de spreektaal. Tegenwoordig wordt ‘alcoholieker’ met een ‘c’ geschreven en niet meer met een ‘k’. ‘Alcoholist’ wordt als algemeen Standaardnederlands synoniem gegeven door het woordenboek. Bovendien wordt er in de Vlaamse strip rond het woord aanhalingstekens geplaatst. Dat wijst erop dat de auteur tijdens het schrijven van de Vlaamse tekst ‘alkoholieker’ al als vreemd woord zag.

In Figuur 88 stelt Theofiel Boemerang zich aan Jerom voor. In het Vlaams zegt hij dat hij de nieuwe ‘gebuur’ is. In het Standaardnederlands stelt hij zich voor als de nieuwe ‘buurman’.

Figuur 88. Gebuur wordt buurman (De Texasridders, p. 4).

Van Dale schrijft bij ‘gebuur’ dat het een Belgisch-Nederlands woord is. Het krijgt ook het label spreektaal van het woordenboek. Van Dale geeft als standaardtalig synoniem ‘buurman’ of ‘buurvrouw’.

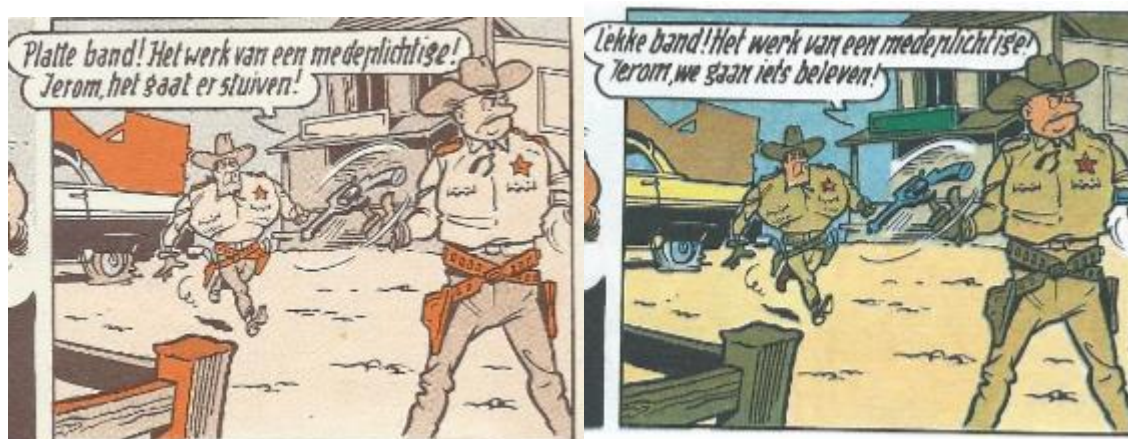
Jim Parasijt gebruikt in het linkse, Vlaamse, prentje ‘verwittiging’ (zie Figuur 89, p. 93). In het rechtse prentje is ‘verwittiging’ vervangen door ‘waarschuwing’.

Figuur 89. Verwittiging wordt waarschuwing (*De Texasridders*, p. 16).

‘Verwittiging’ in de betekenis van ‘waarschuwing’ krijgt in het woordenboek het label Belgisch-Nederlands. ‘Waarschuwing’ heeft geen labels bij zich. Het Belgisch-Nederlandse woord ‘verwittiging’ wordt omgezet naar een woord dat zowel in België als in Nederland tot de standaardtaal behoort.

In Figuur 90 laat Lambik aan Jerom weten dat hun auto ‘platte band’ heeft in de Vlaamse prent. In de Standaardnederlandse uitgave heeft Lambik het over een ‘lekke band’.

Figuur 90. Platte band wordt lekkende band + uitdrukking (*De Texasridders*, p. 18).

Een ‘platte band’ is volgens *Van Dale* informeel taalgebruik. Een ‘lekkende band’ is zonder labels in het woordenboek opgenomen. In de Vlaamse uitgave gebruikt Lambik ook nog een uitdrukking: ‘het gaat er stuiven’. Die uitdrukking wordt volgens *Van Dale* enkel in België gebruikt en krijgt daarom het label Belgisch-Nederlands. In het Standaardnederlands is de uitdrukking vertaald in ‘we gaan iets beleven’. Het woordenboek kent aan de Standaardnederlandse vertaling geen labels toe.

In Figuur 91 staat er in de Vlaamse uitgave ‘abuis’. In de Standaardnederlandse uitgave wordt dat vertaald in ‘vergissing’. ‘Abuis’ heeft als zelfstandig naamwoord in *Van Dale* nochtans geen labels bij zich staan.

Figuur 91. Abuis wordt vergissing (*De Texasridders*, p. 21).

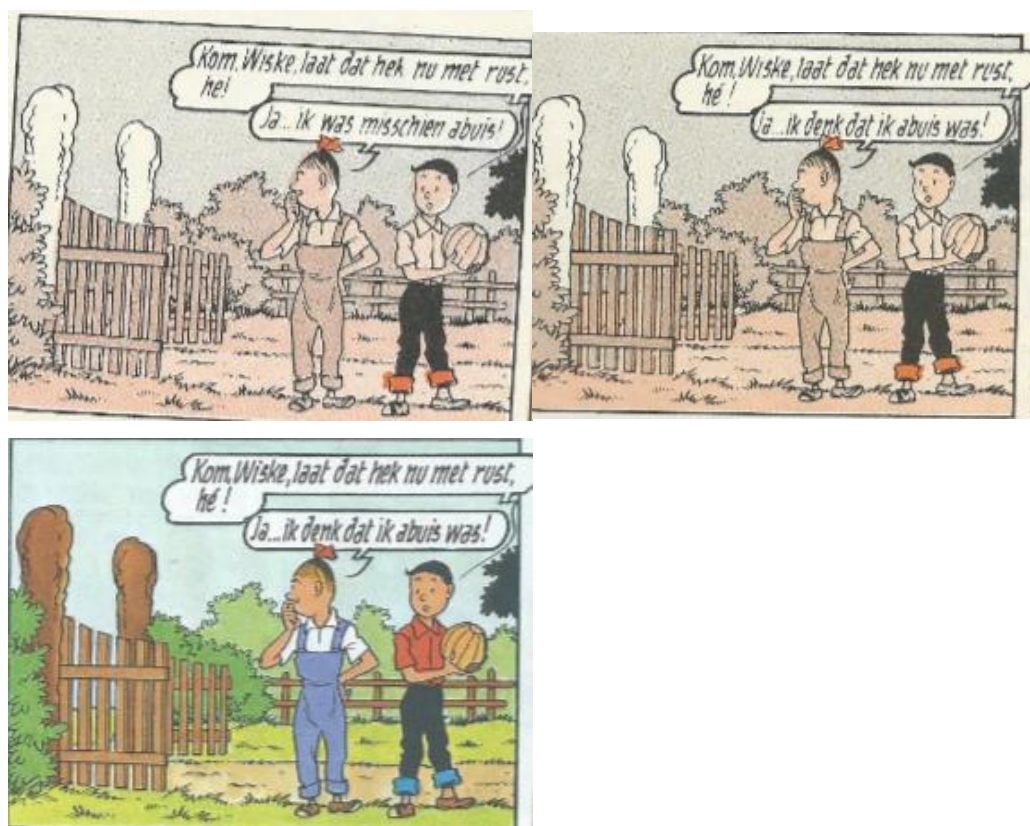
In Figuur 92 komt ook het woord ‘abuis’ voor, maar dit keer niet als zelfstandig naamwoord. Het bijvoeglijk naamwoord wordt in de Vlaamse prent met het werkwoord ‘zijn’ gebruikt. *Van Dale* geeft aan dat dat Standaardnederlands is. In de rechtse prent is ‘abuis’ nochtans vertaald naar ‘mis’. ‘Mis’ kan volgens *Van Dale* zowel met ‘hebben’ als met ‘zijn’ staan: ‘dan heeft hij het mis’ of ‘dan is hij mis’. Zowel de linkse prent als de rechtse behoren tot de standaardtaal.

Figuur 92. Abuis wordt mis (*De Texasridders*, p. 49).

In *De Texasridders* wordt het zelfstandig naamwoord ‘abuis’ uit de Vlaamse uitgave vertaald in ‘vergissing’ in de Standaardnederlandse uitgave. Als ‘abuis’ als bijvoeglijk naamwoord gebruikt wordt in de Vlaamse strip dan is het vertaald in ‘mis’ in de Standaardnederlandse versie. ‘Abuis’ komt in de Vlaamse uitgave van *De duistere diamant* ook voor als bijvoeglijk naamwoord (zie Figuur 93, eerste prent, p. 95). In de Noord-

Nederlandse uitgave van *De duistere diamant* blijft ‘abuis’ behouden (prent naast de Vlaamse prent). Ook in de Standaardnederlandse uitgave van de strip gebruikt Wiske nog steeds het woord ‘abuis’ en niet ‘mis’ (prent onder de Vlaamse prent).

Figuur 93. Abuis behouden (*De duistere diamant*, p. 6).

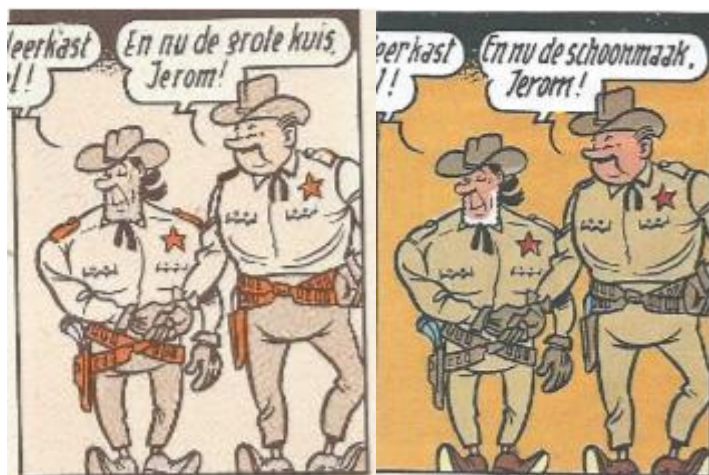
‘Abuis’ in combinatie met het werkwoord ‘zijn’ is standaardtaal. Het was inderdaad niet nodig om de uitdrukking uit de Vlaamse uitgave te vertalen in *De duistere diamant*. Er is wel wat gesleuteld aan de zin. In de Vlaamse uitgave staat er enkel een hoofdzin, in de twee andere uitgaven komt er een bijzin bij. Maar een vertaling van ‘abuis’ zoals in *De Texasridders* is niet doorgevoerd.

Figuur 94 (p. 96) toont het prentje waarin Theofiel Boemerang in zijn auto wegrijdt. In de Vlaamse uitgave gebruikt Theofiel het woord ‘konsoorten’. In de Standaardnederlandse uitgave heeft hij het over Lambik en ‘Co’. *Van Dale* schrijft bij ‘konsoorten’ dat het een Belgisch-Nederlands woord is. Als synoniem geeft het woordenboek ‘consorten’ op. De hoofdletter in de Standaardnederlandse uitgave zou een kleine letter moeten zijn en er zou een punt achter de ‘o’ moeten staan. Lambik en ‘co.’, waarbij ‘co.’ staat voor ‘compagnie’.

Figuur 94. Konsoorten wordt Co (*De Texasridders*, p. 24).

In Figuur 95 haalt Lambik ‘de grote kuis’ aan in de Vlaamse prent. In de Standaardnederlandse uitgave spreekt hij over ‘de schoonmaak’.

Figuur 95. De grote kuis wordt de schoonmaak (*De Texasridders*, p. 28).

‘De grote kuis’ wordt in *Van Dale* aangeduid als Belgisch-Nederlands. Het krijgt ook het label spreektaal van het online woordenboek. *Van Dale* geeft als synoniem ‘schoonmaak’, het woord dat in de Standaardnederlandse uitgave gebruikt is. ‘Schoonmaak’ heeft in *Van Dale* geen labels bij zich staan. Het woordenboek geeft aan dat de ‘grote schoonmaak houden’ figuurlijk bedoeld kan zijn. In Figuur 95 is er sprake van die figuurlijke betekenis. Lambik en Jerom gaan niet echt poetsen. Ze gaan wel orde op zaken stellen en veranderingen doorvoeren in het stadje waar Jim Parasijt de burgers onder de knoet houdt.

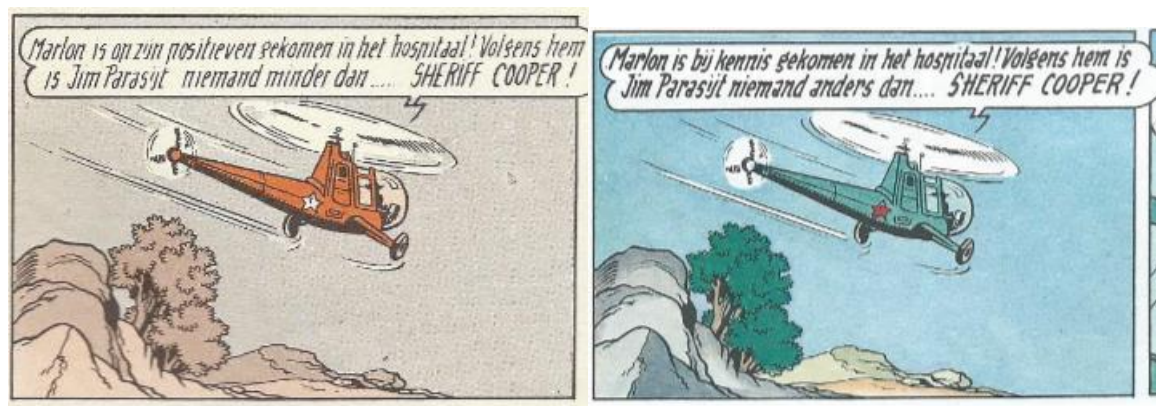
In Figuur 96 (p. 97) staat er in de Vlaamse uitgave ‘hospitaal’. In de Standaardnederlandse uitgave zegt Wiske ‘ziekenhuis’.

Figuur 96. Hospitaal wordt ziekenhuis (De Texasridders, p. 37).

‘Hospitaal’ wordt volgens Van Dale gebruikt om een ziekenhuis aan te duiden waar specifiek soldaten verzorgd worden. Een militair ziekenhuis is dus een ‘hospitaal’. Omdat het in *De Texasridders* niet om soldaten draait, heeft de vertaler er vermoedelijk voor gekozen om ‘hospitaal’ te veranderen in ‘ziekenhuis’. Het woord ‘ziekenhuis’ heeft geen connotatie met een specifieke groep. Ook in andere prentjes is te zien dat ‘hospitaal’ vertaald wordt in ‘ziekenhuis’.

In Figuur 97 is er echter één keer ‘hospitaal’ te lezen in zowel de Vlaamse uitgave als in de Standaardnederlandse uitgave. Ik waarschuw ook even dat er in Figuur 97 een spoiler zit.

Figuur 97. Hospitaal blijft behouden (De Texasridders, p. 53).

De vertaler kan onoplettend geweest zijn en één keer over het woord ‘hospitaal’ gelezen hebben.

Wiske zegt in Figuur 98 in de Vlaamse uitgave ‘stil nu’. In de Standaardnederlandse versie is dat vertaald naar ‘stil nou’. ‘Nu’ krijgt in *Van Dale* geen labels. ‘Nou’ staat in *Van Dale* aangeduid als Nederlands-Nederlands woord.

Figuur 98. Nu wordt nou (*De Texasridders*, p. 10).

Een Belgisch-Nederlands woord wordt uit de Vlaamse stripuitgave niet overgenomen in de Standaardnederlandse uitgave. Het wordt vertaald naar een standaardtalig alternatief. Uit Figuur 98 blijkt nu dat Nederlands-Nederlandse woorden wel in de standaardtalige uitgave kunnen staan. Nochtans staan Belgisch-Nederlandse woorden op hetzelfde niveau als Nederlands-Nederlandse woorden: ze behoren allemaal tot de standaardtaal, maar zijn in het ene land gangbaarder dan in het andere land. Nederlands-Nederlandse woorden doen vreemd aan in België en Belgisch-Nederlandse woorden zullen niet veel gebruikt worden in Nederland. Het feit dat Nederlands-Nederlandse woorden wel toegelaten worden in de uitgave voor het hele Nederlandse taalgebied en Belgisch-Nederlandse woorden niet, toont hoe sterk de strip de Noord-Nederlandse norm volgt.

Figuur 99 (p. 99) bevat in de Vlaamse prent het woord ‘manneke’. Dat is in het Standaardnederlands vertaald naar ‘mannetje’.

Figuur 99. Manneke wordt mannetje (*De Texasridders*, p. 7).

Het zelfstandig naamwoord 'man' wordt hier in de verkleinvorm gebruikt. In de linkse prent wordt die gevormd door het suffix 'ke', wat typisch is in het Vlaamse taalgebruik. In de rechtse prent wordt de verkleinvorm gemaakt met 'tje'. *Van Dale* geeft aan dat zowel 'mannetje' als 'manneke' (en ook 'manneken') de correcte verkleinwoorden zijn van 'man'. Eigenlijk zou 'manneke' mogen blijven staan in de Standaardnederlandse uitgave, volgens *Van Dale*.

Een ander voorbeeld is te zien in Figuur 100. In de Vlaamse uitgave verkort Wiske de naam van Lambik tot Bik en gebruikt ze het suffix 'ke' om er een verkleinwoord van te maken: 'Bikske'. In de Standaardnederlandse versie gebruikt ze het suffix 'je': 'Bikje'.

Figuur 100. Bikske wordt Bikje (*De Texasridders*, p. 52).

Het suffix 'ke' om woorden in de Vlaamse taal te verkleinen kan niet alleen op zelfstandige naamwoorden toegepast worden, maar ook op eigennamen. Voor het suffix 'je' in de standaardtaal geldt hetzelfde.

In Figuur 101 wordt het werkwoord ‘trachten’ vervangen door het werkwoord ‘proberen’ in de standaardtalige uitgave. ‘Tracht’ is in de Vlaamse uitgave formeel taalgebruik volgens *Van Dale*. ‘Probeer’ krijgt geen labels van het woordenboek.

Figuur 101. Tracht wordt probeer (*De Texasridders*, p. 7).

In Figuur 102 gebruikt Lambik het werkwoord ‘opvouwen’. In de Standaardnederlandse versie is dat werkwoord vertaald naar ‘opruimen’.

Figuur 102. Opvouwen wordt opruimen (*De Texasridders*, p. 16).

‘Opvouwen’ krijgt van *Van Dale* het label niet algemeen taalgebruik. Zowel ‘opvouwen’ als ‘opruimen’ worden in het verhaal op figuurlijke manier gebruikt. Lambik en Jerom komen namelijk een einde maken aan de tirannie van Jim Parasijt, de plaatselijke schurk.

Een ander werkwoord dat vertaald wordt in de Standaardnederlandse uitgave is het werkwoord ‘rieken’ (zie Figuur 103, p. 101). Theofiel Boemerang ‘riekt’ een zaakje in de Vlaamse uitgave. In de Standaardnederlandse ‘ruikt’ hij een zaakje.

Figuur 103. Riekt wordt ruikt (De Texasridders, p. 31).

Van Dale geeft aan dat ‘rieken’ tot de spreektaal behoort. Het is volgens het woordenboek een neenvorm van ‘ruiken’. Dat wil zeggen dat ‘ruiken’ de meest voorkomende vorm is en dat daarnaast ook wel eens ‘rieken’ kan voorkomen. In Figuur 103 is ‘ruiken’ figuurlijk gebruikt. Theofiel Boemerang vangt niet echt een geur op. Hij merkt eerder op dat hij daar geld zou kunnen verdienen.

In Figuur 104 luisteren Lambik en Jerom een gesprek af tussen Jim Parasijt en Theofiel Boemerang. In de Vlaamse uitgave gebruikt Theofiel Boemerang ‘zegde’ als verleden tijdvorm van het werkwoord ‘zeggen’. In de Standaardnederlandse uitgave gebruikt hij ‘zei’.

Figuur 104. Zegde wordt zei (De Texasridders, p. 32).

Zowel de Taalunie als de Taaltelefoon geven aan dat ‘zei’ tot de standaardtaal behoort in het hele Nederlandstalige gebied. ‘Zegde’ is standaardtaal in België. De vorm ‘zegde’ krijgt in België de labels formeel en schrijftaal mee. De vorm ‘zei’ komt in België dan ook vaker

voor dan de vorm ‘zegde’. In Nederland wordt de vorm ‘zegde’ als verouderd beschouwd. Ook Van Dale geeft ‘zei’ en ‘zegde’ aan als verleden tijdvormen van ‘zeggen’ en plaatst bij ‘zegde’ het label verouderd.

In Figuur 105 draait het om de werkwoordelijke eindgroep die in de Standaardnederlandse uitgave verschilt van de Vlaamse uitgave. In de laatstgenoemde zegt Lambik ‘kan ontdekt hebben’. In de Standaardnederlandse uitgave staat er ‘ontdekt kan hebben’.

Figuur 105. Werkwoordelijke eindgroep (*De Texasridders*, p. 7).

De Taaltelefoon omschrijft de werkwoordelijke eindgroep als de opeenvolging van werkwoordsvormen aan het eind van een hoofd- of bijzin. Hier is de werkwoordelijke eindgroep ‘kan ontdekt hebben’ en ‘ontdekt kan hebben’. De Taaltelefoon schrijft voor dat in de schrijftaal de variant ‘kan ontdekt hebben’ beter niet gebruikt wordt. In gesproken taal kan dat wel. De Taaltelefoon geeft twee varianten die wel in de schrijftaal gebruikt kunnen worden, namelijk ‘ontdekt kan hebben’ en ‘kan hebben ontdekt’. Het ideale is dus om het voltooid deelwoord achteraan of vooraan te plaatsen, zoals in de Standaardnederlandse uitgave. Het voltooid deelwoord staat in de geschreven taal best niet in het midden van de werkwoordelijke eindgroep.

Een ander voorbeeld dat toont dat de werkwoordelijke eindgroep verandert, is te zien in Figuur 106 (p. 103). Theofiel Boemerang zegt in de Vlaamse prent ‘moeten verkocht worden’. In de Standaardnederlandse uitgave verandert dat in ‘verkocht moeten worden’.

Figuur 106. Werkwoordelijke eindgroep verandert (*De Texasridders*, p. 32).

Opnieuw staat in de Vlaamse uitgave het voltooid deelwoord in het midden. In de Standaardnederlandse uitgave wordt het voltooid deelwoord voorop gezet, wat volgens de Taaltelefoon beter is. In de Vlaamse stripuitgave wordt het voltooid deelwoord vaak tussen de andere werkwoorden geplaatst. De Standaardnederlandse uitgave zal dat steeds corrigeren door het voltooid deelwoord ofwel naar achteren te plaatsen ofwel naar voren, zoals de Taaltelefoon aangeeft. In de Standaardnederlandse stripuitgave is het voltooid deelwoord het vaakst in het begin van de werkwoordelijke eindgroep te vinden.

In Figuur 107 spreekt Theofiel Boemerang in de Vlaamse uitgave over ‘een dik percentje geluk’. In de Standaardnederlandse uitgave heeft hij het over ‘een meevallertje’.

Figuur 107. Dik percentje geluk wordt een meevallertje (*De Texasridders*, p. 33).

‘Een dik percentje geluk’ uit de Vlaamse uitgave past goed bij het taalgebruik van Theofiel Boemerang, omdat hij altijd maar met stofzuigers leurt en zijn hele leven eigenlijk rond zakendoen draait. ‘Een meevallertje’ kan ook buiten de zakenwereld gebruikt worden.

Op dezelfde pagina heeft Theofiel Boemerang in de Vlaamse uitgave het opnieuw over een ‘percentje’ (zie Figuur 108). Dat maakt het taalgebruik van Theofiel Boemerang in de Vlaamse uitgave wel consequent. ‘Een percentje rust nemen’ zegt hij in de Vlaamse prent. In de Standaardnederlandse uitgave moet hij ‘even stoom afblazen’.

Figuur 108. Percentje wordt niet behouden (*De Texasridders*, p. 33).

‘Een percentje rust nemen’ is geen algemene uitdrukking zoals ‘even stoom afblazen’, maar het past bij het taalgebruik van Theofiel Boemerang. Zijn taal past bij zijn denken als zakenman. *Van Dale* legt ‘stoom afblazen’ uit als het ‘hart luchten’ of ‘uiting geven aan emoties’. Dat doet Theofiel op de tekening niet. De lezer ziet dat hij stopt om te rusten. De tekst in de Vlaamse uitgave sluit aan bij de tekening.

Een laatste voorbeeld van het “percentjes-taalgebruik” van Theofiel Boemerang is te zien in Figuur 109 (p. 105). In de Vlaamse uitgave zegt hij over zichzelf dat hij een ‘percentjesjager’ is. In de Standaardnederlandse uitgave noemt hij zichzelf een ‘klantenjager’.

Figuur 109. Percentjesjager wordt klantenjager (*De Texasridders*, p. 33).

Theofiel Boemerang blijft trouw aan zijn taalgebruik in de Vlaamse uitgave. Hij is als handelaar steeds op zoek naar goede deals en het woord ‘percentje’ sluipt overal in zijn zinsbouw tussen. In de Standaardnederlandse uitgave komt het bijna maniakale handelaarsgedrag van Theofiel Boemerang niet zo naar voren als in de Vlaamse uitgave. Er zijn nog meer “percentjes-voorbeelden” te vinden in de online bijlage.

Tante Sidonie verandert zoals in alle Standaardnederlandse strips van *Suske en Wiske* in tante Sidonia. Het gebruik van ‘ge’ en ‘gij’ wordt niet overgenomen uit de Vlaamse uitgave van *De Texasridders*. Scheldwoorden en uitroepen worden naar het Standaardnederlands vertaald. Belgisch-Nederlandse woorden komen niet voor in de Standaardnederlandse uitgave. Er is enkel plaats voor woorden die in het hele Nederlandse taalgebied standaardtaal zijn of voor woorden die tot de standaardtaal behoren in Nederland. De Noord-Nederlandse norm is dus sterk aanwezig in *De Texasridders*.

Woorden die in de Vlaamse strip voorkomen en wel degelijk tot de standaardtaal behoren in het hele taalgebied worden toch omgezet in een alternatief in de Standaardnederlandse uitgave, zoals in het voorbeeld met ‘abuis’. De vertaler moet bij het aanpassen van woorden ook rekening houden met de prent. De vertaalde tekst moet nog steeds overeenkomen met wat de lezer op de tekening ziet staan. De vertalingen gebeuren ook niet consequent doorheen de strip van *De Texasridders*: ‘hospitaal’ wordt de ene keer wel vertaald in ‘ziekenhuis’, maar de andere keer niet. Niet alleen de woordenschat wordt aangepast, ook de grammatica ondergaat veranderingen. Een voorbeeld hiervan is de plaatsverandering van het voltooid deelwoord in de werkwoordelijke eindgroep.

Verwijzingen in de Vlaamse strip worden in de Standaardnederlandse uitgave weggelaten. Het lied dat de verkleinde rangers zingen, verwijst in de Standaardnederlandse strip niet meer naar de Amerikaanse televisieserie die Willy Vandersteen inspireerde om *De Texasridders* te schrijven. Ten slotte gaat het maniakale gedrag en taalgebruik van Theofiel Boemerang, wat toch voor een grappige noot zorgt, verloren in de Standaardnederlandse uitgave.

14 Conclusie

Het Nederlands heeft een andere evolutie doorgemaakt in België dan in Nederland. In de jaren zestig en zeventig werd er veel moeite gedaan om in België het Nederlands te hanteren dat in Nederland gebruikelijk was. De Noord-Nederlandse norm werd in Vlaanderen opgelegd en gevolgd. In de 21ste eeuw leeft het idee van een Nederlands als pluricentrische taal onder de meeste linguïsten. Dat zorgt voor meer ruimte voor de Belgisch-Nederlandse woorden. De standaardtaal is volgens hen op te delen in drie stukken: standaardtaal in het hele taalgebied (bijvoorbeeld ‘banaan’), standaardtaal in Nederland (bijvoorbeeld ‘pinpas’) en standaardtaal in België (bijvoorbeeld ‘bankkaart’).

Hoewel er tegenwoordig meer plaats is voor het Belgisch-Nederlands, blijft de invloed van de Noord-Nederlandse norm sterk gelden in België. In het vergelijkend onderzoek van de strips van *Suske en Wiske* komt naar voren dat bij de omzetting van de Vlaamse uitgaven naar de Standaardnederlandse uitgaven de vertaling op basis van de Noord-Nederlandse norm gemaakt is. Belgisch-Nederlandse woorden in de Vlaamse strips worden in de Noord-Nederlandse uitgaven omgezet in Nederlands-Nederlandse woorden en/of woorden die tot de standaardtaal van het hele Nederlandstalige gebied behoren. In de omzetting naar de Standaardnederlandse strips zou men verwachten dat er eigenlijk enkel woorden opgenomen zouden zijn die in beide gebieden tot de standaardtaal behoren, aangezien de Standaardnederlandse uitgaven zowel in België als in Nederland op de markt komen. Als er echter rekening gehouden wordt met het pluricentrische statuut dat het Nederlands als taal heeft, kunnen er ook Nederlands-Nederlandse woorden en Belgisch-Nederlandse woorden voorkomen.

Uit het onderzoek blijkt dat in de Standaardnederlandse uitgaven plaats is voor 1) Standaardnederlandse woorden die in het hele gebied gekend zijn en tot de standaardtaal behoren en 2) Nederlands-Nederlandse woorden. Belgisch-Nederlandse woorden worden uit de standaardtalige uitgaven geweerd. In de vertaling van de originele Vlaamse strips naar de Standaardnederlandse uitgaven is ervoor gekozen om de Noord-Nederlandse norm dus te volgen. Bovendien zijn er zo goed als geen verschillen tussen een Noord-Nederlandse uitgave en een Standaardnederlandse uitgave, behalve naamsveranderingen en aanpassingen in de spellingwijze.

Door het opvallende gebruik van ‘ge’ en ‘gij’ onderscheiden de Vlaamse strips zich van de andere uitgaven die ‘je’ en ‘jij’ hanteren. Toch kunnen ‘ge’ en ‘gij’ in Noord-Nederlandse

en Standaardnederlandse uitgaven voorkomen. Die persoonlijke voornaamwoorden worden dan ingezet om het taalgebruik van middeleeuwse personages weer te geven. Ook de plaatsing van het voltooid deelwoord in de werkwoordelijke eindgroep bepaalt of de strip origineel (en dus ‘Vlaams’) is of een vertaling. Soms verandert niet alleen de plaats van het werkwoord, maar wordt het werkwoord ook zelf vertaald (bijvoorbeeld ‘opvouwen’ wordt ‘opruimen’). De uitdrukkingen die in de Vlaamse strips gebruikt worden, behoren vaak tot de Belgisch-Nederlandse standaardtaal (bijvoorbeeld ‘een zaag spannen’) en worden dan ook vertaald in andere uitgaven. Als er Belgisch-Nederlandse woorden, werkwoorden of uitdrukkingen blijven staan in de Noord-Nederlandse of Standaardnederlandse uitgaven komt dat waarschijnlijk door de onoplettendheid van de vertaler.

Naast het vernederlandsen van Belgisch-Nederlandse woorden, werkwoorden en uitdrukkingen, worden realia ook aangepast naar de gebruiken uit de Nederlandse cultuur (bijvoorbeeld de munteenheid of het drinken van jenever).

Soms wordt de tekst niet aangepast, maar wel de tekening zelf. Ontbrekende onomatopoeën worden dan toegevoegd en tekstballonnetjes worden herschikt. De prent wordt nooit volledig hertekend.

Ten slotte wordt het maniakale taalgebruik van Theofiel Boemerang doorheen de Vlaamse strip *De Texasrakers* niet behouden in de Standaardnederlandse uitgave. Het taalgebruik (bijvoorbeeld ‘een percentje rust nemen’ en ‘percentjesjager’) typeert het personage juist en zorgt voor een lach bij de lezer.

Het is mogelijk dat in de strips van *Suske en Wiske* die nu voor het eerst gepubliceerd worden al meer ruimte is voor Belgisch-Nederlandse woorden. In een vervolgonderzoek zouden oudere Standaardnederlandse strips (uit bijvoorbeeld 1970) met modernere Standaardnederlandse strips (uit bijvoorbeeld 2017) vergeleken kunnen worden. Op die manier kan er onderzocht worden of de Noord-Nederlandse norm nog steeds zo prominent aanwezig is en of er toch nog een toekomst is voor Belgisch-Nederlandse woorden in de eens Vlaamse serie *Suske en Wiske*.

Figuur 110. Einde (De geverniste zeerovers, p. 58).

Aantal woorden: 24 638

15 Referentielijst

Primaire bronnen

- Vandersteen, W. (z.j.). *De duistere diamant*. Antwerpen: N.V. Scriptoria. [Vlaams]
- Vandersteen, W. (z.j.). *De geverniste zeerovers*. Antwerpen: N.V. Scriptoria. [Vlaams]
- Vandersteen, W. (1967). *De Texas-rakkers*. Antwerpen: N.V. Scriptoria. [Vlaams]
- Vandersteen, W. (1971). *De duistere diamant*. Antwerpen: NV. Scriptoria. [Noord-Nederlands]
- Vandersteen, W. (1985). *De geverniste zeerovers*. Antwerpen: N.V. Scriptoria. [Standaardnederlands]
- Vandersteen, W. (1997). *De Texasrakkers*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij. [Standaardnederlands]
- Vandersteen, W. (1998). *De duistere diamant*. Antwerpen: Standaard Uitgeverij. [Standaardnederlands]

Secundaire bronnen

- Absillis, K. (2012). Taal tussen tuin en wildernis. Een aanzet tot een historisch-discursieve analyse van het Vlaamse tussentaaldebat. In K. Absillis, J. Jaspers, & S. Van Hoof (red.), *De manke usurpator: over Verkavelingsvlaams* (pp.67-99).
- Absillis, K., Jaspers, J., & Van Hoof, S. (2012). Inleiding. In K. Absillis, J. Jaspers, & S. Van Hoof (red.), *De manke usurpator: over Verkavelingsvlaams* (pp.3-38).
- Bogaerts, K. (2003). *Vlaams versus Nederlands* (Masterproef). Lessius Hogeschool, Antwerpen, België.
- Boonen, U. K., & Harmes, I. (2012). Welk Nederlands voor Duitstaligen? Nederlandse taalverwerving en Nederlandse taalkunde vanuit Duits perspectief. In K. Absillis, J. Jaspers, & S. Van Hoof (red.), *De manke usurpator: over Verkavelingsvlaams* (pp.349-370). Gent: Academia Press.
- Brems, E. (2013). Road Block in the Streets of Brussels. *The Translator*, 19(1), 105-124. doi:10.1080/13556509.2013.10799521

- Cajot, J. (2012). Waarom het Verkavelingsvlaams onvermijdelijk was. De ontwikkeling van een informele omgangstaal in Vlaanderen. In K. Absillis, J. Jaspers, & S. Van Hoof (red.), *De manke usurpator: over Verkavelingsvlaams* (pp.39-66).
- Caluwé, D., & Verreycken, V. (2012). Standaardtaal en tussentaal in de taaladvisering. In K. Absillis, J. Jaspers, & S. Van Hoof (red.), *De manke usurpator: over Verkavelingsvlaams* (pp.167-187).
- De Caluwe, J. (2013). Nederland en Vlaanderen: (a)symmetrisch pluricentrisme in taal en cultuur. *Internationale Neerlandistiek*, 51(1), 45-59.
- De Jonge, W. (2010). Zijn Suske en Wiske nu Vlamingen of Nederlanders? *Taalschrift*, 74. Geraadpleegd via taalschrift.org
- Delarue, S. (2014). Contrasterende (standaard)taalideologieën bij Vlaamse leerkrachten: een Gentse casestudy. *Handelingen: Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal-en Letterkunde en Geschiedenis*, 67, 219-248.
- Deprez, K. (2012). De taal van de Vlamingen. In K. Absillis, J. Jaspers, & S. Van Hoof (red.), *De manke usurpator: over Verkavelingsvlaams* (pp.401-417). Gent: Academia Press.
- De Schryver, J. (2012). Het einde van de tussentaal en de Vlaamse standaardtaaldiscussie. In K. Absillis, J. Jaspers, & S. Van Hoof (red.), *De manke usurpator: over Verkavelingsvlaams* (pp.141-165).
- De Schryver, J., & De Saedeleer, H. (2014). Vlaamse volksvertegenwoordigers kiezen voor meer Belgisch-Nederlands. *Over taal*, 2(maart-april), 34-36, 45-47.
- Göpferich, S. (2010). Transfer and Transfer Studies. *Handbook of Translation Studies*, 1, 374-377. doi:10.1075/hts.1.tra1
- Jakobson, R. (1959). On linguistic aspects of translation. In R.A. Brouwer (red.), *On Translation* (pp.232-239).
- Jans, E. (2012). Vlaams geblaf op de planken. In K. Absillis, J. Jaspers, & S. Van Hoof (red.), *De manke usurpator: over Verkavelingsvlaams* (pp.247-259). Gent: Academia Press.

- Kaindl, K. (1999). Thump, Whizz, Poom: A Framework for the Study of Comics under Translation. *Target*, 11(2), 263-288.
- Karas, H. (2016). Intralingual intertemporal translation as a relevant category in translation studies. *Target*, 28(3), 445-466. doi:10.1075/target.28.3.05kar
- Kloots, H., & Gillis, S. (2012). Bang voor Babel. De verstaanbaarheid van tussentaal. In K. Absillis, J. Jaspers, & S. Van Hoof (red.), *De manke usurpator: over Verkavelingsvlaams* (pp.225-246). Gent: Academia Press.
- Koskinen, K., & Paloposki, O. (2003). Retranslations in the Age of Digital Reproduction. *Cadernos de Tradução*, 1(11), 19-38.
- Koskinen, K., & Paloposki, O. (2010).Retranslation. *Handbook of Translation Studies*, 1, 294-298. doi:10.1075/hts.1.ret1
- Leppihalme, R. (2011). Realia. *Handbook of Translation Studies*, 2, 126-130. doi:10.1075/hts.2.rea1
- Meesters, G. (2000). Convergentie en divergentie in de standaardtaal: het stripverhaal Suske en Wiske als casus. *Nederlandse taalkunde*, 5, 164-176.
- Meesters, G. (2010). Het Nederlands van Suske en Wiske. De taal is half het volk. *Knack special*, pp. 86-89.
- Munday, J. (2012). *Introducing Translation Studies. Theories and Applications* (3e ed.). Londen/NY: Routledge.
- Plevoets, K. (2008). *Tussen spreek- en standaardtaal* (Proefschrift). Katholieke Universiteit Leuven, België.
- Remael, A., De Houwer, A., & Vandekerckhove, R. (2008). Intralingual open subtitling in Flanders: audiovisual translation, linguistic variation and audience needs. *JoSTrans: The journal of specialised translation*, 10, 76-105.
- Strowe, A. (2013). Power and translation. *Handbook of Translation Studies*, 4, 134-141. doi:10.1075/hts.4.pow.1
- Van Bork, G.J., Delabastita, D., Van Gorp, H., Verkruijsse, P.J., & Vis, G.J. (2012). Vertaling. *Algemeen letterkundig lexicon* (2012-...).

- Vandekerckhove, R. (2005). Belgian Dutch versus Netherlandic Dutch: New patterns of divergence? On pronouns of address and diminutives. *Multilingua*, 24, 379-397.
- Van De Mierop, D. (2015). *Nederlandse taalbeheersing I. Achtergronden* (3^e druk). Leuven: Acco.
- Van der Horst, J.M. (1996-1997). A Brief History of the Dutch Language. *The Low Countries*, 4, 163-172.
- Van der Horst, J. (2013). *Het einde van de standaardtaal. Een wisseling van Europese taalcultuur* (5^e druk). Meulenhoff: Amsterdam.
- Van de Velde, F. (2016). *Geschiedenis van het Nederlands*. Leuven: Acco.
- Van de Velde, H., Kissine, M., Tops, E., Van der Harst, S., & Van Hout, R. (2010). Will Dutch become Flemish? Autonomous developments in Belgian Dutch. *Multilingua - Journal of Cross-Cultural and Interlanguage Communication*, 29(3-4), 385-416. doi:10.1515/mult.2010.019
- Waem, D. (2017, 16 februari). 'De nerveuze Nerviërs' te veil. *Metro*, p. 6.
- Zanettin, F. (2015). Comics in Translation: An Overview. In F. Zanettin, *Comics in Translation* (pp.1-32). Londen/NY: Routledge.
- Zethsen, K.K. (2009). Intralingual Translation: An Attempt at Description. *Meta: Translators' Journal*, 54(4), 795-812. doi:10.7202/038904ar

